

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА АКАДЕМІЯ
ІВАНА ЗОЛОТОУСТОГО»

Кафедра богослов'я

УДК 271,4(477) : 355.48((470+571) : 477)

ЧЕРЕПАХА Інна Мирославівна

**РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА
В ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОМУ РОЗУМІННІ**

Магістерська робота на здобуття
освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр»
за спеціальністю 041 «Богослов'я»

Науковий керівник:
доктор богословських наук,
професор кафедри
соціально гуманітарних дисциплін.
Филипович Людмила Олександрівна

Івано-Франківськ

2026

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ПИТАННЯ ВІЙНИ В КАТОЛИЦЬКІЙ СОЦІАЛЬНІЙ КОНЦЕПЦІЇ ..	13
1.1. Загальні принципи ставлення католицизму до війни	13
1.2. Стратегія католицької Церкви щодо різних військових конфліктів ХХ-ХХІ ст.....	22
1.3. Поняття миру та примирення у богословських позиціях РКЦ та УГКЦ....	34
РОЗДІЛ 2. Позиція УГКЦ щодо війни та її богословські інтерпретації	44
2.1. Офіційні звернення та заяви єпископату про війну	45
2.2. Греко-католицьке богослов'я про різні аспекти війни.....	50
2.3. Напрямки розвитку греко-католицького богослов'я в контексті нової ідеології Церкви щодо тлумачення питань війни та її наслідків.....	61
2.4. Дослідження ставлення до війни греко-католицьких вірян.....	72
РОЗДІЛ 3. Практичні аспекти служіння УГКЦ під час війни	87
3.1. Соціальна присутність УГКЦ в українському суспільстві: благодійна, волонтерська та капеланська діяльність	87
3.2. Міжнародна дипломатія Української Греко-Католицької Церкви у питаннях війни в Україні	97
ВИСНОВКИ	104
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	108
ДОДАТКИ	119

ВСТУП

Актуальність дослідження. Війна, з огляду на своє теоретичне та практичне значення, продовжує звертати увагу спеціалістів різних галузей. Осмислення феномену війни, сутності війни, її ролі в житті суспільства і держави змінювалося відповідно до входження людей в нову епоху. Цей процес передбачав розробку наукової основи, що відповідала політичним, історичним, суспільним викликам, рівням розвитку зброї та армії, ідеологічним, цивілізаційним, релігійним або методологічним основам.

На сучасному етапі існування людства проблема війни та збереження миру стала однією з головних глобальних проблем. Крім того, міжнародна практика і технології радикально змінили саму природу війни. Інформаційні, кібер-, проксі- та гібридні війни супроводжуються побудовою моделі світу, в якій методи та прийоми інформаційного протистояння спрямовані на маніпулювання громадською думкою, а головною метою є боротьба за людську свідомість. У руках найсучасніших електронних засобів різноманітні носії інформації стають роєм. Все це спонукає віруючих і не зовсім віруючих людей знаходити відповіді на питання глобалізації війни, миру та справедливості від Бога при військових потрясіннях.

Як відомо, спроби створити універсальну теорію війни робилися ще в стародавньому Китаї. В Європі в XVII ст. Теорії війни базувалися на інтересах монархів і були обмежені в досягненні поставлених цілей. Ключове значення в аналізі війни мала стратегія військових маневрів. Після подій Великої французької революції підхід до створення армій і цілей війни змінився, поширившись на завдання революції та її ідейний зміст. Значний внесок у створення загальної теорії війни вніс прусський військовий теоретик Карл фон Клаузевіц у своїй праці «Про війну», основною ідеєю якої є використання війни як інструменту національної політики.

Події Першої світової війни розширили поняття «війна»: вона охопила значні території, охопивши величезні маси населення і все народне

господарство. Воно тривало тривалий час, що не збігалось з поглядами Клаузевіца. Війна як інструмент державної політики використовується в ситуації виживання людства. Війна стає частиною ідеологічних теорій, таких як піднесення пролетаріату в комуністичній ідеології чи нацистська доктрина панівної раси. Існує й протилежна точка зору щодо поняття «війна». Вона ґрунтується на запереченні раціональності цього явища і показує війну як соціальну катастрофу.

Теоретично, за Клаузевіцем, війна є раціональним інструментом зовнішньої політики, який використовується для того, щоб за допомогою силових методів і з використанням відповідних правил ведення війни, включаючи оголошення війни, змусити противника підкоритися волі агресора. Однак ця теорія не припускала використання таких політичних елементів, як бандитизм, тероризм або спецоперації, які більш характерні для громадянського конфлікту. Тому теорії війни поповнилися працями інших науковців, а саме працями: американських соціологів Елвіна і Хеді Тофлера «Війна та анти війна. Що таке війна і як з нею боротися. Як вижити на світанку XXI століття» (1993), військового історика Мартіна Ван Кревельда «Трансформація війни» (2005), , французьких філософів-постструктуралістів Жіля Дельоза і Фелікса Гваттарі «Трактат про номадологію: машина війни» (2010); британської науковці Мері Калдор «Нові та старі війни» (2012), мексикансько-американського письменника та філософа Мануеля Деланди «Війна в добу розумних машин» (2014), Артиса Пабрикса та Андіса Кудорса «Війна в Україні: уроки для Європи» (2015).

Вчені досліджують різні аспекти війни. Наприклад, І. Павленко розглядає питання взаємовпливу суб'єктів миру і війни в соціальному світі, відповідно до їхнього світогляду. Він пояснює функціонування соціальних інститутів як механізм об'єктивації дій суб'єктів¹. Н. Макаренко аналізує філософсько-концептуальний вимір категорії «війна» в історії філософсько-політичної

¹Павленко І. О. Світоглядні характеристики суб'єктів миру та війни. *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2015. № 60. С 114–126.

думки². В. Корабльова трактує війну як віртуальну подію, демонструючи зміщення акценту з ефективності на видовищність військових дій. Він підкреслює амбівалентний характер сучасної війни³. Т. Бондар розкриває основні софістичні прийоми та специфіку їх використання в інформаційній війні⁴.

В. Кремень порушує питання провини та політичної відповідальності в контексті війни на сході України. Автор наголошує на наявності різниці між українським і російським народами в ступені усвідомлення чи потреби очищення, духовного відродження та підвищення політичної відповідальності за долю цивілізації⁵.

XXI століття породило продукт - «гібридну війну», яка є симбіозом руйнування військово-політичної системи противника шляхом шантажу, підкупу, диверсій, дискредитації, інформаційного тиску та маніпулювання масовою свідомістю; активного поєднання військових і невійськових методів із залученням протестного потенціалу населення. Це суть воєн нового покоління. З моменту усвідомлення цього явища та його практичного застосування в Україні вітчизняні вчені написали чимало публікацій про гібридні війни. Серед них монографія доктора філософських наук Олега Базалка «Теорія війни і миру. Геофілософія Європи» (2016), монографія філософа та історика Романа Додонова «Конфлікт на Сході України у дзеркалі соціально-філософської рефлексії» (2016), колективна монографія Інституту стратегічних досліджень заслуговує на особливу увагу «Світова гібридна війна: український фронт» за редакцією Володимира Горбуліна (2017), монографії «Гібридна війна: in verbo et in praxi» за редакцією О. Додонова (2017); публікацій в періодичних виданнях таких дослідників, як В Білецького «Вияви соціальних технологій у

² Макаренко Н. Філософсько-концептуальний вимір категорії «війна» в історії філософсько-політичної думки. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/.Makarenko.pdf>

³ Корабльова В. М. Сучасна війна: віртуальна гра чи травма реального? *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2012. № 51. С. 149–156.

⁴ Бондар Т. І. Софістика в інформаційних війнах. *ФіП. Філософія*. 2017. № 1. С. 12–19.

⁵ Кремень В. О виновности и политической ответственности. *Філософія соціального управління*. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/18093>

засобах масової інформації (на прикладі недержавних регіональних радіостанцій)» (2007), «Схід України в інтегративних процесах сучасного державотворення» (2005), Білокобильського О. та Левицького В. «Глобальні зіткнення постсекулярного світу та українське питання» (2016), «Заручники міфологічного розуму або чому східноукраїнський конфлікт став можливим» (2015), Горбуліна В. «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу (2014), Гуржи В. «Наслідки реалізації доктрини «русскій мір» в Україні» (2015), «Експерти ЄС викрили тисячі брехливих сюжетів російської пропаганди» (2016), Конах В. «Зовнішні загрози розвитку національних медіапросторів: наукове осмислення проблеми» (2015), Лазоренко О. «Інформаційний складник гібридної війни Російської Федерації проти України: тенденції розвитку» (2019), Марчука Є. «Дев'ять «неприємних реалій» про війну на Донбасі» (2016), Inform paralm «Російське вторгнення в Україну. Презентація доказів участі ЗС Росії у війні на Донбасі» (2016), Скворця В. «Внутрішні передумови формування цивілізаційного конфлікту в Україні» (2019), Стругацького В. «Агресорний технологічний вплив на масову свідомість на тлі східноукраїнського конфлікту. Підготовка ґрунту і перші міфи» (2018) та ін. До сучасних досліджень українських учених, які аналізують гібридну війну, слід також віднести колективну монографію «Релігія і війна: сучасний український контекст» за загальною редакцією Г. Кулагіної-Стадніченко та О. Недавньої (Київ, Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, 2024, 94 с.), яка висвітлює взаємозв'язок релігії та війни в сучасних умовах України.

Дедалі частіше в політичних і релігійних колах Церква представляється як один із головних учасників конфлікту, який виступає фактором конфлікту чи посередником в ньому. Якщо ми проаналізуємо конфлікти нашого часу, то помітимо, що в основі більшості з них лежить очевидний або прихований релігійний мотив виправдання. Очевидно, що роль релігії в глобальній політиці набагато ширша за участь релігійних інституцій у політичному процесі, ескалації чи вирішенні конфліктів. За весь час свого існування релігія виробила

власні погляди на війну, її причини та наслідки. Крім того, релігія володіє потужними інструментами впливу на суспільство та політику⁶.

Виклики, що постали перед церквою, залежать від (1) обставин, зовнішніх по відношенню до Церкви, та (2) внутрішнього стану самої Церкви. (1) Зовнішні обставини пов'язані з російсько-українською війною, яка є визначальним фактором сучасного становища всього українського суспільства. Війна розділила Україну та весь світ за ознакою визначення їхнього ставлення до військової агресії Путіна проти суверенної держави. Є політичні сили, які засудили політику Кремля, але є й ті, хто підтримує Путіна в його насильницьких зусиллях встановити контроль над Україною. Церковне середовище, як і світське, зіткнулося з необхідністю відповісти на низку важливих питань: Чи це справедлива війна? Хто жертва, а хто винуватець, на чиєму боці має бути Церква? Чи повинна церква засудити агресію Росії проти України? Як виконати свою роль миротворця? Що мають робити християни в цій ситуації?

Отже, Церква не може залишитися осторонь, так як в даному випадку питання стосуються не просто душевних страждань людей та пошуку відповідей на незручні питання, а й побудовою нової світоглядної матриці, в якій віра, Бог та молитва стають рівноцінною зброєю поряд з фізичною на полі бою.

Ця магістерська дипломна робота, присвячена проблемі «російсько-української війни в греко-католицькому розумінні» виконується в рамках академічної комплексної теми науково-дослідної роботи кафедри богослов'я, науково-дослідного інституту родини і капеланства та науково-дослідного інституту канонічного права: «Християнська віра в Бога – парадигма духовних сил людини в кризових ситуаціях сучасного українського соціуму», термін виконання з 01.10.2022 р. по 30.09.2025 р. (затвердженої рішенням Вченої ради Академії, протокол № 2 від 15.09.2022 р.) та академічної комплексної теми

⁶ Єленський В. Лекція в Українському Католицькому Університеті 23 вересня 2009 року. URL: <http://credo.pro/2009/10/6356>

науково-дослідної роботи кафедри богослов'я, науково-дослідного інституту канонічного права та богословських наук та науково-дослідного інституту капеланства: «Богословські аспекти духовного зцілення в контексті кризових ситуацій сучасного українського суспільства», термін виконання – з 01.10.2025 р. по 30.09.2030 р. (затверджено рішенням Вченої ради Академії, протокол № 2 від 19.09.2025 р.).

Об'єктом дослідження є релігійно-богословські засади та практична діяльність Української Греко-Католицької Церкви в умовах російсько-української війни.

Предметом дослідження виступають особливості інтерпретації війни Росії проти України у богословській думці УГКЦ та форми суспільно-пастирської, благодійної й комунікаційної діяльності Церкви, що постають як відповідь на живі контексти воєнного буття.

Мета дослідження – розкрити богословські основи російсько-української війни в греко-католицькому представленні через призму сучасних викликів.

Завдання дослідження є:

- 1) з'ясувати загальні принципи ставлення католицизму до війни;
- 2) позначити стратегії католицької Церкви щодо різних військових конфліктів XX-XXI ст.;
- 3) прояснити поняття миру та примирення у богословських позиціях ркц та УГКЦ;
- 4) дослідити офіційні звернення та заяви єпископату про війну;
- 5) проаналізувати греко-католицьке богослов'я про різні аспекти війни;
- 6) розкрити тлумачення духовенством УГКЦ моральних питань конфлікту;
- 7) відтворити еволюцію ставлення до війни з боку греко-католицьких вірян;

- 8) описати волонтерську діяльність УГКЦ;
- 9) узагальнити практику капеланства в умовах війни;
- 10) оцінити міжнародну дипломатію Української Греко-Католицької Церкви у питаннях війни в Україні.

Методи дослідження. В ході дослідження ми послуговувалися загальними та спеціальними методами. Із загальних використано опис, систематизація даних, історико-графічний, порівняння. із спеціальних – оцінка богословських трактатів, інтерв'ювання, анкетування, припущення, графічне відображення аналітичних даних, прогнозування.

Матеріал дослідження і його обсяг. Матеріалами дослідження послужили джерела Архиєрейського Синоду в Україні, Катехизм Української Греко-Католицької Церкви, Компендіум, Соціальна доктрина католицької церкви. Також важливими є інтерв'ю та проповіді отців Церкви, а саме Папи Римського Лева XIV, о. Петра Балого, Блаженнішого Святослава, А. Зелінського, владики Бориса Гудзяка, єпископа Степана Суса, отця Тимотея Т. Коцура, Патріарха Філарета, ректорів духовних семінарій та академії УГКЦ, військових капеланів. Емпіричну частину дослідження доповнює три глибинні інтерв'ю, проведені автором роботи:

1. Інтерв'ю з Владикою Богданом Манишином, Єпископом-помічником Стрийської єпархії та керівником Департаменту військового капеланства УГКЦ. У ньому розкривається природний шлях владики до служіння капелана, сформований особистим досвідом і внутрішнім покликом; аналізується трансформація пастирських потреб після початку повномасштабної війни; описуються духовні виклики та роль капелана у збереженні людяності військових у зоні бойових дій.
2. Інтерв'ю з о. Петром Євчуком, капеланом Національної гвардії України, яке висвітлює становлення його покликання, прийняття сім'єю цього рішення, специфіку служіння серед військових, труднощі у здобутті

довіри бійців та духовні свідчення фронтового життя, зокрема випадки пережитої Божої присутності та опіки.

3. Інтерв'ю з координаторкою руху «Українська молодь – Христові» Лілією Соха, що дає уявлення про духовні зміни серед молоді в умовах війни, мотиви волонтерської діяльності, взаємозв'язок між вірою та патріотизмом, а також про бачення ролі молодого покоління у відбудові країни.

У дослідженні також використано матеріали соціальних мереж, які становлять важливий сучасний пласт емпіричного джерельного матеріалу.

Окремим джерелом виступає авторське міні-опитування «Російсько-українська війна в греко-католицькому розумінні», що не претендує на репрезентативність, однак дозволяє перевірити певні теоретичні положення на конкретному соціальному матеріалі. Метою опитування було з'ясувати ставлення греко-католиків до війни, а також оцінити роль Церкви, віри та духовенства в умовах воєнного стану. Опитування містило 15 запитань і подане у Додатку А.

Таким чином, матеріал дослідження є комплексним і різнорівневим, поєднуючи богословські джерела, офіційні документи, духовні настанови, особисті свідчення духовенства, дані соціальних мереж та авторські емпіричні матеріали, що дозволяє всебічно розкрити тему трансформації релігійного мислення та діяльності УГКЦ в умовах війни.

Наукова новизна. Наукова новизна дослідження впливає із необхідності відповісти на виклики, що постали перед Українською Греко-католицькою церквою в ситуації російсько-української війни і які потребують контекстуального осмислення природи даної війни, її суті, цілей, форм ведення, мотивації учасників, інтерпретації справедливого миру та справедливої війни, ролі Церкви у різноманітній підтримці свого народу, залікуванні ран і горюванні за втратами.

Практичне значення. Практичне значення дослідження вбачається у теоретичній генералізації досвіду УГКЦ в часи війни, що можна застосовувати для подальшого усвідомлення нових фактів, що знайде розвиток у богослов'ї,

чим скористаються у своїй роботі військові капелани, душепастирі, отці, єпископи, Глава УГКЦ, а також світські науковці, освітяни, журналісти, державні службовці та експерти.

Апробація результатів. Апробація вибраної теми відбулася шляхом підготовки статті (в співавторстві з наук. керівником) в науковий журнал, виступі на конференції, науково-методологічному семінарі, на передзахистах роботи, під час педагогічної практики.

Положення, що їх винесено на захист.

Питання війни в католицькій соціальній концепції є традиційними, які входять в перелік актуальних, що потребують особливої уваги з боку Церкви. Загальні принципи ставлення католицизму до війни не змінні, Церква засуджує війну, але в залежності від конкретних обставин Церква контекстуально інтерпретує різноманітні війни, конфлікти, протистояння. Церква визнає справедливі війни і виступає за справедливий мир. Для УГКЦ очевидно, що:

- 1) справедливий мир неможливий без правди і покарання гнобителів;
- 2) немає підстав пробачати агресора до того часу, поки він не покається в своїх гріхах та не отримає прощення. Прощення одного окремого випадку – це справа окремого вірянина, жертви. Прощення геноциду нації за її існування та національну приналежність повинно йти через щире покаяння нападника;
- 3) потрібно зберігати історичну пам'ять і формувати духовне військо УГКЦ, де зброєю буде їх молитва, віра та чесність з вірянами.

Позиція УГКЦ щодо війни та її богословські інтерпретації проявляється в офіційних зверненнях та заявах єпископату Української Греко-Католицької Церкви, які засвідчують системну увагу Церкви до проблем війни, справедливого миру та моральної відповідальності в умовах збройного конфлікту. Греко-католицьке богослов'я пропонує інтерпретацію різних аспектів війни, поєднуючи духовну підтримку, молитву та моральний супровід вірян і військовослужбовців. Сучасний розвиток богослов'я спрямований на осмислення нових ідеологічних викликів, зокрема загроз, пов'язаних з

ідеологією «руського міра», та формування відповідей на запити суспільства щодо гуманітарної допомоги і духовного супроводу. У своїх позиціях Церква підкреслює необхідність захисту людської гідності, збереження історичної пам'яті та виховання моральної свідомості вірян, що є основою богословського тлумачення війни та її наслідків.

Практичні аспекти служіння УГКЦ під час війни проявляються у практичній діяльності Української Греко-Католицької Церкви, яка охоплює благодійність, волонтерство та військове капеланство, спрямовані на підтримку цивільного населення, військових та їхніх родин. Церква активно реалізує гуманітарні ініціативи, зокрема допомогу військовополоненим, повернення викрадених дітей та забезпечення постраждалих необхідними медичними і соціальними ресурсами. Водночас вона здійснює протидію дезінформації та пропаганді, представляє інтереси України на міжнародному рівні і залучає греко-католицькі діаспори до духовного та матеріального відновлення країни. Суттєвою складовою служіння є поєднання молитви, віри, благодійності та духовної підтримки, що забезпечує ефективну відповідь на потреби суспільства в умовах сучасної війни та сприяє зміцненню моральних і духовних основ української громади.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Робота написана на 108 сторінках основного тексту. Список джерел містить 93 пунктів. В кінці роботи вміщено 6 додатків.

РОЗДІЛ 1. ПИТАННЯ ВІЙНИ В КАТОЛИЦЬКІЙ СОЦІАЛЬНІЙ КОНЦЕПЦІЇ

Філософія війни та миру має спільну вісь обертання навколо понять Добра і Зла, які релігія та віра намагаються пояснити і озвучити для людей, які задаються питаннями їх співіснування. Греко-католицька віра, окреслена в Архиєрейських Синодах, католицьких доктринах, вченнях, проповідях пастирів, завжди намагалась дати пояснення війни та миру своїм вірним для їх спрямування, посилення віри і дотримання ними заповідей Божих.

Розділ спрямований на філософсько-методологічне узагальнення греко-католицьких вчень про війну, теорію так званої «справедливої війни», мир, дотримання заповідей Божих, оновлений погляд на сучасну війну, яку почала росія проти України на Європейському континенті. Від цієї війни, яка задала більше питань, ніж віра та релігія змогли надати відповідей, потерпає не лише догматика і багатосторічні концепції потрібності і реагування на війна. Потерпає людська природа, душа, особистість, так як не знаходить в сучасних причинах і наслідках злочинів війни розумного пояснення її необхідності, жертвності, отриманих страждань від руйнувань, гибелі, поранень та інших жахливих подій. Католицизм і греко-католицька доктрини ХХІ століття спрямовані на пошук відповідей та переосмислення стовікових догм в питаннях війни триваючого століття.

1.1. Загальні принципи ставлення католицизму до війни

Реалії життя людей показують, що їх існування протягом відомих історичних меж супроводжується війнами. Історики підраховали, що протягом 20 століть планета перебувала в стані миру сумарно 15 років. У всі інші часи десь на планеті йшли бойові дії. Отже, філософія війни і миру тісно переплітається і формує одну з базових складових існування людини. Поряд з

філософією людська сутність завжди шукає справедливості: чи то в початку війни та її причинах, чи то в налагодженні та утриманні миру. Ці антиподи поведінки спираються на внутрішніх переконаннях людей і їх вірі в тому, що вбивство, позбавлення людини життя – це погано і це є найбільший злочин, що неможна зазіхати на майно, дружину, родину, багатство свого сусіда, не можна красти. Ці моральні принципи стали основою для формування Божих заповідей християнства. Дилема постає тоді, коли заповіді потрібно виконувати в ситуації військового нападу на людину, її родину, житло, майно. Коли існує загроза життю, здоров'ю, честі, цілісності жертви та її території.

Церква має пояснення на ці випадки, висувуючи теологічні вчення та створюючи власний кодекс поведінки в умовах війни. Але проблема в тому, що створені вони були в часи минулих баталій і геть не враховують реалій сучасної війни, яка може охоплювати такі сфери людського буття, які були недосяжні в минулому через нинішній розвиток технологічного прогресу та військової справи. Християнські вчення виявились нездатними повністю аргументувати людські вчинки і знаходити потрібні, виважені, філософські, правильно сформульовані постулати, які б не йшли в розріз з класичними і базовим вченням святих отців.

Питання питань: Війна – це норма, чи ухил історії? Це – методологічне питання і для світської науки, яка вважає війни – ненормальним суспільним явищем. Але така точка зору критикується і зазнає змін. Проте, церкви повинні пам'ятати, що їхнє майбутнє залежить від того, чи зможуть вони зберегти традиції та дивитися в майбутнє, цінувати та поважати свою спадщину і чи зможуть її перевершити та збагатити відповідно до викликів часу.

Філософія миру виходить з того, що дії, спрямовані на його збереження, є обов'язком кожної людини, а особливо християнина. Миротворчі місії сприймаються як боротьба за життя. Але незважаючи на те, що в релігійних підходах до війни і миру діють спільні принципи, політики церков відрізняються, насамперед, через політичні погляди, фактори, традиційні зв'язки, історичну спадщину. Героїчний опір українців військовій агресії росії

зібрав на боротьбу з нападником усі здорові суспільні сили в Україні, включно з церквами та релігійними організаціями, які не перебувають у зоні впливу ідеологічної доктрини «руського мира». Логічно очікувати незалежної від нав'язливої суспільної думки політики з боку Католицької Церкви, особливо щодо війни рф з Україною. Щоб зрозуміти, якою мірою і чому ці сподівання справджуються, варто, передусім, звернутися до основних досягнень католицького богослов'я, зокрема тих, які втілені в католицькому соціальному вченні. Це є нагальним викликом для дослідників релігії.

Квінтесенція католицької думки, особливо щодо питання війни, міститься в публікації 2004 року Папською радою Справедливості і миру «Компендіумі соціальної доктрини Церкви»⁷, який представляє фундаментальний підхід до феноменів життя, смерті та вічності, основні вказівки щодо організації життя людини та людства. Соціальна доктрина ставлення до війни католицької церкви містить такі позиції (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Ставлення до війни у католицькій соціальній доктрині («Поразка миру – війна» [33, с. 303-315]

⁷ Соціальна доктрина католицької церкви. URL: https://risu.ua/socialna-doktrina-katolickoji-cerkvi_n50263

Не вдаючись до суто богословського аналізу, ми мусимо зауважити, що перший пункт сам по собі фундаментально підриває реалістичність, повну зрозумілість усіх наступних, оскільки людська природа, зранена гріхом (як стверджують християнські постулати), залишатиметься такою доти, доки всі люди, або принаймні переважна більшість, не подолають гріх у своєму житті, тобто більше не будуть грішити.

Звичайно, завжди потрібно прагнути до кращого і підходити до цього практично. Однак, зважаючи на сучасний стан речей, варто вникнути в тему більш об'єктивно, з глибоким і детальним знанням специфіки історичних і сучасних відносин між усіма націями, щоб з'ясувати настанови. Особливо в питанні: що і як робити тим націям, які зазнали нападу, а нападник не хоче брати до уваги ні католицьку соціальну доктрину, ні поняття моралі, прийняті в усьому цивілізованому світі, ні міжнародне право?

Натомість те, що ми маємо зараз: згідно з настановами католицької соціальної доктрини, міжнародні організації очікують від нападника та від жертви нападу дотримання певних моральних норм у веденні війни (і вплив на такі норми, як зазначено в доктрині, очікується від міжнародних організацій). З огляду на християнські припущення, такі очікування зрозумілі, але проблема в тому, що вони не виправдовуються. Це можна побачити наочно в війні росії проти України, для солдатів країни агресора не існує ні моральних принципів, ні дотримання правил війни, та жодних міжнародних норм поведінки під час війни. Росіяни ведуть себе жорстоко, безпринципно, аморально, уже визнані військовими злочинцями, гвалтівниками цивільного захопленого населення, вбивцями військовополонених та дітей і т.д.

Більше того, у католицьких соціальних настановах можемо прочитати і стракувати подвійно, наприклад: у підрозділі «Засадачні правила міжнародної спільноти» є заклик «рішуче відкинути думку про те, що справедливості можна досягти шляхом війни...»⁸. Щодо жертви нападу справедливим є закінчення

⁸ Компендіум, С. 303-315.

нападу, припинення вогню, звільнення полонених, заручників, територій, виплата репарацій і дотримання в подальшому міжнародного права. Щодо нападника справедливим є суд над його військовими злочинами і створення міжнародного контролю за розвитком країни нападу за законами християнства та права. В цьому контексті ми вбачаємо, що концепція справедливості стосується не ведення війни, а створення справедливого відношення до наслідків, які створені нападником і справедливого відношення саме до нападника. А саме: його засудження, оцінка збитків, репарації, контроль за політичним та адміністративним режимом. І, відповідне справедливе відношення до жертви нападу: оцінка збитків, допомога в відновленні життя, здоров'я, добробуту, психіки, території тощо. Отже, на нашу думку, у жодній війні немає справедливості. І католицьке вчення трактує ці дії так само.

Дослідження інтерпретацій війни в різних християнських конфесіях, з урахуванням чинників її виникнення та соціальних наслідків, а також аналіз участі релігійних інституцій у процесах збереження миру залишаються важливим напрямом сучасного гуманітарного знання й потребують подальшого концептуального осмислення. У цій роботі центральне місце посідають категорії «війна» та «мир» і зумовлені ними форми пацифістської та миротворчої активності християнських церков. Упродовж історичного розвитку християнська церква виробила різні підходи до оцінки війни, серед яких два зберігають актуальність у сьогоденні. Перший із них спирається на заповідь «Не убий» і виходить із розуміння любові до ближнього як фундаментального принципу людських взаємин; у межах цього підходу участь християнина у збройному протистоянні, використанні зброї або військовій службі розглядається як морально неприйнятна. Водночас специфіка сучасної війни, пов'язана із застосуванням технологій дистанційного ураження, породжує нові етичні виклики, зокрема дискусії щодо міри особистої відповідальності оператора БПЛА за спричинену смерть противника. Одночасно, в реаліях сучасної війни є засоби дистанційної роботи, які приносять смерть ворогу. Сучасні ідеологи заперечують, наприклад, причетність оператора БПЛА до

загибелі ворога, бо «він не тримає в руках зброю». Мусимо тут заперечити, бо засіб керування БПЛА є прямою причиною його руху і нанесення удару так само, як гарматне ядро летить від роботи гарматника, а куля від руки кулеметника. Тому БПЛА, дрон – це теж тип сучасної зброї нарівні з автоматом Калашникова, пістолетом Макарова. Церква та релігія не ставлять питання, який патрон стоїть в автоматі чи пістолеті – холостий чи бойовий. Зброя такого типу – це засіб вбивства людини. Тому, по аналогії, непотрібно в умовах війни вдаватися до філософії роздумів з якою метою летить дрон – з вибуховим пристроєм чи запасом їжі. Це – засіб боротьби і вбивства ворога на війні. Тому ідеологічно та сторона, яка обороняється, страждає від війни і мусить захищаючись, убивати ворога, а та сторона, яка нападає – агресори і порушує заповідь «не убий».

Друга позиція пов'язана з концепцією «справедливої війни», за якою участь у бойових діях та смерть ворога не розглядаються як пряме вбивство. Згідно з цією доктриною, вважалось, що Бог може благословляти війну, оскільки на землі завжди існують неспокійні люди, і лише через контрольовані військові дії можливо забезпечити мир⁹.

Теоретичні підстави ідеї «справедливої війни» формувалися історично, особливо в період Хрестових походів, Реконкісти в Іспанії та османського вторгнення в Європу. Водночас релігійні діячі християнського та мусульманського світу вважали певні воєнні дії справедливими на підставі власних переконань. До XVII ст. теорія «справедливої війни», значною мірою обумовлена християнською традицією, поступово секуляризувалася, набувала різноманітності та концептуальних відмінностей. Сучасні варіанти «справедливої війни» спираються на загальні принципи, мета яких — обмежити необґрунтовані воєнні дії держав та мінімізувати шкоду, якщо конфлікт уже розпочався¹⁰.

⁹ Семенов С. С., Гегечкорі О. В., Желого А. М. Релігія та військова служба (соціально-філософський аналіз взаємовідносин): Гуманітарні та правові аспекти безпеки. *Честь і закон*. 2014. № 4(51). С 82–87.

¹⁰ Куманьков А. Д. Теория справедливой войны: причины актуализации концепции. URL: http://www.sofia.sfs.org.pl/08_Sofia_nr13_Kumankow.pdf

Пояснюючи причини воєнних конфліктів, християнська теологічна традиція пов'язує їх із гріховною природою людини, наслідком якої є порушення Божого задуму. Війна в цьому контексті розглядається як форма божественного напоумлення, що має характер покарання і водночас надає окремій особі та суспільству загалом можливість морального очищення й покаяння. Події збройного протистояння, що відбуваються в земному просторі, осмислюються як відображення глибинного духовного протиборства, яке має надприродний вимір. Джерелом воєн, відповідно до християнського світогляду, є гріховність людини та зловживання нею дарованою Богом свободою волі, про що йдеться і в біблійних текстах (Мт. 15. 19).

Попри спільність біблійних засад, на яких ґрунтується християнська філософія війни, історичний розвиток і сукупність соціально-політичних чинників зумовили різні способи практичного втілення цих принципів у діяльності церков. Зокрема, в документі «Основы социальной концепции РПЦ» війна трактується як прояв глибинної духовної деградації людства і водночас як невід'ємна складова історичного процесу, що супроводжує існування людської цивілізації. (Бут. 4. 3–124 (Мр. 13. 7; Откр. 16. 16)¹¹.

Визнаючи війну моральним злом, церква водночас допускає можливість так званої «справедливої» або «вимушеної» війни у випадках захисту ближнього чи відновлення порушеної справедливості. Обґрунтування такої позиції спирається на євангельські настанови Христа, зокрема: «Немає більшої любові, коли хто покладе душу свою за друзів своїх» (Ів. 15:13), а також застереження: «Ті, хто взяв меч, від меча і загинуть» (Мт. 26:52). У цьому контексті моральна оцінка дій людини визначається не лише формальними нормами, а передусім принципами любові до ближнього, власного народу та Батьківщини, усвідомленням відповідальності за потреби інших людей і переконанням у тому, що досягнення спільного блага не може здійснюватися шляхом застосування аморальних засобів.

¹¹ Русская православная церковь. Отдел внешних церковных связей. Основы социальной концепции Русской Православной Церкви.

У «Декларації» зазначається, що «історія людства – це історія спасіння людей, 2000-літня історія християнства – це історія боротьби між добром і злом, правдою і брехнею. Ця боротьба точилася і точиться як між християнством і грішним світом, так і в самому християнстві; перш за все в самій людині. Не варто дивуватися, що в історії Церкви Христової не було жодного періоду миру і спокою. Сам Христос Спаситель сказав: «Я приніс на землю

не мир, а розділення» (Лк.12, 51). Мир розуміється як Царство Боже – це мир, царство любові, добра, правди і вічного життя з Богом. Сам Бог є Дух, любов, правда, життя і дорога. Царство гріха – це війна, царство ненависті, зла, брехні, вічних страждань і мук. Ісус Христос здобув перемогу над царством гріха. Але він досяг цього не для себе, але для інших, для всіх людей, щоб спасти їх і ввести в це Царство Боже, яке він і виконав»¹².

Філософське осмислення війни в Римсько-Католицькій Церкві (далі — РКЦ) формується в межах її соціальної доктрини, яка визначає моральні критерії ставлення до збройних конфліктів. У радіозверненні 1958 року Папа Пій XII визнавав можливість самооборони держави, однак наголошував, що таке право може реалізовуватися лише за наявності чітко окреслених умов. На його думку, індивідуальна свобода окремих суб'єктів здатна спричиняти несправедливі конфлікти, що завдають шкоди цілій країні, а тому держава в окремих випадках має моральне право на захист і озброєння¹³.

В енцикліці «*Pacem in terris*» (1962 р.) Папа Іван XXIII наголошує, що в епоху ядерної зброї «думка, ніби війна може відшкодувати порушені права, суперечить розуму».

Другий Ватиканський Собор у пастирській конституції «*Gaudium et spes*» стверджував: «Отже, зрозуміло, що нам потрібно всіма силами намагатися

¹² Кібукевич О. Соціальна доктрина Української Православної Церкви Київського Патріархату. URL: https://risu.org.ua/article_print.php?id=44362&name=ukrainian_history&lang=ua&

¹³ Важкі питання. Яка позиція церкви щодо військової служби? URL: [HTTP://CATHOLICNEWS.ORG.UA/VAZHKI-PITANNYA-YAKAPOZICIYA-CERKVI-SHCHODO-VIYSKOVOYI-SLUZHBI](http://CATHOLICNEWS.ORG.UA/VAZHKI-PITANNYA-YAKAPOZICIYA-CERKVI-SHCHODO-VIYSKOVOYI-SLUZHBI)

підготувати той час, коли за спільною згодою всіх країн можна буде повністю заборонити будь-яку війну».

Таким чином, бачимо, що греко-католицькі вчення та документи мають спрямування до узагальнення війни, її суті сучасного ведення і реагування вірян на наслідки воєнних дій.

Специфіка соціального вчення УГКЦ, яке нині викладене в офіційному документі — Катехизисі УГКЦ («Христос – наша Пасха»), у порівнянні із загальнокатолицьким соціальним ученням, виявляється у свідомому самовизначенні Церкви як духовної спільноти, тісно пов'язаної з історією, культурою та ідентичністю українського народу¹⁴. У своїй позиції УГКЦ приділяє певне місце питанню християнського патріотизму, який розуміється як моральний обов'язок активного відстоювання духовних цінностей у повсякденному житті християнина, а отже, відповідального ставлення до власного народу й держави. Щодо ставлення Церкви до війни, то в пункті 900 Катехизису наголошується, що застосування збройної сили розглядається як допустиме лише у випадках крайньої необхідності як форма легітимної самооборони, а воїн-християнин при цьому постає як захисник миру. З огляду на сучасні деструктивні методи й способи ведення війни, умови для виправдання війни, що лише розпочинається, фактично відсутні, адже вона перетворюється на серйозну загрозу для всього людства через можливість використання новітніх видів зброї масового знищення, здатних поставити під загрозу саме існування життя на землі¹⁵.

Ще у 2016 році УГКЦ розробила нормативно-правову базу, яка регулює взаємодію церкви та військових, яка, зокрема, передбачала: надання військовому капелану офіційного статусу¹⁶. На 2025 р. греко-католицьких капеланів є вже понад 200, 150 з яких в листопаді зібралися на XIX

¹⁴ Онищук С. В. Порівняльний аналіз соціальної доктрини традиційних християнських церков в Україні в питаннях взаємодії держави і церкви. *Розвиток системи державного управління в Україні*. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2014-4/doc/1/07.pdf>

¹⁵ Катехизм Української Греко-Католицької Церкви: Христос – наша Пасха. Львів, 2011. 336 с., 64 іл.

¹⁶ Капелани УГКЦ пояснили, що військовий капелан – це той, хто сьогодні виконує своє служіння для військовослужбовців. URL: http://news.ugcc.ua/news/kapelani_ugkts...%D1%96v_81324.html

Всеукраїнську конференцію, яку організував Департамент військового капеланства УГКЦ¹⁷

Отже, на практиці виявляється, що авторитет і сила міжнародних організацій не зупинили ані російську військову агресію проти України, ані загрозу ядерного апокаліпсису, яка постала перед усім світом з його християнськими анклавами. Тому є припущення, що в новому столітті УГКЦ потрібно по-новому представити свої вчення, знайти в своїх тлумаченнях відповіді на питання вірян про причини вбивств, нападів, звірств, морально та військово злочинних дій проти народу, який не збирався воювати і не зазіхав на територію, ресурси, національність, свободу, гідність, житло нікого, розвивав свою країну, замість озброєння, вкладав кошти в розвиток мирних галузей.

1.2. Стратегія католицької Церкви щодо різних військових конфліктів XX-XXI ст.

В Україні триває неоголошена війна, розв'язана російською федерацією у 2014 році з анексією Кримського півострова і Автономної Республіки Крим, захоплення на окупації Луганської та частини Донецької областей, проведення фіктивного референдуму і створення невизнаних світом ЛНР та ДНР (Луганської та Донецької Народних Республік відповідно). Держава Україна та Греко-католицька церква, звичайно, односпрямовано відреагували на порушення як міжнародного, так і церковного права і права своїх вірян на цих територіях.

З самого початку збройного конфлікту на сході України Координаційна рада України з питань захисту громадянського суспільства, допоміжний орган при Президентові України, визнала оцінку цього протистояння правильною та підтримала армію, яка захищає Батьківщину від агресора. Тоді, відповідно до

¹⁷ Понад 150 військових капеланів УГКЦ зібралися на Всеукраїнську конференцію <https://ugcc.ua/data/ponad-150-viyskovyh-kapelaniv-ugkts-zibralysya-na-vseukraynsku-konferentsiyu-7893/>

наказу Міністерства оборони України No 685 «Положення про службу військового духовенства (душпастирство) у Збройних Силах України», було створено Відділ військового капеланства при Римо-Католицькій Церкві.

Проте, думки римо-католицьких єпископів щодо причин війни різняться. На особливу увагу заслуговують виступи Голови Конференції Католицьких Єпископів України, Митрополита Львівського Мечислава Мокшицького, заяви якого періодично сприяють суспільному обговоренню в Україні через неоднозначність висловлених думок.

Наприклад, оцінюючи події в країні, митрополит в інтерв'ю польському тижневику *Niedziela* 17 травня 2017 р. зазначив, що «український народ досі несе тягар історичних злочинів проти поляків, які заважають встановленню мирного співіснування в Україні»¹⁸. Так як Республіка Польща провідною вірою має католицьку, така історична напруга між двома країнами та націями формує пасивну та активну агресію і є фундаментом для російських наративів.

Джерело напруги на початку ХХ століття дуже просте: це окупація Польщею частини західної України. Якби цього не було, жоден українець не зачепив би жодного поляка на тій території. Польща окупувала українські території на початку ХХ століття і впроваджувала антиукраїнську політику стирання нашої ідентичності на окупованих територіях. Знищувала українство, нашу культуру і мову як типовий окупант. І, звісно, українці з цим боролись.

8 червня 1934 року польська окупаційна влада заснувала концентраційний табір у Березі-Картузькій для українського населення. (Концтабори в Польщі для Українців з'явилися набагато раніше концтаборів Третього Райху). Тисячі Українців загинули лиш в концтаборі Берези-Картузької...

У 1939 році польська окупаційна влада на Холмщині здійснила масове знищення українських православних церков — 189 святинь були зруйновані, а ще 149 передано римо-католицькій спільноті. 17 вересня того ж року

¹⁸ Голова римо-католицького єпископату в Україні спричинив новий конфлікт заявою про «гріх української нації» перед поляками. URL: <https://www.religion.in.ua/news/vazhlivo/36691-golova-rimo-katolickogoyepiskopatu-v-ukrayini-sprichiniv-novij-konflikt-zayavoyu-pro-griukrayinskij-naciyi-perd-polyakami.html>

розпочалася Друга радянсько-польська війна. Друга Світова війна починалась поступово, а не в «канонічний» день 1 вересня 1919 року.

Українці перші зустріли II Світову війну ще в березні 1939-го, і перші в Європі дали відсіч нацистам та їх спільникам, але сили були нерівні. Проте, в Варшаві не врахували, що СССР і Третій Райх вже вирішили долю Польщі пактом Молотова-Ріббентроппа – з 1 по 17 вересня 1939 року польська держава була поділена навпіл між двома кривавими імперіями точно так же, як це раніше залюбки робила сама Польща щодо сусідніх країн. Наслідок: ліквідація Польщі, окупація військами СССР Західної України, Західної Білорусі і країн Балтії¹⁹.

Поляки дуже швидко забули, що саме радянські війська в 1939 році окупували половину Польщі. Забули про масові страти польських полонених. Радісно прийняли радянську окупацію в 1944, як визволення. Чомусь забули, як в 1938 Польща прийняла участь, разом з Німеччиною і Угорщиною, в розчленуванні Чехословаччини під час Мюнхенських перемовин. І як вбивали українців під боїв в березні 1939 за Карпатську Україну, знищуючи незалежну країну. І в масових стратах полонених українців теж відзначились.

Операція «Вісла» в 1947, під керівництвом радянських окупантів, «остаточно закінчила вирішення українського питання в Польщі». До 180 тис. українських цивільних було примусово виселено підрозділами польської регулярної армії. Це був геноцид.

І коли Українці у вирі Другої Світової війни почали захищати себе від свавілля польських, а також советських і нацистських окупантів, поляки, які самі опинились в нацистсько-советській окупації, замість того, аби звільнити свою країну від окупантів, завзято заходились винищувати гебреїв та українців. Особливо завзято ляхи винищували українців перед наближенням советських військ, сподіваючись вичистити від них якомога більше етнічних українських теренів.

¹⁹ Dem'än Dzūba. Про польський геноцид Українців. URL: <https://porokhivnytsya.com.ua/2019/03/11/pro-polskyi-genocyd-ukrainciv/>

Під кінець II Світової війни ляхи влаштували справжній геноцид українців: в березні 1944 року поляки розпочали так звану «Грубешівську революцію» («*Rewolucja hrubieszowska*») – етнічну чистку Українців на Холмщині. Упродовж двох днів 9 та 10 березня 1944 року в селі Сагринь, що на Холмщині у Польщі, було убито і закатовано, за одними даними, понад 800, за іншими – 1240 Українців, в тому числі понад 100 дітей. Це лише одне село! Таких сел можна перераховувати довжелезним чорним списком не одну тисячу... В мертвої пустелі зі згарищами хат перетворився за якийсь тиждень величезний український етнічний терен Холмщини в межиріччі Буга і Вепра (Західний Буг і Вепш – так ляхи обіzywали українську прикордонну ріку Вепр). Така ж доля чекала Підляшшя і Лемківщину, палали села й містечка на Волині.

В період з 1944 по 1947 було вбито тисячі цивільних українців начебто за підтримку УПА. Без суду і слідства, цілими родинами. А їх хати заселялись поляки. Польща – єдина країна, де антиукраїнські акції та гебррейські погроми продовжувались до 1948 року.

Ми визнаємо трагічні події з двох боків. Ми визнаємо, що гинули невинні, але якщо ми почнемо згадувати всі факти, то це буде дуже болісно для поляків. Бо честі там немає.

Також слід знати, звідки виникла ідея геноциду поляків. Це видумала російська «п'ята колона» в самій Україні. В 2013 р. 148 Депутатів ВР України від Партії Регіонів надіслали листа в Польський Сейм з вимогою визнати т.зв. «Волинську різанину» геноцидом поляків українськими націоналістами. І цю ініціативу українських депутатів Сейм Польщі вперше реалізував лише через 3 роки в 2016 р., коли на пропаганді цієї теми до влади прийшла партія PiS. Потім, зрозумівши вигідність цієї теми, її вже розкручували всі польські партії. Конкретними ініціаторами «геноциду поляків» були Вадим Колісніченко, той що народився в 1958 році, але дивним чином його батько (з його слів) згорів в танку на території Білорусії під час II Світової війни, та Олег Царьов, який не знав, коли почалась Друга Світова війна, але все знав про «Волинську різанину». Обоє депутатів після Майдану Гідності 2013-2014 років утекли до

росії і отримали російське громадянство. Саме ці персонажі української влади заклали небезпечну ідею геноциду поляків руками українських націоналістів (воїнами ОУН/УПА).

В тому ж 2016 році депутати Верховної Ради України Мусій Олег Степанович, Антонищак Андрій Федорович, Добродомов Дмитро Євгенович, Матківський Богдан Миронович зареєстрували Проект Постанови про вшанування пам'яті жертв геноциду, вчиненого Польською державою щодо українців у 1919 – 1951 роках № 5012 від 03.08.2016. 29.08. 2019 року Проект відкликано та знято з подальшого розгляду.

Як стверджує історикиня О. Белая, «ОУН та УПА не були державною владою на українських землях, тому вони не могли вчиняти геноциду по відношенню до будь кого. Офіційно панувала над цими територіями – окупована Польща, союзник фашистської Німеччини, саме до тих польських чиновників, ставлеників фашистської Німеччини і потрібно звертати свої претензії в геноциді. Саме ці поляки з окупаційної адміністрації Польщі і є відповідальними за геноцид. Бо саме визначення Геноциду означають дії державної влади по відношенню до тієї чи іншої групи населення. І саме це і буде тією неприємною правдою, яку потрібно нарешті сказати вголос: що окупаційна влада, яка складалась з поляків, довела ситуацію до міжетнічних зіткнень і це геноцид українського населення поляками, а не навпаки»²⁰.

Тому позиція Митрополита Львівського Мечислава Мокшицького щодо геноциду поляків, на нашу думку, помилково ґрунтується ним на не усіх відомих історикам фактах і потребує детального вивчення та оцінки з точки зору справедливості.

Примітно, що, на відміну від політиків, служителі церкви пішли іншим шляхом, який потрібно мати за приклад торжества глибокого розуму та взаємоповаги як до минулого, так і до нинішніх відносин країн Польщі та України. 27 червня 2025 року у Варшаві, в будівлі Сейму Польщі, відбувся

²⁰ <https://www.facebook.com/share/p/15bd46vs1S/>

перший польсько-український молитовний сніданок на тему «Україна в новій Європі. Роль Церков». Організацію заходу здійснили Комітет із міжнародних справ Сейму РП під головуванням Павела Коваля та Католицька інформаційна агенція (КАІ). Особливість події полягала у високому рівні представництва: з українського боку — Всеукраїнська рада Церков і релігійних організацій (ВРЦіРО), з польського — Конференція єпископів Польщі та Польська екуменічна рада. Перед початком сніданку екуменічну молитву провели Глава УГКЦ Блаженніший Святослав та Примас Польщі, архієпископ РКЦ Войцех Поляк. У заході взяли участь депутати парламентів і члени урядів обох країн²¹.

Подія стала важливим кроком у формуванні нової традиції двостороннього діалогу та співпраці між Церквами, релігійними об'єднаннями, парламентськими органами та урядовими структурами Польщі й України. (Українську делегацію очолила віцеспікер ВР Олена Кондратюк, а серед інших учасників були міністр культури та національної спадщини Польщі Ганна Врублевська, міністр культури й стратегічних комунікацій України Микола Точицький та заступник міністра закордонних справ України Олександр Міщенко).

За трактуванням Блаженнішого Святослава, «...ця подія була історичною із трьох причин. До польського Сейму вперше була запрошена Всеукраїнська рада Церков та релігійних організацій. До Варшави приїхали глави та представники найбільших Церков і релігійних спільнот України, а також Великий муфтії Криму. Що важливо: ВРЦіРО репрезентує не державні структури чи політичні кола України, а справді є голосом громадянського суспільства. Ми представляємо передовсім вірних, простих людей України. Наша рада об'єднує 75,5 % українського суспільства – православних і католиків обох обрядів, різні протестантські спільноти, а також єврейське та мусульманське середовища. Тому ми є голосом саме громадянського

²¹ Блаженніший Святослав: «Якщо хтось розпалює національний егоїзм, то працює на користь російської пропаганди. Греко-католицька церква. 03.07.2025. URL: <https://ugcc.ua/data/blazhennishyy-svyatoslav-yakshchohtos-rozpalyue-natsionalnyy-egoyzm-to-pratsyue-na-koryst-rosiyskoy-propagandy-7152/>

суспільства, який пролунав у стінах Сейму. Другим виміром цієї історичної події було те, що ми вперше мали можливість зустрітися з Польською екуменічною радою. Це дуже важливо, оскільки екуменічні й міжрелігійні контакти, особливо в час війни, вкрай необхідні. А третім виміром цієї справді історичної події було те, що від імені Римо-Католицької Церкви в Польщі на найвищому рівні пролунав голос Примаса Польщі, архієпископа Войцеха Поляка, який говорив про рішучу підтримку України»²².

Окрім згадки про заповіді папи Івана Павла II, на спільному молитовному сніданку було чітко окреслено, що «...росія безжально воює і з поляками: російська пропаганда для своїх імперських цілей намагається використовувати будь-які антагонізми між народами. Також ця пропаганда підживлює національну амнезію, маніпулюючи історичною пам'яттю. Тому ми справді повинні бути дуже пильними: з одного боку, прагнути історичної правди в наших стосунках, а з іншого – в ім'я польсько-української солідарності не піддаватися спокусам російської пропаганди»²³. В цьому контексті ми можемо сміливо говорити про велику перебудову католицьких уявлень про причини війн, трагедій, різанини, вбивств, провокацій в минулому столітті, проведенні причинно-наслідкових зв'язків з триваючою війною цього століття і недопущення маніпулювань етнічними питаннями там, де відбувається розумний процес становлення історичної правди та об'єднання суспільства заради миру, справедливості та взаємоповаги братніх націй.

Станом на початок 2024 року УГКЦ переосмислила ставлення до війни, миру, оборони, захисту, наступу в контексті наявних злочинів російських загарбників і нападників на Українську державу, її цивільне населення та скоєння військових злочинів і їх свідоме поширення для створення ефекту залякування безнаказанністю та могутністю сили. Свої інші думки УГКЦ

²² Блаженніший Святослав: «Якщо хтось розпалює національний егоїзм, то працює на користь російської пропаганди. Греко-католицька церква. 03.07.2025. URL: <https://ugcc.ua/data/blazhennishyy-svyatoslav-yakshchohtos-rozpalyue-natsionalnyy-egoyzm-to-pratsyue-na-koryst-rosiyskoy-propagandy-7152/>

²³ Блаженніший Святослав: «Якщо хтось розпалює національний егоїзм, то працює на користь російської пропаганди. Греко-католицька церква. 03.07.2025. URL: <https://ugcc.ua/data/blazhennishyy-svyatoslav-yakshchohtos-rozpalyue-natsionalnyy-egoyzm-to-pratsyue-na-koryst-rosiyskoy-propagandy-7152/>

представила на Архиєрейському Синоді в Україні стосовно проблем війни та обґрунтованого миру в умовах сучасних ідеологічних впливів. Найперше, церква взяла в настанову відповідь на питання «Скільки часу це буде продовжуватись?», «Як це витримати?» [війна, втрати, жертви, загибель рідних, полон тощо]. Синод каже, що «...треба усвідомлювати, для здобуття успіху у протистоянні з ворогом, який діє приховано й агресивно, необхідною є наполегливість. Це жодним чином не тотожне апатії або відстороненістю від того, що переживає держава і суспільство загалом.. Натомість, справжня стійкість нерозривно поєднується з діяльністю, жертвовною любов'ю, готовністю служити протягом тривалого часу: «За витривалістю ж нехай слідом іде чин досконалий» (Як. 1, 4). Короткочасний спалах емоцій чи ентузіазму не здатний подолати довгий шлях, що вимагає виснажливих зусиль. Недаремно митрополит Андрей Шептицький у своїх настановах закликав молодь: «Народ іде не з хвилинними перервами, але тільки з постійною напругою і постійними жертвами, аж до крові і смерті багатьох поколінь»²⁴. Наші захисники це чудово розуміють, адже щодня, протягом довгих тижнів і місяців, стоять на варті та зупиняють агресора. З огляду на це звертаємося з закликом до всіх про терпіння та активності в любові, а в цьому посланні хочемо представити певні моральні основи та принципи, на яких ми можемо будувати тривалий і справедливий мир на нашій батьківщині²⁵.

Члени Архиєрейського Синоду впевнені, що війна між росією та Україною ставить перед багатовіковою християнською традицією розуміння миру та війни нові виклики та проблеми. На міжнародній арені ми бачимо підтримку нашої країни, але водночас стикаємося з нерозумінням глибини та серйозності подій, з надією та пошуком простих і швидких рішень конфлікту. У суспільному просторі нерідко лунають заклики до негайного миру, які, однак, часто не супроводжуються належним прагненням до відновлення

²⁴ Пастирське послання «До Української молоді», Львів, 1932 рік.

²⁵ Архиєрейський Синод в Україні щодо війни та справедливого миру в контексті нових ідеологій. URL: <https://docs.ugcc.ua/1723/>

справедливості. Про небезпеку такого підходу застерігає пророк Єремія, наголошуючи: «Рану народу мого лікують легковажно, кажучи: мир! Мир! – а миру немає» (Єр. 6, 14). (6, 14).

Осягнути витoki війни росії проти України, а також визначити адекватні духовні орієнтири для перемоги й утвердження справедливого миру неможливо без аналізу глибших історичних і соціальних передумов сучасних подій та без розуміння засад соціальної справедливості як у внутрішньодержавних, так і в міжнародно-правових відносинах.. Початки сучасних процесів простежуються щонайменше з подій ХХ століття, що можливо, навіть набагато раніше. У ХХ столітті в Європі, переважно в Німеччині та Росії, виникли тоталітарні режими, що призвело до масштабних воєнних катастроф і масових злочинів проти людства. Визначальною ознакою тоталітарних систем є заперечення свободи та приниження людської гідності. Саме тому в християнській інтелектуальній спадщині такі режими розглядаються як різновид тиранічної форми державності²⁶. Хоча явище тиранії та спротив їй відомі з давніх епох, у ХХ столітті тоталітаризм набув небачених масштабів. Його лідери прагнули повного контролю над внутрішнім світом людини, перетворюючи громадянина на об'єкт поклоніння власним гнобителям.

Водночас тоталітарні ідеології мали квазірелігійний характер, оскільки їхні носії переслідували або знищували Церкву, намагаючись витіснити традиційні духовні цінності власною ідеологічною системою. Засудження військових злочинів фашистської та нацистської Німеччини на Нюрнберзькому процесі відбувалось за участі СРСР, яка розпочала разом з тою ж Німеччиною II Світову війну. Парадоксально, що якщо фашистська Німеччина зазнала поразки і її злочинці постали перед судом, то СРСР з комуністичним режимом і руками по-лікоть в крові невинних жертв режиму стала одним з суддів Німеччини і продовжила свою тоталітарно-тиранічну суть в розвитку на наступні десятиліття.

²⁶ Пор. Тома Аквінський, Сума теології, 1а 2ае, q. 92, art. 1, ob. 4; q. 105, art. 1; 2а 2ае, q. 50, art. 1, ob. 2

Припинення існування Радянського Союзу у 1991 році відкрило шлях до політичного визволення держав Центральної та Східної Європи, що перебували під владою комуністичних режимів. Водночас це створило історичну можливість для народів колишніх союзних республік реалізувати право на свободу та самовизначення. До таких народів належали й українці, які відновили державну незалежність і здобули власну національну державу, про яку мріяли впродовж століть. Саме з народженням незалежної Української держави легально розпочала свою роботу КГЦ в Україні. Слід також наголосити, що саме Українська Греко-Католицька Церква, іквідована рішеннями комуністичної влади в повоєнний період, переслідувана та діяла в підпіллі протягом усього радянського часу відігравала роль одного з ключових чинників суспільних трансформацій в Україні: змагання за відновлення легального статусу Української Греко-Католицької Церкви у 1989–1991 роках істотно послабило підвалини радянської атеїстичної системи. Після проголошення незалежності вірні УГКЦ зосередилися на духовній підтримці новопосталої держави та послідовно виступали за подолання спадщини тоталітарного комунізму. Водночас процес досягнення справжньої свободи й звільнення від травматичних наслідків ХХ століття виявився для України тривалим і складним. Серйозним прорахунком після краху комуністичної системи стало те, що демократичні країни не вимагали від пострадянської Росії, визнаної правонаступницею Радянського Союзу, не було здійснено всебічного морального й правового осуду злочинів комуністичної епохи, а нове керівництво Росії не було зобов'язане провести системну декомунізацію, люстраційні процедури та інституційне очищення держави від спадщини тоталітаризму. Жодних процесів, співмірних із повоєнною денацифікацією Німеччини, в Росії не відбувалося. Поширеним став спосіб мислення, орієнтований не на духовні цінності, а на економіку: багато людей у всьому світі вважали, що демократичні перетворення в Росії відбуватимуться автоматично за рахунок ринкових реформ, розвитку приватного сектору та розширення економічної співпраці з демократичними державами. Уряди країн

вільного світу розраховували, що інтенсифікація економічних контактів із Росією допоможе розбудувати довіру та міцний мир. Однак ці сподівання зрештою виявилися марними, оскільки Кремль використав цю ситуацію для збору ресурсів для нової війни: «Будьте тверезі і чувайте! Противник ваш, диявол, ходить навколо вас, як лев ревучий, шукаючи, кого б пожерти» (І Пт. 5, 8; пор. Еф. 5, 11; II Тим. 4, 3–4)²⁷.

Проте ці попередження були проігноровані, внаслідок чого радянська тоталітарна система так і не зазнала належного міжнародного судового осуду, а світова спільнота не спромоглася виробити механізми, які б дозволили швидко ідентифікувати загрози та реагувати на можливе повторення трагедії XX століття. У сукупності ці чинники зумовили вкрай руйнівні наслідки: у сучасній росії відбувається відновлення агресивної та милітаризованої моделі тоталітарного правління, яка постає у трансформованій, гібридній або постмодерній формі. Сформована таким чином російська тиранічна система XXI століття нагадує тоталітаризм ХХ століття, насамперед, тому, що є нещадним ворогом людської свободи та гідності. Подібно до тоталітарних систем попередніх епох, цей режим активно застосовує сучасні технології та намагається встановити контроль не лише над фізичним існуванням, а й над внутрішнім світом людини. Зовні сучасна російська модель влади може здаватися менш репресивною порівняно з класичними формами комуністичного чи націонал-соціалістичного тоталітаризму. Насправді ж ідеться про переосмислення тоталітарних практик минулого у значно більш приховані й водночас небезпечні конфігурації, які доцільно окреслити як гібридні. Однією з ключових рис сучасного російського тоталітаризму є відсутність потреби в класичній ідеологічній системі, подібній до тих, що були властиві комунізму чи націонал-соціалізму, з їхнім корпусом «обов'язкових» текстів і концептуалізованим баченням утопічного майбутнього. Навіть спотворені ідеології ХХ століття апелювали до певного уявного морального

²⁷ Послання Архиєрейського Синоду УГКЦ в Україні щодо війни та справедливого миру в контексті нових ідеологій. URL: <https://docs.ugcc.ua/1723/>

порядку та лексики соціальної справедливості. Натомість нинішня російська модель не пропонує позитивної програми, зводячись до агресивного нігілізму, спрямованого на руйнування моральних орієнтирів, знецінення людської гідності та перетворення особистості на інструмент насильства і злочинів проти людства. Така пропаганда націлена на підриг довіри до всіх моральних принципів та спокушає своїх підданих можливістю безкарного насильства проти інших. Він стверджує, що всім світом керує виключно груба сила, обман і особисті міркування. Представляючи різні конспірологічні теорії про глобальну змову проти Росії, він використовує їх для виправдання всіх злочинів російської влади проти інших народів. Сучасна московська тиранія з її культом вождя, мілітаризмом, корпоративністю, відкритою пропагандою жорстокого насильства, підкресленням власної національної та расової переваги виявляє численні паралелі з фашистськими практиками ХХ століття, що пояснює, чому її варто охарактеризувати словом «рашизм»²⁸.

Другою рисою сучасного російського гібридного тоталітаризму є якісно вищий рівень технічних засобів. Інструменти, що використовувалися тиранами ХХ століття, за останні десятиліття зазнали радикальної еволюції; культура і технологія піднялися на багато рівнів. Московський рашизм ефективно використовує досягнення інформаційних технологій, зокрема соціальних мереж. Цифрова (технологічна) революція певною мірою допомагає російській пропаганді створювати іншу, віртуальну реальність, яка кардинально відрізняється від реальності і навіть спотворює її. У своїй практичній діяльності, продукуючи фальсифікації та постулюючи постправду, сучасна російська пропаганда черпає плоди найрадикальніших течій філософського постмодернізму кінця минулого століття, які заперечували існування об'єктивної, перевіреної істини і стверджували, що природних основ моралі та права не існує. Тому сучасну російську тиранію можна назвати не лише гібридом, а й постмодерністським тоталітаризмом.

²⁸ Послання Архиєрейського Синоду УГКЦ в Україні щодо війни та справедливого миру в контексті нових ідеологій. URL: <https://docs.ugcc.ua/1723/>

Війна, яку Росія веде проти України, має всі ознаки неокolonіальної війни, що ведеться на європейському континенті, з явними ознаками геноциду. Знищення українців стало політичною програмою російського керівництва, його одержимістю, яку підтримує значна частина громадян держави-агресора, що свідчить про нездоровий стан російського суспільства. Тому заклики до пошуку компромісу з Росією, які час від часу лунають в Україні з вуст окремих діячів міжнародної спільноти, навіть представників релігійної спільноти, не мають реального підґрунтя та свідчать про нерозуміння ситуації, в якій опинилися українці. Проблема не тільки в тому, що такі заклики є аморальними, оскільки вони ігнорують принципи поваги до людської гідності та справедливого миру, але й у тому, що вони просто нереалістичні: неможливо досягти компромісу, якщо одна сторона заперечує існування іншої. Росія не залишає Україні іншого вибору, окрім військової самооборони. Ця війна є національно-визвольною боротьбою українського громадянського народу за право на власне існування та майбутнє, за незалежність, свободу та гідність наших громадян²⁹.

Саме тому УГКЦ переосмислила відношення до справедливої війни українців в цьому нападі. Ми можемо з усього зробити власне припущення, що в дану оновлену ідеологію варто внести поняття «справедливого захисту», «справедливого наступу», «справедливого повернення своїх територій/людей/дітей/речей» тощо. Адже сама Церква відчула тиснення і роботу в підпіллі при класичному тоталітарному правлінні. А новітня форма рашизму та тиранії не просто заборонить будь-які православні та греко-католицькі ТА ІНШІ форми релігії, а буде їх переслідувати до повного знищення.

1.3. Поняття миру та примирення у богословських позиціях РКЦ та УГКЦ

²⁹ Послання Архиєрейського Синоду УГКЦ в Україні щодо війни та справедливого миру в контексті нових ідеологій. URL: <https://docs.ugcc.ua/1723/>

Поряд з спеціальними та загальними дослідженнями війни, її причин та наслідків окремо варто виділити роботи, присвячені осмисленню релігійних дискурсів з проблем війни і миру, оскільки використання релігійних концепцій для виправдання політичних дій і військових доктрин сучасних держав стало звичайною практикою. Крім того, слід зазначити, що на релігійні поняття не поширюється позовна давність і їх тривалість різна. Тому їх аналіз важливий для формування стратегій безпеки, розуміння дій та прогнозування геополітичної ситуації у світі.

Соціально-філософський аналіз проблеми співвідношення релігії та військової служби, спрямований на оптимізацію практичної поведінки віруючого під час несення військової служби, здійснено С. Семеновим, О. Гегечкорі, А. Желаго³⁰.

В Україні оцінка та аналіз релігійного розуміння категорій «війна» та «мир» набули особливої актуальності під час Революції Гідності та згодом у зв'язку з військовою агресією російської федерації та зростанням дискримінації (за релігійною ознакою) на окупованих та анексованих територіях внаслідок запровадження росією так званого «русского міра». Концепція «русского міра» стала основою для нового імперського ренесансу і набула в Україні найагресивніших форм. Творцем і головним стратегом «русского міра», речником і прихильником путінського режиму в реалізації цих ідей був предстоятель Російської православної церкви (далі – РПЦ) патріарх Кіріл.

Розглянемо, що українське католицьке духовенство думає про практичну користь настанов католицького соціального вчення про війну, а також як цих настанов дотримується у своїх діях католицька влада. Для цього дослідження ми обрали, на наш погляд, найбільш показові приклади богословської рефлексії над цими настановами з середовищ як Римо-Католицької Церкви в Україні, так і УГКЦ, оскільки обидва ці середовища керуються католицьким соціальним

³⁰ Семенов С. С., Гегечкорі О. В., Желаго А. М. Релігія та військова служба (соціально-філософський аналіз взаємовідносин): Гуманітарні та правові аспекти безпеки. *Честь і закон*. 2014. № 4(51). С 82–87.

вченням і обидва наразі переживають можливість застосування відповідної теорії на практиці.

Насамперед, наведемо дуже щире і по-християнськи безпосереднє свідчення Глави УГКЦ про те, як сприймаються теоретичні настанови війни, коли йдеться про особисте зіткнення з військовими реаліями: «Я також викладав моральне богослов'я, ми обговорювали принципи «справедливої» війни, правової самооборони тощо. І в обставинах суворой дійсності вся ця теорія «руйнується». Усе, що ви знали, розуміли чи вірили в це, при стикуванні з реаліями, зводиться нанівець. Твої знання про моральну теологію раптом зводяться нанівець перед очима звірств. Кожен переживає щось подібне, в тому числі і ті, хто приїжджає в Україну з якимись високими ідеями та дипломатичними хитрощами для заспокоєння агресора. І коли вони бачать таке звірство, вони починають по-іншому розуміти, що відбувається в Україні... Я б порадив усім українцям, в тому числі і за кордоном та із західних областей України, відвідати ці місця нинішньої національної скорботи»³¹. Глибокий аналіз цього питання представив отець Петро Балог, домініканець, інтелектуал, колишній директор Інституту релігійних наук св. Томи Аквінського. Він, який традиційно швидко реагує на події, публікуючи відповідні рефлексії, наголошує на тому, що орієнтири католицького віровчення є фундаментальними, а коли йдеться про керування ними у складному процесі комунікації між речниками Католицької Церкви (починаючи з Пап) та окремими сторонами військового протистояння, на поточний хід цього процесу впливають різні інші фактори, які практично неможливо ігнорувати.

Слід зазначити, що П. Балог у своєму дослідженні досить стримано аналізує положення католицького соціального вчення, посилаючись також на приклади, взяті з корпусу різноманітних документів Католицької Церкви, з Євангелія, від авторитетних богословів минулих століть, а також оцінки сучасних богословів, які відображають дещо інший підхід до питань, що

³¹ Глава УГКЦ про виклики війни і духовну боротьбу. *Патріархат*. URL: <https://www.patriarkhat.org.ua/statti-zhurnalu/hlava-uhkts-pro-vyklyky-vijny-i-duhovnu-borotbu/>

розглядаються. Проте, коли йдеться про імплементацію цих положень у нинішніх реаліях, ризик неоднозначності практично зникає. Отець Петро наголошує, що, застосовуючи теорію на практиці, треба розрізняти загальне і конкретне, правила і винятки: «загальні правила є і вони повинні бути... Взагалі варто говорити про мир, про скорочення озброєнь, про мінімізацію ядерної зброї і все це робити. Звичайно, синхронно, як це було у світі другої половини ХХ ст. З іншого боку, коли є конкретна агресія однієї країни проти іншої, не може бути й мови про «скорочення озброєнь» для того, хто захищається, бо це заклик, якщо не згода на вбивство власного народу, то хоча б згода на рабство. Навіть якщо це відбувається не прямо або несвідомо. Це все одно, що говорити про те, як небезпечно гратися сірниками під час пожежі, замість того, щоб носити воду і гасити вогонь»³².

Балог наголошує, що «в католицькій соціальній доктрині достатньо виписані прикмети й умови війни справедливої, і адекватних реакцій міжнародних організацій»³³. Втім, можемо констатувати з побаченого на власні очі, що нападник, який визначив певні цілі загарбання і нападу, не вивчає богословські трактати жодної релігії. Натомість, він навіть відкрито накопичує воєнні розробки, техніку, засоби ураження, спрямовує потоки фінансів та податків своїх громадян на військову промисловість, порушуючи принципи демократичності і християнської етики, і тим самим цинічно демонструє байдужість до канонів моралі, правостав'я та богослов'я.

Отець д-р Юрій Щурко, декан Філософсько-богословського факультету УКУ, детально пояснив сучасне застосування принципів справедливої війни, спираючись на те, як вони оформлені в католицькому соціальному вченні, а також беручи до уваги чинне міжнародне право. На думку о. д-ра Юрія Щурка:

³² Балог П. Ватикан, витоки східної політики та війни в Україні. *Історична правда*. 2022. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2022/06/16/161451> ;

³³ Балог П. Справедлива війна. Християнська служба порятунку. 2022. Retrieved from URL: <http://crs-center.org/spravedlyva-vijna>.

1. «Першочерговою умовою допустимості війни є наявність легітимної причини, зокрема захист від нападу; будь-яка форма неспровокованого насильства підлягає моральному та правовому осуду. З цієї перспективи збройне вторгнення рашистського режиму в Україну не має жодних підстав і є несправедливим та морально неприйнятним. Міжнародне право визнає право держав на самооборону, що закріплено у статті 51 Статуту ООН. Під агресією розуміється використання військової сили однією державою проти суверенітету, територіальної цілісності або політичної самостійності іншої держави (резолюція Генеральної Асамблеї ООН №3314 від 1974 року)»³⁴.

2. Війна завжди повинна мати справедливий мету/намір – забезпечити справедливий мир для всіх сторін (реванш, завоювання, економічна вигода, підпорядкування неприпустимі). Проте рашисти хочуть знищити Україну як державу, бо не визнають існування українців як нації. Більш того, всі їхні зусилля спрямовані на зміну політичної системи в Україні і через знищення інфраструктури, повне підпорядкування країни.

3. Право ухвалювати рішення про початок війни належить виключно легітимній державній владі або законно обраному урядові, а не окремим політичним групам чи особам. Водночас рашистський режим діє в умовах тривалої узурпації влади та маскує повномасштабну війну маніпулятивним терміном «спеціальна операція»; тому рішення цього «уряду» не можна вважати законними і цивілізованими». Сам отець Юрій зазначав, що з семи окреслених ним принципів справедливої війни «перші три критерії мають фундаментальне значення, тоді як наступні чотири виконують допоміжну роль, однак жоден із них не може компенсувати відсутність базових умов».

4. Четвертий принцип полягає в тому, що війна завжди є останнім заходом. Війна можлива лише тоді, коли переговори, арбітраж, компроміси та інші рішення зазнають невдачі; оскільки людина наділена розумом, вона повинна, за наявності можливості, керуватися раціональністю та правовими

³⁴ Shchurko Yuriy, o. Naivnist patsyfizmu ta pryntsypy vedennia spravedlyvoi viiny. *CREDO*. 2022. Retrieved from. URL: <https://credo.pro/2022/05/319079>

нормами, а не силою. Рашисти розуміють переговори виключно як можливість для капітуляції України, оскільки вона не визнає нашого права обирати власний історичний шлях. У переговорах із рашистами не працює ні нормальна людська логіка, ні етичні принципи, прийняті міжнародним співтовариством»³⁵. В рамках цього підходу в християнській доктрині немає готових відповідей та постулатів, як умиротворити рашистів і подібних їм в майбутньому, дотримуючись канонів та соціальної доктрини.

5. «П'ятий принцип наголошує на захисті цивільних: позаяк війна є офіційним актом уряду, воювати можуть тільки ті особи, які є офіційними представниками уряду, цивільне населення не повинне піддаватися атакам». Насправді, цивільне населення потерпає від війни в першу чергу. Воно беззахисне, не готове до оборони і тим самим стає легкою мішенню для нападників. У випадку війни росії проти України військові злочини першої щодо цивільних численні, доказані, очевидні щодоби. Справедливої християнської реакції, окрім осуду та засудження, переживання та скорботи, немає і готових рішень припинення цих зlodіян в соціальній доктрині теж немає.

6. Шостий принцип передбачає чітко окреслену мету: справедлива війна спрямована на відновлення миру, а не на повне знищення ворожої нації, її економіки та політичних інститутів. З іншого боку, рашисти хочуть знищити нашу націю, повністю знищити економічну інфраструктуру та повалити український легітимний уряд, щоб установити на його місці власний маріонетковий. Саме так робили на окупованих територіях Луганської та Донецької областей України: вбивали інакодумців, руйнували економіку. Подібні дії здійснювалися й поза межами України, зокрема в Придністров'ї та Абхазії. Водночас нав'язлива спрямованість рашистської ідеології на знищення українців набуває такого рівня фанатизму, що її можна охарактеризувати як

³⁵ Shchurko Yurii, o. Naivnist patsyfizmu ta pryntsypy vedennia spravedlyvoi viiny. *CREDO*. 2022. Retrieved from. URL: <https://credo.pro/2022/05/319079>

глибоко деструктивне, майже демонічне спотворення колективної свідомості російського суспільства».

7. «Сьомий принцип вимагає дотримання пропорційності засобів: застосування сили має обмежуватися реальною необхідністю для відсічі агресії та недопущення її повторення з метою встановлення справедливого миру. Натомість рашистська війна спрямована не проти військових структур, а передусім проти цивільного населення, яке знищується систематично, з використанням будь-яких, у тому числі заборонених міжнародним правом, видів озброєння. Таким чином, кінцевою метою цієї війни є фізичне винищення українського народу»³⁶. Але, на нашу думку, навіть озброєння росіян для захисту в разі нападу на них, перевищує арсенал озброєння України та Європи разом узятих, які є наразі. Тому паритет в озброєнні для відбиття сили тут неможливий. А нарощення озброєння з метою технологічного оновлення означає збереження (консервацію) застарілої зброї та засобів ураження, які неможливо утилізувати. Ми це добре побачили у 2022 та 2023 роках, коли для ведення оборони зі сторони України та наступу зі сторони росії були розконсервовані запаси другої світової війни, які зберігались на полігонах та складах Європи та РФ. А створення нових видів летальної зброї не може пройти випробування при стані миру. Тому деякі війни розгортаються для таких випробувань в маленьких країнах.

Свідчення Голови Комісії світських справ та родини УКУ, завідувача кафедри політології УКУ Ю. Підлісного про те, що пізнання реалій війни між росією та Україною змінює підхід християнських чинників до оцінки дій усіх її учасників та прагнення зрозуміти потреби модернізації відповідно до цих реалій відповідних доктрин, якими керуються християни. Він наголошує, що «від початку повномасштабного вторгнення до мене звернулися представники різних християнських кіл Європи, в тому числі комісії «Справедливість і мир»... Практично з першого тижня нового етапу цієї війни ми почали говорити з ними

³⁶ Shchurko Yuriy, o. Naivnist patsyfizmu ta pryntsyipy vedennia spravedlyvoi viiny. CREDO. 2022. Retrieved from. URL: <https://credo.pro/2022/05/319079>

про те, що відбувається, які перспективи... ці кола спочатку були вкрай пацифістські... було повне нерозуміння суті цієї війни, поширювалися ілюзії, що Путін якось може бути заспокоєний пасивним опором... І це було дуже прикро, тому що ті, хто пропонував запам'ятати заповідь «Не вбий» і що є великий сумнів, чи в принципі можна говорити про справедливую війну, були переважно люди... з досвідом бюрократії... для них розв'язання вищезгаданих конфліктів є, радше, спекулятивною теорією, ніж практичною причетністю до процесів. Чим більше ми спілкувалися, тим більше розуміли, що цю війну спровокувала не Україна, і це дає Україні право на справедливую самооборону, а для самооборони потрібні відповідні заходи. Це означає, що вони відійшли від закликів українців протестувати пацифістськими плакатами проти крилатих ракет. Натомість вони прийняли серйозну заяву, яка має велике значення всупереч позиції Ватикану. Це заява про те, що Україна має право вимагати постачання зброї від своїх партнерів і що ця війна для українців є справедливою»³⁷. Саме Ю. Підлісний звертає увагу на те, що не всі релігійні кола мали хибне наївне уявлення про напад росії на Україну і від початку повномасштабного вторгнення намагалися донести думку про справедливий захист останньої від неоголошеного безпричинного насилля. І саме після відомих подій Бучі, Бородянки, Маріуполя, Ватикан скромно змінив своє уявлення про догми, які пропагував щодо росії, її нападу і реакції України, щоправда, жодного разу не назвавши росію агресоркою.

Тим часом, заява новообраного у червні 2025 року Папи Римського Лева XIV щодо миру та війни в Україні важлива не тільки за змістом, а й за контекстом. Він чітко окреслив дві головні речі:

1. Спершу припинення вогню – і тільки потім переговори.
2. Жодних кулуарних угод – потрібне посередництво широкої міжнародної спільноти, а не окремих «миротворців».

³⁷ Khrystyiany svitu i viina rosii z Ukrainoiu. Interviu z Yuriem Pidlisnym. *Patriarkhat*. 2022. №4 (491). Retrieved from. URL: <http://www.patriarkhat.org.ua/stattizhurnal/hrystyiany-svitu-i-vijna-rosiji-z-ukrajinoju>

Це прямо суперечить логіці, яку просувають в. путін та Д. Трамп: вони хочуть прямої зустрічі – без припинення вогню, без посередників, без фіксації домовленостей.

І найцікавіше: позиція Папи Лева XIV повністю збігається з позицією Європи. Попри те, що Папа Лев XIV – американець, обраний із Чикаго, і його призначення у Ватикані вважалось персональним успіхом Трампа. Нині його підхід ідеально синхронізований з лідерами країн Е. Макроном, Ф. Мерцом, Д. Стуббом та іншими європейськими лідерами.

Отже, у грі, де всі хочуть стати посередниками – Папа вказує на спільну рамку. Мир – це не шоу для двох. Це процес, який має бути публічним, зафіксованим, і підконтрольним усьому світу.

Загалом, на нашу думку, наведені вище роздуми українського католицького духовенства про війну є прикладом того, як її можна (і потрібно) застосовувати, виходячи з усієї сукупності католицького віровчення, до практичних питань, які постають у конкретних ситуаціях війни між росією та Україною – на фронті та в тилу. Тому роздуми українських католиків про те, як оцінювати дії агресора та тих, хто проти нього захищається, перспективи християнського вчення загалом і соціальної доктрини Католицької Церкви зокрема щодо способу дій релігійно-моральних авторитетів можуть у майбутньому належним чином доповнювати та уточнювати настанови Католицької Церкви з цього питання, а також слугувати відповідними орієнтирами у реакціях Святого Престолу на сучасні військові події.

Отже, між католицизмом і православ'ям є багато спільного щодо понять війни і миру. У цих релігійних традиціях війна розглядається як зло. Наголошується на розумінні миру як фундаментальної умови повноцінного людського буття. Застосування військової сили є неминучим злом і вважається припустимим виключно за умов крайньої необхідності³⁸. Християнська традиція ґрунтується на божественній заповіді мир у та злагоди між усіма

1. ³⁸ Проповіді Патріарха Філарета. Неділі з 13 по 17 по Тройці. Свята Різдва та Введення Пресвятої Богородиці, Воздвиження Чесного Хреста. URL: https://parafiya.io.ua/s81766/propovidi_patriarha_filareta

людьми та на ідеї, що мирне вирішення конфліктів завжди слід шукати між державами або групами всередині держави. І католицизм визначає, що за певних обставин може бути необхідним застосування військової сили, яке має бути виправданим, обмежуватися критеріями справедливості під час ведення війни. Ці критерії значною мірою узгоджуються з нормами міжнародного публічного права. Обидві християнські традиції визнають та схвалюють принципи, закріплені у статті 1 Статуту Організації Об'єднаних Націй: «Підтримка міжнародного миру та безпеки». На практиці ж на діяльність і політику церков впливають владні прагнення й ширші геостратегічні чинники.

Ми можемо відмітити, що відмінності в трактуванні миру та війни в світовому католицизмі та православ'ї, які репрезентовані двома релігійними напрямками та розвиненою церковною системою, стосуються саме у відношенні до початку війни через гріхи людей і неспокуту їх за певний проміжок часу чи щодо раніше відбулих історичних подій. Ще відмінність православ'я від католицизму в питаннях війни та миру визначається в тому, що Католицька церква від початку була вільна і незаангажована, не поневолена волею і діями церковної еліти. А Українська православна церква Київського патріархату лише недавно, кілька років тому, змогла отримати визнання та незалежність. А відтак, - перечитати і стракувати свої церковні настанови по-новому, з певною мірою відповідальності за «вільну» позицію. Відповідно, УПЦ(МП) та РЦП такі дії не підходили, і їх священнослужителі шляхом словоблудства і маніпуляцій на проповідях всіляко засуджують та заперечують досі ідеї УПЦ(КП), які заполітизовані та служать визнанню офіційної влади країни-агресора та країни-терориста.

РОЗДІЛ 2. Позиція УГКЦ щодо війни та її богословські інтерпретації

Нові технологічні можливості ведення гібридних воєн, безкарність військових злочинців ще від минулого століття, незасудження після II Світової війни злочинів тоталітаризму СРСР, хоча на початку війни це був союзник фашистської Німеччини, подальше розповсюдження кривавого комуністичного режиму спричинили до формування сучасної конгломератної спілки рашизму з православ'ям росії в ідеології «руського міра» та возвеличенні тоталітарних вождів (леніна, сталіна, путіна) в стінах православних церков. Ведення росією війни в Україні вже можна вважати геноцидом нації і для цього є докази.

Українська греко-католицька церква в спілці усього її духовенства та разом з богословами має надати відповіді на питання вірян про справедливу війну, справедливий мир, прощення і молитву за свого ворога, причини допущення війни, страждань, полону, зникнення безвісти, зради родинної чи сімейної, відсутності розуміння світом справжньої небезпеки поширення рашизму та можливостей російських військ. Тому існуюче до 2022 року католицьке вчення потрібно було переглянути в світлі сучасних викликів війни.

На даний час греко-католицькі богослови України об'єднали зусилля для переосмислення ролі духовенства під час війни і розширення присутності віри та релігії в житті суспільства. Проведене нами опитування серед 46 респондентів (віряни, капелани, святі отці) підтвердило напрямки подальшої роботи: 1) в мікросвіті – допомагати молитвою, гуманірними місіями, постом, кожному стражденому, який звернувся до священика; 2) в моносвіті – формувати наукову базу духовного вчення через богословську періодику, наукові філософські праці та через участь в програмах психологічної допомоги військовим та їх родинам, потребуючим допомоги за прийнятими програмами; 3) в макросвіті – донесення до народів світу, зокрема до греко-католицьких діаспор в Канаді, США, Австралії, країнах Європи, в Ватикані про небезпеку рашизму, постійну допомогу Україні досягти справедливого миру та

відповідальності росії за здійснені військові злочини за міжнародним правом і трибуналом.

2.1. Офіційні звернення та заяви єпископату про війну

З обранням 267-го Папи Римського Лева XIV католицького вчення поповнилась позицією, на яку чекала, найперше, Україна. А саме: розмову не про справедливу війну, а про справедливий для України мир. Риторика новобраного Папи Римського в сторону досягнення тривалого і гарантованого миру – це знак про це, що він з оптимізмом, надією та духовною свідомістю дивиться на світ очима Бога, який умиротворює сторони на майбутнє, а не шукає точок об'єднання в позиціях війни та порушення Божих заповідей.

Блаженніший Святослав вважає, що обрання новообраним Папою Римським імені Лев XIV може знаменувати послідовність дій попередніх понтифіків з таким іменем. Вони прославилися тим, що могли зупинити силою віри та Божого слова ворогів, які значно перевищували за військовим потенціалом армії своїх жертв. Наприклад, Блаженніший Святослав згадує про подію «...нашестья гунів, які пройшлися територією України, пішли смерчем на Захід і з Північної Італії підійшли аж до Рима, несучи спустошення, кров та смерть. Рим був перед ними безборонним. Папа Лев Великий виїхав за межі Рима й особисто зустрівся з Атіллою, вождем гунів. Ніхто не знає, про що вони говорили і якою мовою, - це залишається загадкою історії. Але плід тієї зустрічі був приголомшливим: Атілла зі своїм військом розвернувся і пішов геть від Рима. Чому? Що сталося? Папа Лев не мав великих полків, які б реально могли захистити місто, але через його слово Рим тоді вцілів»³⁹. Таке порівняння Блаженнішого дає нам розуміння, які надії прихід Папи Лева XIV покладає не лише Україна, а й весь світ на нього. Сам Папа Римський Лев XIV схилився

³⁹ Блаженніший Святослав про Рим, Папу Лева XIV, посередництво Ватикану в переговорах щодо війни в Україні, справедливий мир і Ювілейну прощу. *Греко-католицька церква*. 02.06.2025. URL: <https://ugcc.ua/data/blazhennishyy-svyatoslav-pro-rym-papu-leva-xiv-poserednytstvo-vatykanu-v-peregovorah-shchodo-viyny-v-ukrayni-spravedlyvyy-myr-i-yuvileynu-proshchu-6975/>

поясненням свого нового імені до досягнень і прикладу Лева XIII, який у 1894 році написав енцикліку *Orientalium Dignitas Ecclesiarum*, яка вперше в такий спосіб згадує про Східні Католицькі Церкви; ... який дбав про розвиток, науку, освіту й виховання нашого кліру, який покликав Андрея Шептицького до єпископського сану й іменував його митрополитом Києво-Галицьким».

Сам Лев XIV згадав про свого попередника і як про папу «...соціального вчення Церкви, автора енцикліки *Rerum Novarum*. Це – енцикліка, яка мала на меті дати християнську відповідь на маніфест комуністичної партії Маркса й Енгельса. І ця енцикліка християнського соціального вчення потім втілилася у так звану Католицьку акцію, яку митрополит Андрей дуже інтенсивно поширював, зокрема в межах своєї митрополії. Цей рух на початку XX століття врятував Західну Україну від комуністичної пропаганди і спонукав нашу Церкву відповідати на соціальні потреби свого народу. Католицьку акцію здійснювало наше духовенство як певний крок Церкви до соціального захисту працівників перед працедавцями, як кооперативний рух, як інші соціальні ініціативи митрополита Шептицького, які ми до сьогодні згадуємо як історію успіху нашого великого попередника».

Один Бог знає, які подвиги та соціальні перспективи створить Папа Лев XIV під його невидимим і видимим наставництвом. Історія дасть відповідь. Наша надія – на становлення справедливого миру, так як ми поділяємо концептуальний підхід Папи щодо такого формулювання подальшої стратегії духовної роботи.

Перші слова Папи Лева XIV в неділю на пасхальній молитві *Regina Coeli* чітко представило три меседжі щодо України:

- 1) згадав про Україну, яка є жертвою несправедливої агресії, і вказав, хто є злочинцем;
- 2) промовив про необхідність негайного припинення війни, про мир;
- 3) чітко вказав на konieczність звільнення військовополонених і повернення вкрадених українських дітей додому.

В цьому є сила слова і духу сучасної католицької позиції щодо війни, яка триває в Україні. Папа Лев XIV чітко окреслив, що війна не може бути справедливою. Справедливим може бути лише мир.

Той мир, про який говорив Папа Лев, не має нічого спільного з пацифізмом – ані політичним, ані навіть релігійним. У першому слові до дипломатичного корпусу він чітко сказав, що мир завжди пов'язаний із справедливістю і правдою [4]⁴⁰. «Ще як єпископ у Перу, він виголосив дуже чітку заяву, назвавши російську агресію імперіалістичною, росію – агресором, а українців – сильним народом, який має право захищатися»⁴¹. Отже, контекст справедливості властивий новообраному Папі Римському давно.

Тут, можливо, варто нагадати, що Папа Лев XIV належить до Ордену августинців, свого часу навіть був його генеральним настоятелем. Очевидно, що доктрина святого Августина про справжній мир, яку він сформував у творі *De Civitate Dei* («Місто Боже»), була присутня під час цієї першої промови до дипломатів. «Як казав святий Августин, мир – це не якась преференція загарбника, не білий прапор, не якась угода між двома сторонами. Мир – це мир Христа, мир, який походить від воскреслого Христа, це подих Його миру. Святий Августин написав, що такий мир може запанувати лише через справедливість. Розгляньмо тлумачення святим Августином 85-го Псалма: «Милосердя і вірність зустрінуться, поцілуються справедливість і мир». Святий Августин сказав, що немає миру без справедливого миру. Немає ніякого миру без правди, яка походить із неба, і справедливості, якою живуть люди»⁴². Отже, бачимо, що канонічні погляди католицьких Святих, духовенства

⁴⁰ Блаженніший Святослав про Рим, Папу Лева XIV, посередництво Ватикану в переговорах щодо війни в Україні, справедливий мир і Ювілейну прощу. *Греко-католицька церква*. 02.06.2025. URL: <https://ugcc.ua/data/blazhennishyy-svyatoslav-pro-rym-papu-leva-xiv-poserednytstvo-vatykanu-v-peregovorah-shchodo-viyny-v-ukrayni-spravedlyvyy-myr-i-yuvileynu-proshchu-6975/>

⁴¹ Глава УГКЦ Блаженніший Святослав про нового Папу Лева XIV: «Він чітко заявив, що Росія є агресором». *Греко-католицька церква*. 12.05.2025. URL: <https://ugcc.ua/data/glava-ugkts-blazhennishyy-svyatoslav-pro-novogo-papu-leva-xiv-vin-chitko-zayavyv-shcho-rosiya-e-agresorom-6854/>

⁴² Глава УГКЦ Блаженніший Святослав про нового Папу Лева XIV: «Він чітко заявив, що Росія є агресором». *Греко-католицька церква*. 12.05.2025. URL: <https://ugcc.ua/data/glava-ugkts-blazhennishyy-svyatoslav-pro-novogo-papu-leva-xiv-vin-chitko-zayavyv-shcho-rosiya-e-agresorom-6854/>

можна сміливо застосовувати і формувати нову концепцію справедливості на основі традиційних понять: миру Христа, правди Христа, яку сповідують люди.

Другий – думаю, що сьогодні всі розуміють, зокрема і Папа Лев XIV, що в питанні припинення війни в Україні вже настав час дипломатії, але справжньої, а не імітації переговорів. Дуже часто ми бачимо, що російський агресор підмінює поняття і замість того, щоб говорити про діалог, перемовини, його представники ведуть ультимативні розмови й накидають умови, які, фактично, є умовами капітуляції України. Це не має нічого спільного з тим миром, про який говорить Папа Лев XIV.

Його позиція дала можливість показати одностайну позицію Блаженнішого Святослава про несправедливу війну та досягнення справедливого миру поки що для України, а загалом – для кожної нації та території, до якої прийшли з війною.

Блаженніший Святослав розширює поняття мирних переговорів за нормами міжнародного права. Він наголошує, що «...ми, українці, - живі люди, ми – не території. І в контексті всіх тих меморандумів і перемовин мені бракує розмови про права людини, зокрема про природне право на релігійну свободу. Я намагався пояснити, що Україна – це великий, багатомільйонний народ, і якщо росіяни не визнають суб'єктності нашого народу і нашого права на існування, то нема з ким говорити»⁴³.

«Ми не можемо сьогодні говорити про будь-які справедливі угоди, якщо не вказати і не засудити злочинця. Без цього немає миру як «*Ordo tranquillitatis*», про що говорить святий Августин, немає мирного порядку, щоб говорити про справедливий мир».

Блаженніший Святослав наголошує, що «сьогодні, коли ми говоримо про мир, ми говоримо про Христа. Коли говоримо про справедливість, зокрема соціальну, про справедливий мир, ми говоримо про Христа. Коли говоримо про

⁴³ Блаженніший Святослав про Рим, Папу Лева XIV, посередництво Ватикану в переговорах щодо війни в Україні, справедливий мир і Ювілейну прощу. *Греко-католицька церква*. 02.06.2025. URL: <https://ugcc.ua/data/blazhennishyy-svyatoslav-pro-rym-papu-leva-xiv-poserednytstvo-vatykanu-v-peregovorah-shchodo-viyny-v-ukrayni-spravedlyvyi-myr-i-yuvileynu-proshchu-6975/>

справжній розвиток людства, про прогрес, оновлення людства, ми, християни, говоримо про Ісуса Христа. Коли говоримо про необхідність поваги до людського життя – від зачаття до природної смерті, про людську гідність, про покликання до сім'ї, до богопосвяченого життя, ми говоримо про Ісуса Христа. Перед Папою стоїть надзвичайно велике завдання – разом з усією Церквою нести Хрест Христовий сучасній людині». І це в то час, коли «...Католицька Церква стоїть перед дуже серйозними викликами. Найперше: як залишатися християнами в час війни? Як зберегти єдність Церкви, коли здається, що людство розколюється? Як зберегти верховенство права, зокрема міжнародного, коли в різних країнах світу виникають нові тоталітарні режими, коли люди дедалі частіше голосують за диктаторів, які ламають право у своїх країнах і нехтують міжнародним правом? Ба більше, як зберегти солідарність між людьми, світову християнську солідарність, коли багато країн роблять вибір, ґрунтуючись на національному егоїзмі?»⁴⁴.

Отже, бачимо, що і Папа Римський Лев XIV, і Блаженніший Святослав переформатовують концепцію «справедливої війни» на «справедливий мир» в усіх напрямках, які торкаються гострих питань, вбивства, полону. Від примирення країн на етнічних сварках столітньої давності до пошуку механізмів досягнення справедливого порядку припинення триваючої війни.

З огляду на це Блаженніший Святослав доповів міністру закордонних справ Ватикану, секретарю Ватикану з міждержавних стосунків архієпископу Полу Галлагеро про державно-церковні стосунки в Україні. Було наголошено на тому, що Президент України В. Зеленський «задекларував щодо стійкості нашої держави окремий пункт про державно-церковне партнерство. І це щось дуже унікальне – наша держава трактує Церкви як рівного партнера, щоби відповідати на виклики, пов'язані з наслідками військової агресії, а відтак –

⁴⁴ Глава УГКЦ Блаженніший Святослав про нового Папу Лева XIV: «Він чітко заявив, що Росія є агресором». Греко-католицька церква. 12.05.2025. URL: <https://ugcc.ua/data/glava-ugkts-blazhennishyy-svyatoslav-pro-novogo-papu-leva-xiv-vin-chitko-zayavyv-shcho-rosiya-e-agresorom-6854/>

як ми бачимо розвиток державно-церковних відносин в Україні»⁴⁵. Тут ми можемо зауважити, що УГКЦ та Держава Україна діють спільно – тримають фронт боротьби за території, людей, полонених, украдених росією дітей та людей, виборюють допомогу для оборони та наступу, придушення ворога і витіснення його за кордони, які окреслюють нашу країну, організації гуманітарних місій для знедолених війною людей (надання одягу, житла, харчів, медикаментів, духовної підтримки, молитви). Курс держави на партнерство у відносинах з Церквою відкриває нові можливості об'єднання багатомільйонної українська громади як в Україні, так і за кордоном. Це доводить істину, що шляхи Бога завжди таємні, а плани Бога завжди кращі, ніж людські.

2.2. Греко-католицьке богослов'я про різні аспекти війни

Греко-католицьке вчення, яке є доволі сформованим та фундаментальним, бо побудоване на Слові Божому, наразі шукає пояснення сучасних страхів війни, причин її виникнення, наслідків і пошуку гармонії та спокою багатьох спраглих до справедливості вірян. Тому доцільно розкрити напрямки пошуку отцями та богословами правильних слів та дій, які дають потребуючим відповіді на їх питання.

Війна в Україні стала екзистенційною. Це боротьба між двома сусідніми народами, які мають родинні зв'язки через територіальну близькість, але різні цінності та погляди на дотримання Божих заповідей. Найперше, вважає отець Олег Каськів, ректор Івано-Франківської академії Івана Золотоустого «...це питання переміщення осіб як в середині країни, так і їхню еміграцію; супроводу військових; питання кризи родини та сім'ї в час війни; важливість капеланського служіння у війську та розвиток інших видів капеланства:

⁴⁵ Блаженніший Святослав про Рим, Папу Лева XIV, посередництво Ватикану в переговорах щодо війни в Україні, справедливий мир і Ювілейну прощу. *Греко-католицька церква*. 02.06.2025. URL: <https://ugcc.ua/data/blazhennishyy-svyatoslav-pro-rym-papu-leva-xiv-poserednytstvo-vatykanu-v-peregovorah-shchodo-viyny-v-ukrayni-spravedlyvyy-myr-i-yuvileynu-proshchu-6975/>

пенітенціарного, медичного, освітнього»⁴⁶. А також супутні – кровопролиття, несправедливість як самої боротьби, так і наступних ситуацій та явищ, нерозуміння причин нападу і знищення цивільного населення, переведення територій в зруйновані пустелі та інше заставляють і вірян, та й самих священників задавати питання, на які греко-католицька церква має відповісти і посилити дух віри і силу Христа на землі та душах людей.

Отець Іван Римар, ректор Тернопільської вищої духовної семінарії імені Патріарха Йосифа Сліпого переконаний, що «...у час воєнних випробувань, коли світ переходить у так звану фазу «божевілля», а звичні правила не діють, саме богословська наука може чітко розставити пріоритети, допомогти пояснити вартість цінностей, вказати на спосіб подолання викликів та криз»

Владика Богдан Дзюрах, апостольського екзарха, відповідального за душпастирське служіння українцям візантійської традиції на території Німеччини та країн Скандинавії, пояснює причину поширення війни та жертв режиму через непослух Богородиці у 1917 році, коли комуністична росія знищила царський режим і створила тоталітарну машину нищення націй: «сучасна війна, що має ознаки геноциду щодо українського народу, є логічним продовженням багатовікової насильницької політики Росії, спрямованої проти інших націй та держав. Після жовтневого перевороту 1917 року Росія відкрито відкинула Божу істину, проголосивши атеїзм основою своєї державної ідеології. Від того часу вона перетворилася на знаряддя руйнування й смерті — як для власного населення, так і для інших народів. Агресивний атеїзм неминуче трансформується в агресивну політику, спрямовану проти людської гідності та самого людства. Передчуваючи цей трагічний злам світової історії, людство отримало застережливий духовний знак. У Фатімських об'явленнях 1917 року Пресвята Богородиця, звертаючись через простих дітей-пастухів, закликала віруючих до молитви й покаяння задля духовного оновлення Росії.

⁴⁶ Богослов'я в час війни має дарувати надію – ректори духовних семінарій та академії УГКЦ про зміни, які відбулися за 30 років. *Українська греко-католицька церква*. 19.09.2025. URL: <https://ugcc.ua/data/bogoslov-ya-v-chas-viyny-mae-daruvaty-nadiyu-rektory-duhovnyh-seminariy-ta-akademiy-ugkts-pro-zminy-yaki-vidbulysya-za-30-rokiv-7517/>

Вона попереджала, що відмова від цього навернення призведе до поширення зла, війн, переслідувань Церкви, мучеництва праведників і знищення цілих народів. На жаль, ці застереження не були почуті, і багаторічне панування комуністичної системи принесло світові незліченні страждання та мільйони безвинно загинувших»⁴⁷. Саме тут владика йде в розріз з іншими Отцями УГКЦ, згадуючи про те, що Ісус закликав любити своїх ворогів і молитись за їх навернення до Господа: «Упродовж багатьох років навіть серед церковних спільнот нерідко відчувалася нестача чіткої позиції та моральної сміливості, щоби прямо вказати на зло і відкрито закликати до молитви за духовне навернення Росії, відповідно до прохання, з яким зверталася Пресвята Богородиця». І підкріплює свої слова та переконання слова Євангеліє: «Подоланню зла і сил ненависті шляхом Божої любові навчає сам Ісус Христос у Нагірній проповіді, закликаючи любити ворогів і молитися за переслідувачів, щоб стати істинними дітьми Небесного Отця (пор. Мт. 5, 44–45). Так само, як Бог не прагне загибелі грішника, а його навернення та життя (пор. Єз. 33, 11), і ми не повинні бажати смерті ворогам, а радше їхнього покаяння задля спасіння. Без цього навіть крах останньої імперської конструкції в Європі не означатиме остаточної перемоги над злом, а лише його розпорошення на нові форми, що й надалі нестимуть у собі руйнівний і смертельний заряд. Поки людське серце залишається затьмареним гріхом, ворожістю та ненавистю, ані окрема особа, ані цілий народ не здатні досягнути справжній мир і не можуть стати безпечними для свого ближнього чи ширшого оточення»⁴⁸.

Ми не можемо критикувати чи засуджувати класичну та послідовно християнську позицію владика Богдана Дзюраха, так як вона не йде в розріз греко-католицьких вчень і католицької віри загалом. Напевне, це ще вищий

⁴⁷ Заклик єпископа Богдана Дзюраха до усильної молитви за справедливий і тривалий мир для України і за навернення Росії. Синод єпископів УГКЦ. 28.09.2025. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/zaklyk-epyskopa-bogdana-dzyuraha-do-usylnoy-molytvy-za-spravedlyvyy-i-tryvalyy-myr-dlya-ukrainy-i-za-navernennya-rosiy-18045/>

⁴⁸ Заклик єпископа Богдана Дзюраха до усильної молитви за справедливий і тривалий мир для України і за навернення Росії. Синод єпископів УГКЦ. 28.09.2025. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/zaklyk-epyskopa-bogdana-dzyuraha-do-usylnoy-molytvy-za-spravedlyvyy-i-tryvalyy-myr-dlya-ukrainy-i-za-navernennya-rosiy-18045/>

рівень віри, який передбачає молитися за ворога, що завдав тобі болю, має навернути народи росії до спокути своїх гріхів на війні, до знищення агресії та закінчення ними війн, які вони розпочинають, бо не мають Христової віри в серці і страху перед Богородицею. Але не всі Отці готові простити ворога, зрозуміти його свідомі вчинки вбивств і загарбницької війни, сприяти молитві за навернення російського народу до віри. Принаймні, поки триває ця війна і гинуть українці.

Водночас, єпископ Степан Сус, вважає, що «...якщо Діва Марія говорила про навернення когось чи народів, це означає, що ця група людей може принести щось небезпечне, щось неприйнятне для нас, може бути джерелом зла. Наші бійці, які потрапили в полон, пережили тортури та інші жахливі речі. Один солдат згадав, що бачив справжнє обличчя зла. Я розумію, що сьогодні зло має людську маску, тому ми можемо по-різному уявляти зло, і іноді джерелом зла можуть бути люди. Отже, це може бути видіння, яке Марія передбачила в цій війні, яку спричинила Росія»⁴⁹.

Відповіді на виниклі питання намагаються дати і освоїти духовні отці, такі як ректори духовних семінарій та ректор академії Української Греко-Католицької Церкви.

Особливо важливою подією в житті Церкви став Всецерковний форум «Богослов'я УГКЦ XXI: знаки часу та надії», який відбувся 26-28 вересня 2025 року. Він об'єднав вже набуті зусилля, вчення та бачення духовництва та окреслив головні напрямки їх подальшої роботи.

Так, отець Ігор Бойко, ректор Львівської духовної семінарії Святого Духа вважає, що «...хотілося б мати більше українських богословських публікацій, книжок написаних українськими богословами. Часто ми цього не робимо через адміністративне перевантаження, але треба знаходити час, щоб говорити голосно

⁴⁹ «Молитва – це наша найуспішніша зброя», - єпископ Степан Сус про українців у період війни. *Релігійно-інформаційна служба України*. 19.03.2025. URL: https://risu.ua/molitva--ce-nasha-najuspishnisha-zbroya--yepiskop-stepan-sus-pro-ukrayinciv-u-period-vijni_n154877

про Україну⁵⁰. Тут бачимо, що отець Ігор намагається сформувати розширення знань про сучасну Україну у війні для створення розуміння праведної боротьби і справедливої війни для держави перед світовою спільнотою. Знання – це зброя. Саме ними хоче боротися за Україну отець Ігор Бойко.

А отець Роман Островський, ректор Київської Трьохсвятительської духовної семінарії говорить, що «Потужність і сила Церкви – не в тому, щоб дивувати. Церква щораз повинна представляти того самого Христа, який незмінний у всі часи, пояснювати його сучасній людині сучасною мовою». Він стверджує, що в Україні слід формувати богословські школи, вчення яких засноване на постулатах віри, але говорити з молодим поколінням їх мовою, оточувати вчителів та наставників молодими богословами і передавати славу Христа, бо вона незмінна, змінний лише світ навколо. Отже, можемо зрозуміти, що отець Роман вірить, що і війна – це явище тимчасове, а сила богословського слова – вічна і спасительна, яка дарує силу, знання, віру і спасіння душі.

Письменник, публіцист, викладач УКУ, капелан УГКЦ, спікер освітнього форуму «Освіта Дивосвіту» Андрій Зелінський вважає, що в період війни, коли людина втрачає свою свободу вирішувати певні речі і керувати своїм життям, бо її свобода обмежена впливом війни; коли війна і непередбачуваність подій такі широкі, як океан, важливо отримувати сенси для подальшого життя. Сенси, в баченні капелана УГКЦ Андрія Зелінського, окреслюються в освіті («Освіта допомагає навіть із болю витягати досвід, що стане фундаментом кращого майбутнього. Зрештою, освіта не дає нам впасти у крайнощі, навчає залишатися в контакті з реальністю»⁵¹), формуванні мрій («Мріяти про країну вільних і по-справжньому гідних людей. Мріяти про державу, у якій свобода

⁵⁰ Богослов'я в час війни має дарувати надію – ректори духовних семінарій та академії УГКЦ про зміни, які відбулися за 30 років. *Українська греко-католицька церква*. 19.09.2025. URL: <https://ugcc.ua/data/bogoslov-ya-v-chas-viyny-mae-daruvaty-nadiyu-rektory-duhovnyh-seminariy-ta-akademi-ugkts-pro-zminy-yaki-vidbulysya-za-30-rokiv-7517/>

⁵¹ Зелінський А. Сенси під час війни: як не втратити, як знайти. *OBOZ.UA*. 29.09.2025. URL: <https://www.obozrevatel.com/ukr/novosti-obschestvo/sensi-pid-chas-vijni-yak-ne-vtratiti-yak-znaiti.htm>

захищена інституційно») та побудові планів на майбутнє, молитві і вірі: «Тому що сенси повертають нас до сили, яка дозволяє встояти. А віра – це те, що втримує людину на цьому шляху. Вірити в інше. Вірити в абсолютне добро. Вірити в любов». Не можемо не погодитись з настановами капелана, адже він знаходить вірні слова для підтримки воїнів перед боєм, чи після нього, і хоча говорить простими словами, але глибоко окреслює напрямки втримання реальності людини у війні.

Блаженіший Святослав Шевчук говорить, що «Церква ніколи не благословляє війни, бо війна є найбільшим злочином проти Бога і людини. Але Церква молиться за воїнів світла і миру, які захищають людське життя»⁵². І в цій фразі – все єство Глави УГКЦ, який завжди говорить про людину, її життя і душу, про права людини, а не про території.

Митрополит Української греко-католицької церкви, голова Філадельфійської архієпархії в США, президент УКУ, владика Борис Гудзяк стверджує, що «Ніщо так швидко не змінює людей як війна»⁵³. У 2023 році, після відвідин України в час війни перед Різдвом він наголосив, що «Протягом тисячоліття наша Христова церква в Україні була часто заступником державності, якої у нас не було. І церква мусила брати на себе різні відповідальності за збереження культури та політичні баталії. Сьогодні ми маємо державу і свої Збройні сили, маємо дуже бурхливий культурний процес. Тому зараз важливо, щоб церква була саме церквою. Щоб церква лікувала душі, і це буде найбільшим викликом»⁵⁴.

Перебуваючи у вересні 2025 року в Україні, у містах (Києві, Одесі, Харкові) з службами для вірян, владика Борис Гудзяк вбачає вихід України з

⁵² Глава УГКЦ у 189-й тиждень війни: Церква ніколи не благословляє війни, але вона молиться за воїнів світла і миру. *Синод єпископів УГКЦ*. 29.09.2025. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/glava-ugkts-u-189-y-tyzhden-viyny-tserkva-nikoly-ne-blagoslovlyae-viyny-ale-vona-molytsya-za-voyniv-svitla-i-myr-18054/>

⁵³ Ми бачили забагато чудес, щоб в них не вірити, – владика Борис Гудзяк. *УГКЦ*. 22.09.2025. URL: <https://ucu.edu.ua/news/my-bachyly-zabagato-chudes-shhoby-ne-viryty-vladyka-borys-gudzyak/>

⁵⁴ Христос рождається там, де болить, - Борис Гудзяк. *Радіо Культура*. 25.12.2023. URL: <https://ukr.radio/news.html?newsID=103068>

війни завдяки потенціалу свідомої молоді католицьких семінарів та університетів. Саме вони. Незважаючи на жахіття та тяжби війни, дивляться в майбутнє і будують його під свист шахедів, ракет та куль, не занурюючись надмірно в питання, на які дорослі не можуть дати відповіді. Владика переконаний, що побудована в такому середовищі психіка молоді вже буде стійка до наступних випробувань і перед нею не будуть стояти питання: Чи існує Бог? Чому все це відбувається? Як пережити війну та наслідки? та інші сучасні питання. Вони будуть шукати способи не допускати таких військових злочинів надалі, передбачати їх і усувати на стадії зародження для збереження Божої милості, віри та миру на їх землі.

На жаль, не усі можуть дивитися з надією та вірою в майбутнє, як молодь. Багато людей потерпають, страждають від війни, від зруйнованих жител, загибелі чи зникненні безвісти рідних, їх викраденні російськими військами, страті, вбивстві, захопленні в полон тощо. Як миритися з цим, пережити і де знайти віру в Бога та його силу, показує єпископ Степан Сус: «В умовах війни, сповненої важких випробувань, глибоких травм, зраних людських сердець, зруйнованих сіл, храмів і міст, люди болісно запитують, де перебуває Бог у час їхніх страждань. Водночас вони шукають відповідей саме в Церкві. Католицька Церква в Україні стала також простором притулку та надання гуманітарної допомоги для невіруючих. Було створено стабільні осередки підтримки, де кожен міг знайти відпочинок або необхідну допомогу. Завдяки цьому багато людей побачили Церкву з іншого боку, зокрема й ті, хто раніше вважав себе атеїстом і ніколи не був залучений до церковного життя»⁵⁵.

Поміж згадками про прощення своїх ворогів існує і настанова про не лише прощення їх злочинів чи гріхів, а й про справедливе покарання саме агресора, злочинця. Отець Петро Балог так говорить про це: «З релігійної

⁵⁵ «Молитва – це наша найуспішніша зброя», - єпископ Степан Сус про українців у період війни. *Релігійно-інформаційна служба України*. 19.03.2025. URL: https://risu.ua/molitva--ce-nasha-najuspishnisha-zbroya--yepiskop-stepan-sus-pro-ukrayinciv-u-period-vijni_n154877

перспективи, коли людина свідомо й добровільно, з мотивів Євангелія, вирішує простити кривдникові, це є проявом християнської чесноти і трапляється на особистому рівні. Проте в суспільному вимірі таке прощення не може слугувати виправданням злочинів або звільненням злочинця від відповідальності. Принцип справедливості не допускає вибіркості, а винний має понести належне покарання. Водночас особисте примирення можливе лише за згодою самої жертви — ніхто не має права прощати злочин від її імені чи замість неї»⁵⁶. Отець нагадує, що лише тим, хто прощає, дарується милість прощення. «У християнській традиції милосердя постійно пов'язується зі справедливістю».

Отже, приходимо до висновку, що отець Петро Балог більш радикально відноситься до військових злочинів росіян і якщо хтось на своєму власному духовному рівні може пробачити ці злочини, то це зарахується саме жертві як акт милосердя Божого. А суспільство повинне мати суспільну пам'ять і надавати справедливе покарання військовим злочинцям згідно існуючого міжнародного права. Апріорі, отець Петро Балог, блаженніший Святослав Шевчук, єпископ Степан Сус та інші, перебуваючи безпосередньо в Україні, бачачи злочини російської армії, злобу і ненаситність в жертвах цивільного російського населення щодо українців, не можуть не позначати відповідальність і не говорити про справедливе покарання винним. Ми притримуємо такої ж думки та переконань. Адже злочинне російське суспільство має не лише усвідомити свої злочини і шкоду, яку вони завдають Україні та українцям (і не лише їм), а й самотійно поросити прощення і щиро каятися в своїх злочинах та гріхах. Без прохання пробачити того пробачення на суспільному рівні бути не може: «Сучасний досвід, зумовлений масштабними злочинами проти людської гідності XX століття, які, на жаль, не припинилися й у XXI столітті — зокрема внаслідок війни Росії проти України у 2022 році, — призвів до того, що питання милосердя й прощення осмислюють не лише філософи, а й численні богослови у нерозривному зв'язку зі справедливістю.

⁵⁶ Про прощення та примирення під час війни. *Блог о. Петра Балого*. LB.UA. 29.05.2024.

Такий підхід є поверненням як до спадщини Отців Церкви, так і до біблійної традиції, в якій милосердя та прощення неможливі без справедливості, тобто без навернення. Формула «немає милосердя без справедливості» після досвіду концтаборів, голодоморів, геноцидів та інших злочинів проти людства сприймається як очевидна, нормативна й водночас глибоко християнська істина.».

Отець Олег Каськів, ректор Івано-Франківської академії Івана Золотоустого чітко вказує на напрямки греко-католицького богослов'я під час існуючої війни та після неї: «...Щодо завдань богослов'я в контексті війни, то однозначно це освітня підготовка фахівців (священослужителів та мирян), які відповідатимуть актуальним знакам часу та здобудуть знання та вміння, щоб служити зраненому внаслідок війни українському суспільству. Окрему увагу слід зосередити на військовому капеланстві (духовний супровід воїнів та ветеранів), медичному капеланстві та харитативному служінні (духовний та соціальний супровід поранених, тих, хто був у полоні і рідних, які втратили близьких внаслідок війни)»⁵⁷. Отець Іван Римар, ректор Тернопільської вищої духовної семінарії імені Патріарха Йосифа Сліпого звертає особливу увагу на правильному трактуванні Слова Божого і реагуванні на викривлені богословські служіння, які формують неправильне відношення до справедливого миру і захисту, справедливої війни і негайному реагуванні на такі служби та богословів, навіть/особливо якщо вони не греко-католики.

Практика роботи з родинами загиблих ще під час подій Майдану 2013-2014 років Героями Небесної сотні, а це «...спільна молитва в семінарійному храмі, супровід тих почуттів, які були в людей після втрати – злість, депресія, страх, бажання помсти...» дали свої позитивні результати, адже тоді родичі

⁵⁷ Богослов'я в час війни має дарувати надію – ректори духовних семінарій та академії УГКЦ про зміни, які відбулися за 30 років. *Українська греко-католицька церква*. 19.09.2025. URL: <https://ugcc.ua/data/bogoslov-ya-v-chas-viyny-mae-daruvaty-nadiyu-rektory-duhovnyh-seminariy-ta-akademi-ugkts-pro-zminy-yaki-vidbulysya-za-30-rokiv-7517/>

змогли прийняти жертву своїх коханих людей і змиритися, отримати душевний спокій.

В нинішні часи отці УГКЦ реагують на виклики війни і готують інструменти для допомоги вірянам в наступні 50-70 років для адаптації їх до наслідків цієї війни, можливих наступних воєн. Богослови на чолі з отцем Ігорем Бойко, ректором Львівської духовної семінарії Святого Духа організовувати проєкт під назвою «Вишкіл семінаристів: виклики війни», до якого залучили фахівців з різних галузей і провели серію лекцій у греко-католицьких і римо-католицьких семінаріях, за підтримки Міжнародної католицької міграційної комісії. На цьому проєкті ми говорили з семінаристам про депресію, яку переживають сьогодні люди, духовну кризу, вбивство на війні, згвалтування, прощення, про супровід у жалобі — це ті теми, які породжує війна сьогодні. І які ми, як богослови, намагаємося переосмислити, доносити до наших семінаристів»⁵⁸. А в Київській Трьохсвятительській духовній семінарії семінаристи проходять курс базової військової підготовки та військову медичну підготовку. Також є підготовка військових капеланів за окремим курсом.

Для ствердження чи повернення віри людям, які постраждали від війни, богослови та отці пропонують вести діалоги правди на різних майданчиках: від спілкування з окремою людиною до світових заходів. І якщо говорити індивідуально — це робота богословів і священників нижчих чинів, то нести голос правди цілої нації, а не лише греко-католиків в Україні — це робота Отця і Глави Української Греко-Католицької Церкви — Святослава Шевчука. «Від початку широкомасштабної загарбницької війни росії проти України Верховний Архієпископ Святослав є одним із найвпливовіших духовних лідерів українського опору». Саме голос правди та справедливості про українську війну, який промовляють, «...що Україна є суверенною нацією

⁵⁸ Богослов'я в час війни має дарувати надію — ректори духовних семінарій та академії УГКЦ про зміни, які відбулися за 30 років. *Українська греко-католицька церква*. 19.09.2025. URL: <https://ugcc.ua/data/bogoslov-ya-v-chas-viyny-mae-daruvaty-nadiyu-rektory-duhovnyh-seminariy-ta-akademiy-ugkts-pro-zminy-yaki-vidbulysya-za-30-rokiv-7517/>

із власною мовою, культурою та ідентичністю»⁵⁹ в особі Святослава Шевчука, звучить за кордоном. Зокрема, свідчення не лише нашого болю, а й стійкості і жертвності він показав під час душпастирського візиту до українських католицьких громад у США та Канаді. Він очолив Божественні Літургії в катедральному соборі Непорочного Зачаття у Філадельфії й українській національній святині Пресвятої родини у Вашингтоні, виступив із промовами в Католицькому університеті Америки, аналітичному центрі «Інститут Гудзона» та Інституті миру у Вашингтоні у березні 2025 року.

Основний посил Глави УГКЦ під час візиту в США і вітання новообраного президента Д. Трампа – донести головний спіч про суть російської війни в Україні: «росія воює не для того, щоби відвоювати нові території в Україні. Питання територій не є метою російської війни проти України. За що ж воює росія в Україні? Воює за можливість впливати на західні суспільства і країни, переписати світовий порядок, зробити ревізію міжнародного права. Росія бореться за можливість втручатися у внутрішні справи США, Канади, європейських країн, у ваші вибори, у вашу економічну систему, у ваші медіа. Все питання полягає в можливості втручання і маніпулювання західним світом. У цьому вся суть російської війни»⁶⁰. І саме з цього, як стверджує Отець Святослав, слід будувати реакцію на дії і злочини росії: «Не заспокоювати зло», а боротися з ним в корінь, подолати його за сутністю, фізично, дипломатично та екзистенційно.

Саме висвітлення суті війни дає початок розуміння мирного, але стійкого, жорсткого та безповоротного реагування як верхівки УГКЦ, так і державних мужів України на війну, росію загалом і формує інститут справедливого захисту, справедливого миру та справедливої війни на основі віри, правди та Божих настанов. Двома одночасними пунктами цього інституту справедливості Святослав Шевчук вважає «...коли ми говоримо про справедливість у цьому

⁵⁹ Після візиту до США Патріарх убачає дві важливі складові для миру в Україні. УГКЦ. 03.04.2025. URL: <https://ugcc.ua/data/pislya-vizytu-do-ssha-patriarh-ubachae-dvi-vazhlyvi-skladovi-dlya-myr-u-v-ukrayni-6631/>

⁶⁰ Після візиту до США Патріарх убачає дві важливі складові для миру в Україні. УГКЦ. 03.04.2025. URL: <https://ugcc.ua/data/pislya-vizytu-do-ssha-patriarh-ubachae-dvi-vazhlyvi-skladovi-dlya-myr-u-v-ukrayni-6631/>

розумінні, то справедливість означає 1) підтримку і захист жертви та 2) стримування агресора... Адже ми не можемо ставити Україну і росію – агресора та жертву – на один рівень і тиснути на жертву так само, як на агресора».

Досягнення розуміння цього – основна мета голосу Глави УГКЦ за кордоном, адже в багатьох країнах вважають, що війна (чи сутички, чи конфлікт за версіями багатьох) – це вина обох сторін і обидві сторони мають визнати провину та йти на поступки, особливо територіальні. Доведення до світової спільноти визнання порушення територіальної цілісності, кордонів суверенної держави шляхом військового втручання, анексії, окупації з боку росії – це великий крок в досягнення справедливої реакції і підтримки України в боротьбі за своє. Як символ волі Бога в цій священній і справедливій боротьбі Глава УГКЦ Святослав Шевчук називає три свідчення: 1) проголошення суверенної держави Україна у 1991 році українцями «...не тому, що українські політики і лідери, які на той час були переважно комуністичними, підтримували свободу, демократію чи західний шлях майбутнього України», а тому що українці захотіли бути вільним народом в своїй країні; 2) виникнення Майдану 2013 року стало можливим не тому, що Україні відкривали широко двері в європейську спільноту, а тому що українці нагадали Європі, що вона колись проголосила «європейські цінності» для спільного мирного життя, які сама вже забула, а українська нація за них почала вмирати в центрі своєї столиці; 3) коли повномасштабне вторгнення росії було настільки потужним та агресивним, що незалежній Україні давали від сили 3 тижні існування, а вона почала боротися і захищатися навіть без допомоги і зброї усіх країн і бореться вже четвертий рік. Все це стало можливим саме через волелюбність нації, яка своєю вірою і стійкістю запалює промені Божої волі над жахіттями війни.

2.3. Напрямки розвитку греко-католицького богослов'я в контексті нової ідеології Церкви щодо тлумачення питань війни та її наслідків

Духовенство саме Української греко-католицької церкви, пройшовши важкий, трагічний шлях легалізації та отримання вільного існування в незалежній Україні, добре розуміє та усвідомлює, з яким ворогом наразі стикнулася держава. Тому реалістично сприймає усі обіцянки чи затягування мирного врегулювання війни, яку відкрито розпочала рф ще у 2014 році в Автономній Республіці Крим. Одночасно, досягнення миру і створення гарантованого безпекового середовища для усіх громадян України на її території та поза нею, незалежно від її підконтрольності владі та законам України, - це один з першоосновних аспектів духовної підтримки своїх вірян та нації загалом. Тому вчення, інтерв'ю, проповіді представників духовенства спрямовані на передачу сучасного бачення УГКЦ війни та її наслідків, відповіді вірян на їх основні болючі питання. Вони мають сприяти віднаходженню відповідей на такі питання, які віряни іноді чи часто не питають вголос чи у священника, а задають Богу в своїх молитвах, думках чи спогадах. Саме духовна основа отців повинна передбачати такі питання, транслювати їх вербально і давати відповіді для встановлення не лише душевного спокою людини, а створення в ній сил, терпіння та всеосяжної віри в Божу допомогу в її стражданнях та діях.

Віряни задають духовенству загальні питання про мир та війну, про причини війни. А ще їх турбують особисті питання вірності, любові, зради, терпіння і віри чекати людину з полону, окупації, безвісти зниклим, прийняти гибель близької людини на фронті чи в тилу тощо.

У річницю 30-річчя відновлення Київської митрополії та 20-річчя перенесення осідку Глави УГКЦ до Києва (17 серпня 2025 року) Блаженніший Святослав очолив Архиєрейську Божественну Літургію у Патріаршому соборі Воскресіння Христового в Києві, яку доповнили Апостольський нунцій в Україні владика Вісвальдас Кульбокас, численні владики УГКЦ, духовенство, монашество, семінаристи та прочани. Саме на цій службі було згадано пророчі слова праведного митрополита Андрея Шептицького, сказані в час двох світових воєн: «Не тільки в глибокому середньовіччі, але й, найімовірніше,

також і в майбутньому український Київ відіграватиме для всієї Західної Європи велику роль, можливо, вирішальну роль»⁶¹. Тут ми бачимо абсолютне переконання в тому, що Україна та її столиця Київ – це абсолютні суб'єкти держави та державності, які є гарантами вільної України. Це має давати нам впевненість в тому, що українці – це справжня нація, а їх боротьба за територіальну цілісність – це свята, праведна і чесна справа. І, можемо припустити, якщо це треба відстоювати ціною війни, захисту, то з сторони українців можемо говорити про «справедливу війну» на відновлення своєї території та нації.

Згадаємо слова митрополита Української греко-католицької церкви, голова Філадельфійської архієпархії в США, президент УКУ, владика Бориса Гудзяка про велич українських людей та його побажання, які, на його думку, зупиняють конфлікти в майбутньому: «Я хотів би, щоби ви хотіли бути великими – і не має значення, яка ваша посада... Великі речі не є одним емоційним подвигом. Це роки системної праці. І від маленьких щоденних справ до глобальних – треба бути великими. Мені здається, що тільки так ми можемо мультиплікувати свій потенціал. Не творити конфліктів»⁶².

Духовенство УГКЦ вирішило реагувати на наслідки війни, яка ще досі триває не лише духовним словом, а й практичними справами. Для цього у 2023 році було розроблено та затверджено програму «Зцілення ран війни», яку на початку року представили на Синоді єпископів, а у вересні 2023 року вже одноголосно підтримали для впровадження. Цією програмою планують охопити все духовенство і монашество Української Греко-Католицької Церкви.

Розробники цієї програми ставлять такі цілі:

- навчити священників специфіки праці з парафіянами та прихожанами в час війни та після її завершення;

⁶¹ «Пророцтво митрополита Шептицького про Київ здійснюється на наших очах», - Блаженніший Святослав. *Українська Греко-католицька церква*. 18.08.2025. URL: <https://ugcc.ua/data/prorotstvo-mytropolita-sheptytskogo-pro-kyiv-zdiysnyuetsya-na-nashyh-ochah-blazhennishyy-svyatoslav-7345/>

⁶² Галюк А. Будьте великими. *Збруч*. 27.07.2022. URL: <https://zbruc.eu/node/112645>

- розуміти, що «Перша допомога» потребуючому – це уважність і чуйність у підході, «довге слухання і мале говорення»; ідентифікація генези проблеми та класифікація травми через спілкування, постійного супроводу «Церква є завжди і всюди з Тобою»;

- розвинути вміння у процесі душпастирського супроводу підтримувати психологічну стійкість українців у зіткненні з викликами війни, виявляти проблеми/розлади у сфері психічного здоров'я (насамперед ті, що пов'язані з викликами війни – ПТСР, депресія, тривожні розлади), надавати душпастирську підтримку та супровід і забезпечити скерування за належною фаховою допомогою;

- надавати душпастирську підтримку та супровід особам і родинам, які зіткнулися з особливими викликами війни: пережиття втрати, вимушене переселення, пережитий досвід психотравматичних подій, хтось із рідних пропав безвісти чи перебуває у полоні, набута внаслідок поранення фізична інвалідність та ін.;

- розуміти особливості реагування осіб на ці виклики та можливі труднощі адаптації, які в майбутньому можуть призвести до психічних розладів;

- застосовувати окремі психологічні техніки та підходи, які можуть бути корисні в душпастирському супроводі;

- розуміти важливі акценти духовної підтримки й використання духовних ресурсів і практик для подолання цих специфічних викликів. А також знати про особливості підтримки дітей та молоді й душпастирського супроводу їхніх батьків;

- донести важливість осмислення досвіду війни та плекання внутрішнього зросту, стосунків, вкорінення у цінності;

- наголосити на ролі душпастиря як провідника на дорозі індивідуального й колективного зростання⁶³.

⁶³ У вересні у УГКЦ стартує сертифікована програма для духовенства «Зцілення ран війни». УГКЦ, 24.05.2023.
URL: https://risu.ua/u-veresni-v-ugkc-startuye-sertifikovana-programa-dlya-duhovenstva-zcilennya-ran-vijni_n139650

7–8 лютого 2024 року під час 96-ї сесії Синоду у Львові Архиєрейський Синод УГКЦ в Україні оприлюднив Послання, присвячене темі війни та справедливого миру в умовах новітніх ідеологій, під біблійним гаслом «Рятуйте пригнобленого з руки гнобителя» (Єр. 22, 3)⁶⁴. Можемо узагальнити ключові тези Послання, які направлені на формування фундаменту віри в боротьбі проти ворога та підтримці вірян, страждених та зневірених людей:

1) для перемоги та тривалої боротьби потрібна витривалість, придушення скорочасних бурхливих емоцій і розсудливість в подіях та вчинках;

2) для всього християнського світу вчення Церкви про мир і війну доцільно осмислювати крізь призму сучасного українського досвіду, аби воно могло принести очікувані плоди та просвітити євангельською істиною наші прагнення й зусилля;

3) витоки нинішніх подій сягають ХХ століття — періоду, коли в Європі, передусім у Німеччині та Росії, сформувалися тоталітарні режими, що стали джерелом руйнівних воєн і масових злочинів проти людської гідності;

4) сьогоденний російський тоталітаризм не намагається запропонувати позитивну програму чи цілісну ідеологічну систему; по суті, він є поширенням радикального нігілізму, спрямованого на моральне спустошення людини та її дегуманізацію з метою перетворення на пасивний інструмент злочинів проти людяності. Такий режим підриває віру в будь-які етичні орієнтири й спокушає своїх прихильників ілюзією безкарності за насильство, вчинене щодо інших;

5) у своїй практиці поширення дезінформації, фабрикації фейків і нав'язування так званої «постправди» сучасна російська пропагандистська машина активно використовує інтелектуальну спадщину окремих найбільш радикальних напрямів філософського постмодернізму кінця ХХ століття. Ці

⁶⁴ «Рятуйте пригнобленого з руки гнобителя» (Єр.22,3). Послання Архиєрейського Синоду УГКЦ в Україні щодо війни та справедливого миру в контексті нових ідеологій. УГКЦ. 16.02.2024. URL: <https://ugcc.ua/data/ryatuyte-prygnoblenogo-z-ruky-gnobytelya-er-22-3-poslannya-arhyereyskogo-synodu-ugkts-v-ukrayni-shchodo-viyny-ta-spravedlyvogo-myr-u-v-konteksti-novyh-ideologiy-4393/>

течії заперечували можливість існування об'єктивної, перевірюваної істини та відкидали наявність природних підвалин моралі й права.;

6) збройна агресія Росії проти України має всі характерні ознаки неокolonіальної війни на європейському просторі й супроводжується елементами геноциду. Знищення української ідентичності перетворилося на усвідомлену політичну програму російського керівництва та нав'язливу ідею, яку поділяє значна частина населення держави-агресора, що свідчить про глибоку моральну деградацію російського суспільства;

7) з великим болем доводиться констатувати глибоке моральне падіння Московського патріарха та пов'язаних із ним релігійних діячів, адже їхня позиція дискредитує саме християнство й підриває довіру сучасників до Церкви та до всіх, хто прикликає ім'я Христа. Саме тому сьогодні особливо актуальною є потреба «випробовувати духів» (пор. 1 Ів. 4, 1), щоб уміти розрізняти справжню християнську віру та політичну ідеологію, замасковану під псевдорелігійну риторику;

8) саме російська православна церква надала ідеології «руського міра» квазірелігійного духу, зображаючи Росію як останній бастион християнства на землі, який протистоїть силам зла. Водночас РПЦ наділяє найбільш смертоносну на землі ядерну зброю майже сакральним статусом;

9) група з майже 350 православних богословів світу назвала її єрессю і «мерзенним вченням, що не має виправдання»⁶⁵;

10) євангельська вірність правді, що в ситуації жорстокого зіткнення зі злом обертається на Христовий меч (пор. Мт. 10, 34), поступилася місцем ідеології політкоректності, що створює ілюзію можливості умиротворити зло. Слушний висновок, що абсолютна правда є лише в Бога, обернувся пасткою етичного релятивізму, який надає легітимності навіть свідомо сконструйованій брехні;

⁶⁵ Декларація православних богословів світу про «руській мір», 13 березня 2022 року.

11) унаслідок цього душі багатьох росіян чують не Божий голос, а голос земної влади, через що стають беззахисними перед «демонами» власної історії. У духовному сенсі вірні цієї церковної структури опинилися покинутими й дезорієнтованими;

12) Святий Августин зауважував, що якби християнське вчення беззастережно визнавало кожна війну гріхом, то Євангеліє закликало б воїнів відмовитися від зброї та військової служби. Натомість їм було заповідано не чинити насильства й обману та бути задоволеними своєю винагородою (пор. Лк. 3, 14).⁶⁶ (пор. Лк. 3, 14). Таким чином, військова служба у християнському розумінні повинна бути служінням справедливості й миру задля спільного блага;

13) Євангеліє за своєю суттю є миротворчим і спрямованим на примирення, проте воно не є пацифістським у сучасному розумінні цього терміна. Християнське вчення не скасовує обов'язку держави захищати життя, свободу та гідність своїх громадян. Як наголошує апостол Павло, влада «недарма меч носить», адже вона є Божим знаряддям для стримування зла (Рим. 13, 4). Саме тому держава покликана забезпечувати право на суд, самозахист і недоторканність життя, використовуючи для цього відповідні силові інституції;

14) Сучасні пацифісти, цілком ігноруючи євангельські основи об'єктивності Істини, часто бачать мир як плід умиротворення зла або компромісу із ним. Проте 1979 року в Ірландії святий папа Іван Павло II ствердив, що мир є результатом дотримання «етичних принципів»⁶⁷. Це цілковито відповідає пророчій традиції: «І ділом справедливости мир буде, а плодом справедливости – спокій та безпека довічна» (Іс. 32, 17);

15) у цьому історичному вимірі відмова України від ядерної зброї понад тридцять років тому та її довіра до гарантій, зафіксованих у Будапештському меморандумі 1994 року, стали пророчим актом віри у силу міжнародного права.

⁶⁶ Лист 138, До Марцелліна, п. 15.

⁶⁷ Проповідь на Святий Месі, Дрогода, 29 вересня 1979 року, п. 8.

Цей крок був свідомим вибором християнського народу й виразом національного прагнення до справедливої безпеки та миру, який сьогодні потребує нового глибокого переосмислення;

16) як наголошується у згаданій вище конституції «*Gaudium et Spes*», «будь-яка воєнна дія, спрямована на суцільне знищення цілих міст чи великих регіонів разом з їхнім населенням, є злочином проти Бога і проти людства, - злочином, який підлягає рішучому і негайному засудженню»⁶⁸;

17) Праведний митрополит Андрей Шептицький послідовно відстоював право народу на самозахист і наголошував на моральній допустимості оборони власної землі, родин і домівок.⁶⁹;

18) згідно з ученням Католицької Церкви, Сили безпеки та оборони України здійснюють законний і морально виправданий захист держави та її громадян. Наявні факти переконливо свідчать, що Росія не мала наміру вирішувати суперечності з Україною шляхом рівноправного діалогу чи переговорів. Держава-агресор заперечує саме існування українського народу та його державності як суб'єкта міжнародного права, відкидаючи можливість будь-яких домовленостей. У межах ідеології рашизму так зване «українське питання» трактується як проблема, що нібито має бути остаточно «вирішена» шляхом повного знищення всього українського. Католицька Церква навчає, що законний збройний захист від несправедливого нападника, як і війна загалом, - це завжди крайній і останній засіб, що до нього може вдаватися сторона, якій загрожує небезпека. На цьому наголошує Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха»: «Застосування військової сили може бути допустиме лише в разі крайньої необхідності як засіб дозволеного самозахисту, а воїн-християнин є завжди захисником миру»⁷⁰;

⁶⁸ Звернення з нагоди Дня миру, 1 січня 1981 року, п. 80

⁶⁹ Пастирське послання до духовенства та вірних «Про покаання і про часте святе Причастя», Львів, 5 лютого 1939 року

⁷⁰ Звернення з нагоди Дня миру, 1 січня 1981 року, п. 80

19) у здійсненні свого служіння справі миру та розвитку міжнародної взаємодії Апостольська Столиця послуговується двома різними формами нейтралітету — дипломатичною та моральною. Водночас аналіз позиції та конкретних кроків Святого Престолу не дає підстав трактувати їх як прояв моральної нейтральності.;

20) У межах християнської етичної традиції поняття справедливого миру значно перевищує просте припинення агресії або воєнну перемогу. Така справедливість узгоджується з правовими нормами та принципами закону, однак не вичерпується ними, оскільки охоплює також моральні чесноти, зокрема прощення, милосердя та дарування. Її найвищим виявом є примирення світу з Богом, звершене через хресну жертву і воскресіння Христа, яке апостол Павло означає як Божу справедливість (пор. Рим. 3, 21–26; 2 Сол. 1, 6). Водночас остаточне відновлення справедливості належить Богові, адже «Мені належить помста, Я відплачу, — говорить Господь» (Рим. 12, 19).⁷¹

Отже, ключовим в оновленій ідеології УГКЦ щодо війни та справедливого миру в Україні вважається те, що законно захищати від агресора свій дім, застосовуючи силу в тій мірі, яка відповідає силі ворога. Справедливо отримати мир на своїй землі, а військових злочинців судити за міжнародними законами. А щодо Законів Господа – віддати душі і долю цих нелюдів в розпорядження Господа.

В контексті створення мирного середовища Глава УГКЦ Блаженніший Святослав (Шевчук) відреагував на зустріч президентів США та рф 15 серпня 2025 року на Алясці, реалістично оцінюючи позицію країни-агресорки та її керівника, сформулював посил, який актуальний саме зараз: «Україна – це люди. Україна – це народ. І навіть коли йдеться про окуповані території, ми просимо на найвищому міжнародному рівні пам'ятати про тих, хто опинилися в лабетах окупації. Просимо повернути до переговорів тему прав

⁷¹ «Рятуйте пригнобленого з руки гнобителя» (Єр.22,3). Послання Архирерійського Синоду УГКЦ в Україні щодо війни та справедливого миру в контексті нових ідеологій. УГКЦ. 16.02.2024. URL: <https://ugcc.ua/data/ryatuyte-prygnoblenogo-z-ruky-gnobytelya-er-22-3-poslannya-arhyereyskogo-synodu-ugkts-v-ukrayni-shchodo-viyny-ta-spravedlyvogo-myr-u-v-konteksti-novyh-ideologiy-4393/>

людини, передусім права на життя і свободу, а в нашому випадку – ще й права бути українцем, належати до багатомільйонного українського народу»⁷².

На продовження просування змін в відношенні до наслідків війни, святі отці не лише моляться разом з мирянами, проповідують і дають відповіді на складні питання, а обмінюються досвідом і посилюють свою спроможність молитви і благих справ. Так відбулося на дводенному Всецерковному Форумі «Богослов'я УГКЦ в XXI столітті: знаки часу і надії». Мета Форуму – об'єднати богословів з усіх єпархій та навчальних закладів УГКЦ в Україні й за кордоном для осмислення сучасних викликів і пошуку нових шляхів розвитку богословської науки та освіти⁷³. Звісно, він не передбачав вирішення питань, пов'язаних з війною в Україні напряду. Але саме сучасна війна відкрила багато питань, на які потрібно давати відповіді; багато ситуацій, які потребують осмислення і пошуку потрібних та правильних слів для зменшення страждань вірян чи військових і одночасно ці слова і смисли мають базуватися на греко-католицькому вченні як базисі, до якого ми усі приходимо.

Блаженіший Святослав Шевчук наголосив на Форумі: «Ми, богослови, будемо цікаві світові лише тоді, коли станемо голосом зраненого українського народу. Наш досвід Бога в час війни відрізняється від досвіду пізнання Бога інших помісних Церков. Нам треба шукати Бога там, де Він присутній сьогодні – в екзистенційному досвіді болю, страждань Бога в тілі нашої Церкви, нашого народу».

Наприкінці Блаженніший Святослав зачитав уривок з есею військовослужбовця Артура Дроня, який як воїн-християнин осмислює те,

⁷² Глава УГКЦ у 189-й тиждень війни: Церква ніколи не благословляє війни, але вона молиться за воїнів світла і миру. Синод єпископів УГКЦ. 29.09.2025. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/glava-ugkts-u-189-y-tyzhden-viyny-tserkva-nikoly-ne-blagoslovlyae-viyny-ale-vona-molytsya-za-voyniv-svitla-i-myr-18054/>

⁷³ «Ми дозріли як богослови – час мислити про помісну Київську Церкву», - Глава УГКЦ до учасників богословського форуму. УГКЦ. 26.09.2025. URL: <https://ugcc.ua/data/my-dozrily-yak-bogoslovy-chas-myslyty-pro-pomisnu-kyyvsku-tserkvu-glava-ugkts-do-uchasnykiv-bogoslovskogo-forumu-7539/>

що відбувається на фронті: «Я зловив себе на думці, що це і є богослов'я нашого зраненого народу»⁷⁴.

Коли священник одягає камуфляж, бере замість автомата стару, пошарпану Біблію і їде під обстріли, щоб помолитися з тими, хто хоче молитися, - це говорить про Церкву більше, ніж Папи Римські чи Патріархи Московські.

Коли чоловік на межі зриву отримує лист із дитячим малюнком і втирає сльози – у ньому стільки Бога проявляється, що й не досягнути. Так, ми віримо, що Господь усе може і всіх любить, але Він досі не зупинив у секунду все це жахіття. Чому? Я теж хочу почути відповідь. Колись я обов'язково Його запитав. Чому сам не зупинив війну, якщо такий всемогутній? У мене буде багато незручних запитань. Але я точно не спитав, де Він був? Де був Бог під час війни? Саме це я знаю. Бачив і відчув. Він був із нами в кожній ямці і під кожним обстрілом. Наш окопний Господь. Із нами обстрілюваний, з нами втомлений.

Інколи стає так невимовно важко. Такий уже край. А тоді раптом з'являється думка, що я в найбільш правильному місці на цілу планету. На весь сотворений час і простір. Я маю зараз бути тільки тут. Який чудовий досвід!
(Артур Дронь. «Господь окопний»).

Загалом усі отці УГКЦ дотримуються думки, що поки що неможливо відповісти на усі питання, які пов'язані з вірою під час війни. Одна справа – говорити про уявну війну та реакцію людини. Інша справа – бути у війні, зустрічати конкретні ситуації, проживати їх, чути учасників, зважувати їх думки, помисли, дії, реакції на збудники і робити висновки. Тому греко-католицькі богослови вважають, що «...Не можна виготовити богослов'я на замовлення, воно народжується як відповідь на щось, або як бачення перспективи. Церква (УГКЦ) не може ігнорувати фактор війни, а повинна твердо проповідувати богослов'я надії. Адже богослов'я говорить не лише про трансцендентні речі, тобто про Бога, але й про людину, яка сьогодні страждає,

⁷⁴ «Ми дозріли як богослови – час мислити про помісну Київську Церкву», - Глава УГКЦ до учасників богословського форуму. УГКЦ. 26.09.2025. URL: <https://ugcc.ua/data/my-dozrily-yak-bogoslovy-chas-myslyty-pro-pomisnu-kyivsku-tserkvu-glava-ugks-do-uchasnykiv-bogoslovskogo-forumu-7539/>

падає, шукає себе. І завдання сучасних християн, підтримати людину, заохотити її не до втечі, а до дії»⁷⁵.

Також слід наголосити, що ґрунтовних богословських праць отці ще також «не виготовили». Існуючий освітній курс для духовенства «Зцілення ран війни», створений спільно Комісією УГКЦ у справах душпастирства охорони здоров'я та Інститутом психічного здоров'я УКУ, який є спробою осмислення того, що відбувається, і пошуку відповідей на виклики існує, але він поки в стадії проєкту. Висновки з нього – це справа часу, а війна ще не закінчена, а ворог щохвилини робить нові страшні злочини проти людей. Для формування позитивного враження про Бога і пошуку відповідей на питання вірян отці пропонують консолідувати ті верстви суспільства, які формують сильний тил, захист держави (військові, медики, волонтери, управлінці, бізнес, богослови) і таким чином показувати справедливість Бога і відновлювати віру в його могутність (в маленьких справах кожного учасника спротиву).

2.4. Дослідження ставлення до війни греко-католицьких вірян

Для дослідження ставлення до війни та її наслідків було проведене міні-опитування «Російсько-українська війна в греко-католицькому розумінні», яке не претендувало на презентативність. Автору хотілося перевірити теоретичні висновки певним конкретним матеріалом, зробити замір настроїв в суспільстві серед звичайних вірян. Мета дослідження стояла така: з'ясувати ставлення греко-католиків до війни, роль Церкви, віри та духовенства у час війни. Опитування містить 15 питань, які подані в Додатку А.

В опитуванні взяли участь 46 респондентів. Їх відповіді стануть основою для нашого аналізу.

⁷⁵ Богослов'я в час війни має дарувати надію – ректори духовних семінарій та академії УГКЦ про зміни, які відбулися за 30 років. *Українська греко-католицька церква*. 19.09.2025. URL: <https://ugcc.ua/data/bogoslov-ya-v-chas-viyny-mae-daruvaty-nadiyu-rektory-duhovnyh-seminariy-ta-akademiy-ugkts-pro-zminy-yaki-vidbulysya-za-30-rokiv-7517/>

1. Ваш вік

46 ответов

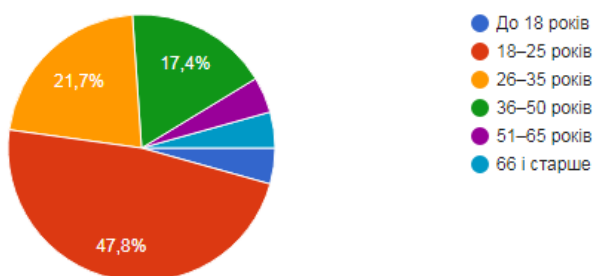
 Копировать диаграмму

Рис. 2.1. Відповідь на питання №1 «Ваш вік»

Отриманий результат про вік респондентів показує, що найбільший відсоток опитуваних мають від 18 до 25 років (47,8 %), далі вік опитуваних від 26 до 35 років (21,7 %). Наступний вік опитуваних від 36 до 50 років (17,4 %). По 2 опитуваних (4,3 %) мають респонденти у віці до 18 років, від 51 до 65 років та вище 66 років.

2. Ваша стать

46 ответов

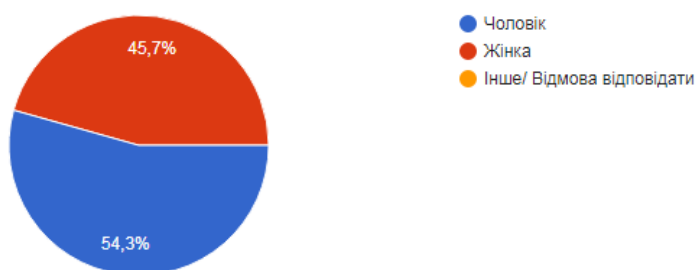
 Копировать диаграмму

Рис. 2.2. Відповідь на питання №2 «Ваша стать»

Відповіді на питання № 2 «Ваша стать» розділилися таким чином: 25 осіб (54,3 %) – це чоловіки і 21 особа (45,7 %) – це жінки. Толерантно вписаний варіант відповіді «Інше/відмова відповідати» свідчить про допуск в опитуванні відповідей осіб, які відносять себе до категорії «третя стать» або до певних спільнот, які розрізняються за однойменною статевою прихильністю.

3. Чи належите Ви до Української греко-католицької церкви?

46 ответов

 Копировать диаграмму

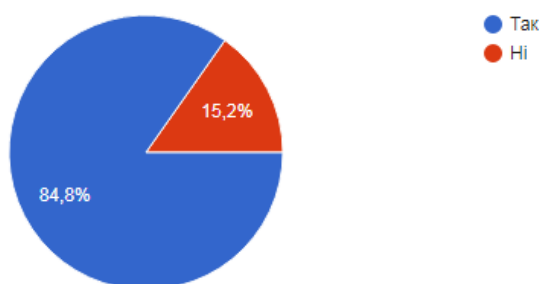

Рис. 2.3. Відповідь на питання №3 «Чи належите Ви до Української греко-католицької церкви»

На рис. 2.3 подано результати відповіді щодо приналежності до Української греко-католицької церкви. Отже, 84,8 % є греко-католиками українцями, і 15,2 % ними не є. Участь других в опитуванні свідчить, що дослідникам (які є греко-католиками) важливо бачити себе зі сторони і робити висновки для покращення відносин з православними християнами чи іншими конфесіями.

4. Чи маєте Ви фахову богословську освіту або є фахівцем у сфері богослов'я?

46 ответов

 Копировать диаграмму

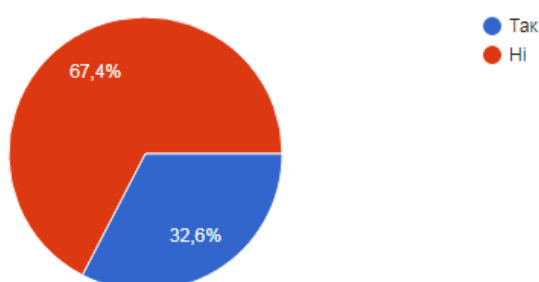

Рис. 2.4. Відповідь на питання №4 «Чи маєте Ви фахову богословську освіту, або є фахівцем у сфері богослов'я?»

На рис. 2.4 показано, що 15 респондентів (32,6 %) мають богословську освіту, а 31 респондент (67,4 %) її не мають.

Отже, перший блок питальника, який складається з 4 питань, показує нам такі загальні дані:

- основна маса опитуваних має вік від 18 до 25 років (22 особи, 47,8 %), хоча питальником зацікавились і по 2 респонденти з віком до 18 років та від 51 до 65 років та більше 66 років;
- переважна кількість опитаних – це чоловіки (25 осіб, 54,3 %);
- переважна більшість респондентів – це греко-католики (39 осіб, 84,8 %);
- більшість опитаних не мають фахової богословської освіти (31 особа, 67,4 %), тобто можемо їх вважати вірянами, прихожанами Церкви.

Далі питання анкети стосуються тих змін, які відбулися у свідомості і житті вірян після 24 лютого 2022 року, тобто з початком повномасштабного вторгнення російських військ в Україну.

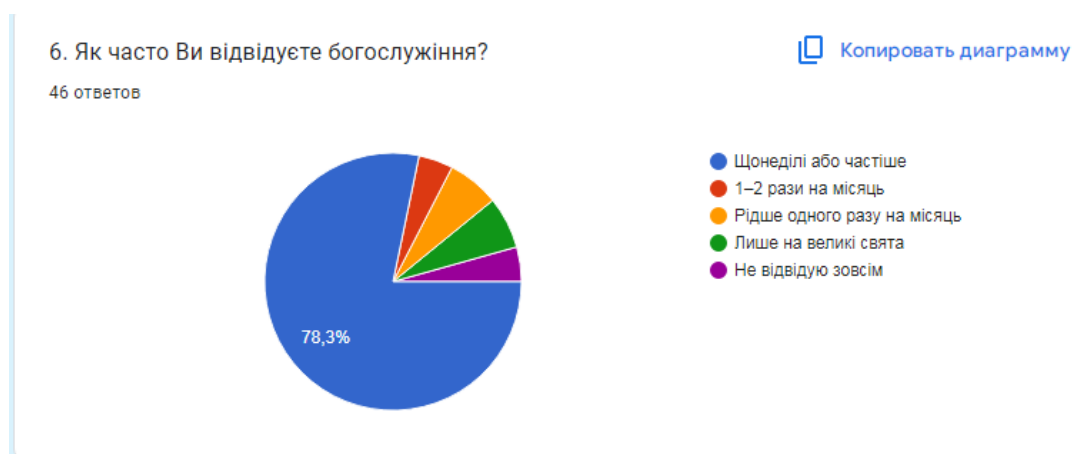

Рис. 2.5. Відповідь на питання №6 «Як часто Ви відвідуєте богослужіння»

З рис. 2.5 бачимо, що 36 осіб (78,3 %) щонеділі, або й частіше, відвідують богослужіння. По 3 особи (по 6,5 %) – рідше одного разу на місяць або лише на великі церковні свята. По 2 особи (4,3 %) – по 2 рази на місяць та не відвідують богослужінь зовсім.

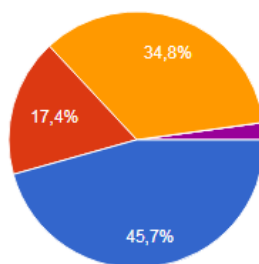
5. Чи змінилося Ваше ставлення до релігії після 24 лютого 2022 року?

46 ответов

Копировать

диаграмму

- Так, стало більш усвідомленим
- Так, я став/ла більше молитися, читати Святе Письмо
- Ні, залишилося таким самим
- Втратив/ла віру або дистанціювався/лася від релігії
- Відповідь 1 і 2

Рис. 2.6. Відповідь на питання №5 «Чи змінилось Ваше ставлення до релігії після 24 лютого 2022 року?»

Відповіді на питання № 5 «Чи змінилось Ваше ставлення до релігії після 24 лютого 2022 року?» відкривають нам дискусійність подальших результатів. Отже, 21 респондент (45,7 %) став більш усвідомлено ставитися до Слова Божого і до сили віри та релігії. 8 респондентів (17,4 %) стали більше молитися і читати Святе Письмо. І лише 1 опитаний (2,2 %) став більше усвідомлено і молитися, і ставитися до релігії та науки Святого Письма. 16 осіб (34,8 %) не змінили свого ставлення ні до релігії, ні до Святого Письма, лишилось все на попередньому рівні. Примітно, що жоден з респондентів віри не втратив. Отже, загалом можемо констатувати, 65,3 % опитаних стали більш усвідомлено звертатися до Бога, шукати відповіді на свої питання у Святому Письмі.

7. Як Ви тлумачите війну?

46 ответов

Копировать диаграмму

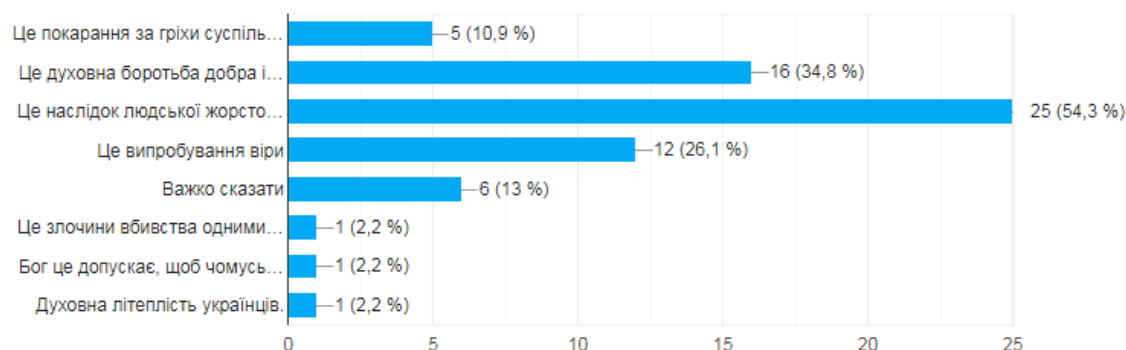

Рис. 2.7. Відповідь на питання №7 «Як Ви тлумачите війну?»

Рис. 2.7 показує нам зріз суспільної думки респондентів з позиції тлумачення війни, але по суті це питання освітлює відповідь «Чому сталась війна?», яку задають українці. Отже, 25 осіб (а це 54,3 %) опитаних вважають, що це не Божа воля, а наслідки жорсткості людей. Це повністю перекреслює звинувачення проповідників «руского міра» - російських попів в росії та московських попів в церквах московського патріархату, які переконують усіх і самі переконані, що ця війна – це покарання за гріхи українців, людей. Але ця відповідь також існує в нашому опитуванні і її озвучило 5 респондентів (10,9 %). 16 осіб (34,8 %) вважають, що це духовна боротьба Добра і Зла, тобто приписують причинам війни екзистенційні мотиви. 12 осіб (26,1 %) вважають, що в темні часи війни – це випробування віри людей, з чим не можемо не погодитися. 6 осіб (13,1 %) не мають ні чіткої з запропонованих відповіді на це питання, ні власної думки щодо цього. І на свій варіант відповіді 3 особи (6,5 %) свідчить як про вину українців в слабкості духу, віри, так і віра в те, що Бог щось хоче донести до жертви чи до всього світу. Отже, більшість опитаних вважають, що це боротьба Добра і Зла та, поки що, перемога Зла та Жорсткості. Це може бути підтвердженням свідчень Богоматері Флорентійської у 1917 році, яка попереджала про поширення і множення суцільного Зла, коли почались повстання проти царської влади в російській імперії і зародження комунізму та радянського тоталітаризму під його покровом.

8. Ваші особисті міркування щодо ролі Бога під час війни:

 Копіювати діаграму

46 ответов

Рис. 2.8. Відповідь на питання №8 «Ваші особисті міркування щодо ролі Бога під час війни?»

шпиталях). І 3 особи (7,9 %) настоюють на доведенні до прихожан правди, пошуку справедливості та донесення до світу проблеми війни в Україні.

Якраз питання № 12 «Чи стикалися Ви з капеланським служінням під час війни?» дає нам розуміння, наскільки Церква підійшла до військових і там шукає відповіді на питання як цивільних вірян, так і самих воюючих осіб. Отже, 9 осіб (20 %) безпосередньо стикалися з капеланською роботою отців. 15 осіб (33,3 %) стикалися з капеланами через медіа. 19 осіб (42,2 %) взагалі не стикалися з капеланами. І 2 особи (4,4 %) взагалі не знають, що таке капеланство.

Рис. 2.10. Відповідь на питання №12 «Чи стикалися Ви з капеланським служінням під час війни?»

Можемо зрозуміти, що 53,3 % (більша половина опитаних) знають і стикалися з капеланською роботою. Але показник в 46,6 % опитаних свідчить, що капелани ще недостатньо часу, сил проводять серед військових в молитві та пості, допомозі їм на полі бою, в окопах. Це не є добрим, адже тоді віра в Бога, в Святе Слово і присутність Бога на війні, на стороні правди втрачається. А випадки відвернення від віри і Бога зростають.

Відповіді на питання анкети № 10 «Як Ви ставитесь до християнської концепції «справедливої війни?» дало нам розуміння, що 18 осіб (39,1 %) вважають, що така війна може бути виправдана за певних обставин. 10 опитаних (21,7 %) не приймають не лише війну, а й будь-яке насильство, так як

це суперечить Євангелії. І по 9 осіб (19,6 %) або незнайомі з цією концепцією, або їм важко відповісти.

10. Як Ви ставитеся до християнської концепції «справедливої війни»? (концепція справедливої війни (лат. *bellum iustum*), розглядає війну як морально допустиму лише за певних умов. Справедливою вважається лише та війна, яка ведеться для захисту невинних людей або відбиття несправедливої агресії)

46 ответов

[Копировать
диаграмму](#)

Рис. 2.11. Відповідь на питання №10 «Як Ви ставитеся до християнської концепції «справедливої війни?»»

Отже, дана концепція потребує і пояснення, і розширеного тлумачення духовенством в періодичних богословських виданнях, на лекціях та на Форумах та з'їздах для її розуміння та обговорення.

13. Чи відчуваєте Ви духовну підтримку під час війни (через молитву, Церкву, спільноту)?

46 ответов

[Копировать
диаграмму](#)

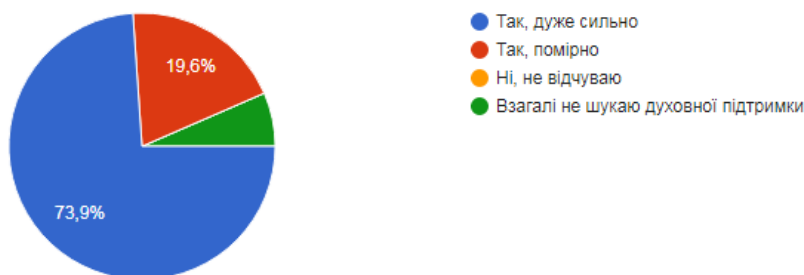

Рис. 2.12. Відповідь на питання №13 «Чи відчуваєте Ви духовну підтримку під час війни (через молитву, Церкву, спільноту)?»

Розподіл відповідей на питання № 13 «Чи відчуваєте Ви духовну підтримку під час війни (через молитву, Церкву, спільноту)?» показує, що

більшість опитаних – 34 особи (73,9 %) відчують дуже сильну духовну підтримку Церкви та молитви. 9 осіб (19,6 %) помірно відчують духовне наставництво. 3 респондента (6,5 %) взагалі не шукають духовної підтримки. Примітно, що ніхто з опитаних не вибрав відповіді «Ні, не відчуваю», що свідчить, що духовний світ в більшості присутній і він базується на молитві, відвідуванні Церкви і пошуку відповідей на питання саме в її лоні.

14. Чи допомагала Вам Церква пережити трагічні чи кризові моменти, пов'язані з війною (втрати, травми, евакуація, мобілізація)?

46 ответов

[Копировать
диаграмму](#)

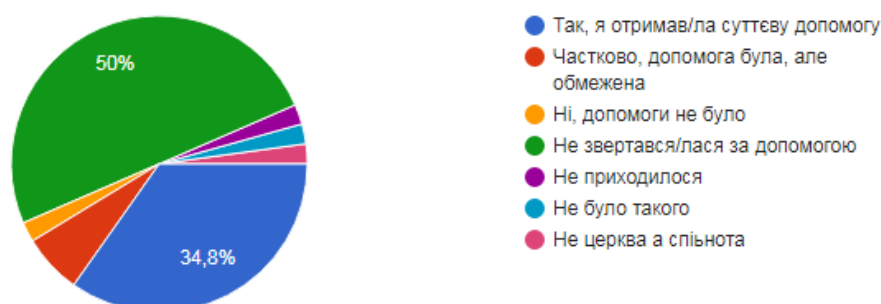

Рис. 2.13. Відповідь на питання №14 «Чи допомогла Вам Церква пережити трагічні та кризові моменти, пов'язані з війною?»

На питання № 14 «Чи допомогла Вам Церква пережити трагічні та кризові моменти, пов'язані з війною?» 23 особи (50 %) відповіли, що вони до неї не зверталися, а отже – справлялися з кризами самотійно. 16 осіб (34,8 %) стверджують, що отримали суттєву допомогу від Церкви. Це могла бути гуманітарна допомога, молитва, чин поховання родича, молитовна підтримка тощо. Всі інші відповіді мають невеликий відсоток респондентів. Отже, бачимо, що суспільство не готове йти до Церкви за допомогою. Це свідчить як про його духовну стійкість, так і про ненаполегливість Церкви в допомозі, яку стражденні не бачать де отримати. З цього потрібно зробити висновки власне, духовенству на місцях богослужіння.

Питання № 15 «Як Ви вважаєте, чи має Церква активно залучатись до підтримки військових, поранених, родин загиблих?» якраз є продовженням попереднього висновку. Отже, опитані вважають, що Церква однозначно має

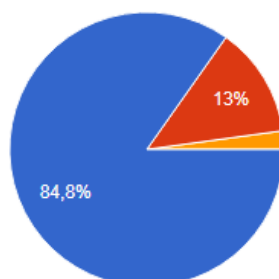
втручатися в ці питання і так думає 39 осіб (84,8 %). Помірне втручання допускають 6 опитаних (13 %) і 1 особі (2,2 %) сказати було важко.

15. Як Ви вважаєте, чи має Церква активно залучатися до підтримки військових, поранених, родин загиблих?

46 ответов

Копировать
диаграмму

- Так, однозначно
- Швидше так
- Важко сказати
- Швидше ні
- Ні, Церква має зосередитися лише на духовних справах

Рис. 2.14. Відповідь на питання №15 «Як Ви вважаєте, чи має Церква активно залучатись до підтримки військових, поранених, родин загиблих?»

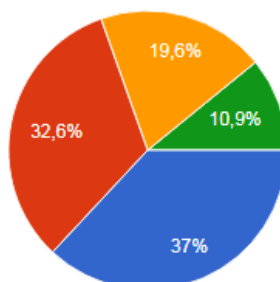
Жоден з опитаних не вибрав варіанту «Ні, Церква має зосередитися лише на духовних справах», що підкреслює очікування вірян від духовенства робити більше, втручатись більше, діяти ширше і проповідувати, фізично брати участь і скеровувати своїх підопічних. Тоді їх віра та переконання стануть більшими, а відкритість душ допустить милість Божу та милосердя, розуміння Законів та Заповідей Божих.

16. Чи звертались Ви до духовенства по пораду, допомогу або молитву під час війни?

46 ответов

Копировать
диаграмму

- Так, неодноразово
- Так, один або кілька разів
- Ні, але мав/ла бажання
- Ні і не планую

Рис. 2.15. Відповідь на питання №16 «Чи звертались Ви до духовенства по пораду, допомогу або молитву під час війни?»

Відповіді на останнє в питальнику питання «Чи звертались Ви до духовенства по пораду, допомогу або молитву під час війни?» показали (рис. 2.15), що 17 респондентів (37 %) неодноразово зверталися за такою допомогою і отримали її. 15 респондентів (32,6 %) зверталися один або кілька разів. 9 опитаних (19,6 %) не зверталися але мали такий намір зробити. І 5 осіб (10,9 %) не мають наміру робити таке звернення без пояснення причини.

Отже, можемо узагальнити другу частину опитування «Російсько-українська війна в греко-католицькому розумінні» щодо ролі саме Церкви та духовенства саме під час війни з своїми вірянами:

- 78,3 % осіб щонеділі, або й частіше, відвідують богослужіння, одночасно 4,3 % не відвідують богослужінь взагалі;
- 65,3 % опитаних стали більш усвідомлено звертатися до Бога, шукати відповіді на свої питання у Святому Письмі; примітно, що жоден з респондентів віри не втратив;
- 54,3 % опитаних вважають, що нинішня війна – це не Божа воля, а наслідки жорсткості людей;
- 54,3 % переконані, що Бог завжди на стороні скорботних, жертви нападу, з українцями і він допомагає нам в боротьбі та спротиві; ще 8,7 % вважають, що ми заслужили на війну, а Бог, який її допустив, є спостерігачем за нами і карою за наші гріхи;
- 76,3 % опитаних сказали, що Церква повинна виконувати саме свою безпосередню роботу: молитися, постити, давати відповіді на питання вірян, багато молитися, бути з своїми прихожанами;
- 53,3 % (більша половина опитаних) знають і стикалися з капеланською роботою. Але показник в 46,6 % опитаних свідчить, що капелани ще недостатньо часу, сил проводять серед військових в молитві та пості, допомозі їм на полі бою, в окопах. Це не є добрим, адже тоді віра в Бога, в Святе Слово і присутність Бога на війні, на стороні правди втрачається. А випадки відвернення від віри і Бога зростають;

- 39,1 % вважають, що «справедлива війна» може бути виправдана за певних обставин, а 21,7 % не приймають не лише війну, а й будь-яке насильство, так як це суперечить Євангелії;

- 73,9 % відчують дуже сильну духовну підтримку Церкви та молитви;

- але одночасно 50 % відповіли, що не зверталися до Церкви в часи кризи, а отже – справлялися з ними самостійно;

- 84,8 % вважають, що Церква однозначно має втручатися в питання війни, а саме: робити більше, втручатись більше, діяти ширше і проповідувати, фізично брати участь і скеровувати своїх підопічних. Тоді їх віра та переконання стануть більшими, а відкритість душ допустить милість Божу та милосердя, розуміння Законів та Заповідей Божих;

- 37 % неодноразово зверталися за допомогою і отримали її від Церкви, а от 10,9 % не мають наміру робити таке звернення без пояснення причини.

Проведене опитування підтвердило вибраний на Форумі 26-28 вересня 2025 року шлях духовенства Української греко-католицької церкви розширювати свою фізично-духовну підтримку серед військових, поранених, родин ВПО, родин, які втратили зв'язок з рідними через війну чи похоронили загиблу близьку людину. Через відповідні програми, психологічну та фізичну реабілітацію, молитву, роботу за кордоном в просвітництві зарубіжних партнерів і лідерів країн в постійній підтримці України у війні і досягненні справедливого миру.

Отже, можемо узагальнити результати дослідження даного розділу.

Війна в Україні в 21 столітті розкрила ті невирішені питання щодо злочинів тоталітарного режиму СРСР і стала можливою, на нашу думку, через відсутність вчасного покарання винних в II Світовій війні міжнародною спільнотою.

Класична греко-католицька ідеологія молитви за навернення свого ворога та прощення його жертвою не може стосуватися загарбницької війни з ознаками геноциду української нації. Саме на цьому базується нова парадигма

католицького вчення, яка враховує не лише духовні настанови Отців Церкви, а й реагує на страждання від наслідків війни українського народу. Тому ідеологія «справедливої війни», яка існує в греко-католицькій вірі, перетинається з оновленою ідеологією «справедливого миру» та «справедливої відповідальності» військових злочинців на міжнародному трибуналі. Лише суспільна ганьба може призвести до суспільного покаяння винної у війні нації, яка ступила на шлях вбивства своїх сусідів і єдиновірців. Лише щире прохання про прощення гріхів і злочинів може відкрити шлях до суспільного прощення нації на основі молитви. Лише індивідуальне прощення можливе повністю кожним окремим вірянином окремо залежно від сили його віри та духу, але горе-католицьке вчення тепер до цього не примушує, а також вимагає покарання винних.

В цьому розділі вписане авторське дослідження через опитування 46 респондентів-греко-католиків «Російсько-українська війна в греко-католицькому розумінні». Питальник сформульований нами. Віддаючи належне авторитетним соціологічним службам, які проводять суспільні опитування постійно, мусимо наголосити, що конфесійної складової в них не передбачено. Тому наше опитування частково заповнило цю прогалину, давши зріз необхідної нам спільноти і їх ставлення до відкритої теми. Було б ще ефективніше використати й інші форми опитування, наприклад, напівструктуровані інтерв'ю і обговорення в групах, але військові умови не дали в повній мірі здійснити наміри дослідника. Опитування «Російсько-українська війна в греко-католицькому розумінні», яке було нами проведено впродовж 6 місяців 2025 року, дало змогу побачити нам, що вірячи вимагають від духовенства більшої участі в житті скривджених не лише молитвою та постом, а в духовному відродженні, відновленні психічного здоров'я засобами медичної реабілітації, проведенні волонтерської роботи та гуманітарних місій. Це в Україні. На рівні міждержавних дій від духовенства очікується постійна молитва за мир в Україні, постійне доведення до лідерів країн та духовенства країн-союзниць України про страждання українців і сприяння припинення

війни, досягненні «справедливого миру». Також важливо представляти позицію «справедливого захисту» в контексті концепції «справедливої війни» з боку українців.

Як наслідок, можемо відмітити позитивні зрушення в позиції новообраного Папи Римського, який бачить злочини росії проти України, бачить, хто знаходиться в позиції жертви, а хто – в позиції агресора і чинить геноцид. Також позитивні зрушення відбуваються при нарощенні духівництвом Української греко-католицької церкви потенціалу щодо вищого рівня навчання богословів, розвитку богословської та філософської періодики, яка б вчила духовенство адекватно і широко трактувати католицьке вчення і давати відповіді на нові важкі питання про війну в Україні, її причини, її допущення Богом, її наслідки та роль кожного в цій війні.

РОЗДІЛ 3. Практичні аспекти служіння УГКЦ під час війни

Розділ 3 розкриває напрямки роботи священників УГКЦ в подальшому їх служінні людям та Богу. Показано роботу УГКЦ в благодійній діяльності, волонтерстві та військовому капеланстві.

Підкреслено необхідність підтримки світу в питаннях, які виникли під час російсько-української війни, а саме: повернення в Україну украдених дітей та військовополонених; робота з протидії московському патріархату, який в своїх проповідях підтримує війну і росію; робота на дипломатичному рівні держав, на рівні спілкування Президента України В. Зеленського з Папою Левом XIV про проблеми та виклики війни, про досягнення справедливого миру і ведення оборонної війни України.

3.1. Соціальна присутність УГКЦ в українському суспільстві: благодійна, волонтерська та капеланська діяльність

Благодійність є одним із важливих видів діяльності більшості християнських церков. Українська Греко-католицька Церква не є винятком, адже її соціальне служіння охоплює широкий спектр ініціатив, спрямованих на підтримку людини в різних життєвих обставинах. УГКЦ, як і інші християнські спільноти, традиційно відіграє важливу роль у суспільному житті, поєднуючи духовну опіку з конкретними формами допомоги. Її благодійна діяльність вирізняється комплексним підходом, який включає соціальну підтримку малозабезпечених та вразливих груп населення, реагування на кризові ситуації, медичну й психологічну опіку, а також освітні та виховні ініціативи.

Церква активно допомагає тим, хто опинився у складних життєвих умовах: малозабезпеченим родинам, людям похилого віку, бездомним та іншим потребуючим. Значна увага приділяється організації харчових програм, роздачі гуманітарних наборів та функціонуванню соціальних кухонь. В умовах

суспільних потрясінь, зокрема війни чи природних катастроф, УГКЦ мобілізує свої ресурси для гуманітарних проєктів, підтримує внутрішньо переміщених осіб і координує численні волонтерські ініціативи.

Не менш важливою складовою є медична, психологічна та духовна підтримка. Через капеланське служіння Церква супроводжує військових, хворих і людей, що перебувають у місцях позбавлення волі, а також організовує реабілітаційні центри, соціальні служби та притулки. Значущою є й допомога особам із залежностями та тим, хто переживає життєві кризи.

УГКЦ приділяє увагу і розвитку освіти та виховання: підтримує навчальні заклади, дитячі будинки, формує освітні програми та надає стипендії. Поряд із цим Церква здійснює активну підтримку військовослужбовців та їхніх родин, забезпечуючи духовну й соціальну допомогу, а також сприяючи забезпеченню військових необхідними засобами.

Благодійна діяльність УГКЦ має й міжнародний вимір — Церква співпрацює з численними світовими гуманітарними організаціями та місіями, Caritas, Diakonie, World Vision тощо. Завдяки чому українські громади отримують підтримку в ширшому глобальному контексті. Усе це дозволяє ствердити, що благодійність для УГКЦ є не лише окремим напрямом діяльності, а цілісною системою служіння, глибоко вкоріненою в її духовній та суспільній місії⁷⁶.

У цьому контексті варто зазначити, що християнські Церкви, зокрема й Римсько-католицька, мають багатовіковий досвід формування традицій солідарності та вшанування пам'яті серед різних народів. РКЦ, яка історично координувала такі практики в багатьох європейських країнах, напрацювала значний досвід і в Україні. Саме цей досвід виявився надзвичайно цінним у період війни, коли суспільство потребувало не лише гуманітарної допомоги, а й духовної підтримки, опіки над постраждалими та збереження пам'яті про жертв агресії. Таким чином, міжнародні зв'язки та історична практика різних Церков

⁷⁶ Токман В.В. Соціально значуща діяльність релігійних організацій України в сучасних суспільно-політичних умовах. Відділ гуманітарної безпеки, Національний інститут стратегічних досліджень, вересень 2017 р. URL : https://niss.gov.ua/sites/default/files/2017-09/relig_org_Ukr-953c2.pdf?utm_source=chatgpt.com

стали важливим ресурсом у зміцненні благодійної та пастирської діяльності в умовах сучасних викликів⁷⁷.

Продовження цієї діяльності чітко простежується у новітній історії України. Сучасний етап активізації церковних ініціатив, спрямованих на підтримку людської гідності та формування культури пам'яті, розпочався зі встановлення хреста та статуї Діви Марії над Майданом під час Революції Гідності. Відтоді ця діяльність триває й донині, реалізуючись у співпраці між різними патріотичними конфесіями. Йдеться як про християнський супровід похоронів загиблих воїнів Збройних Сил України, так і про допомогу та пастирську підтримку їхніх родин. Усе це є невід'ємною частиною ширшої благодійної місії Церкви, адже служіння зціленню людського болю, підтримці страждених і збереженню пам'яті про героїчні жертви становить важливий елемент загальної культури солідарності та милосердя в українському суспільстві.

З розвитком соціальних мереж популяризація благодійної діяльності Української Греко-Католицької Церкви набуває все більшого поширення, а одним із ключових інструментів комунікації є її офіційний вебсайт. Через цей ресурс громада отримує систематизовану інформацію про поточні ініціативи, результати минулих акцій та можливості долучитися до благодійності. Так, низка єпархій регулярно організовує заходи зі збору коштів для допомоги дітям, хворим на рак. Зокрема, під час Тринадцятої єпархіальної благодійної акції у Сумській області — «Світлі справи для світлого дня» — було зібрано майже один мільйон гривень, що дозволило придбати необхідне медичне обладнання та ліки. У звітах про ці акції зазвичай наголошується на досягненнях попередніх років та на збільшенні обсягу

⁷⁷ Недавня О. Культура пам'яті героїв Збройних сил України: діяльність Римсько-Католицької Церкви в Україні. *Виклики соціокультурних трансформацій в контексті сучасної культурології*: матеріали конференції. К.: Кафедра культурології НАУКМА, 2025. 20 с.

пожертв, що свідчить про активну участь громади та ефективність реалізованих програм⁷⁸.

Особлива увага в сучасних комунікаціях Церкви приділяється допомозі сім'ям внутрішньо переміщених осіб, а також залученню вірян до участі в благодійних ініціативах, організованих церковними лідерами та меценатами. Водночас служби зв'язків з громадськістю УГКЦ не обмежуються новітніми комунікаційними платформами, а продовжують підтримувати традиційні форми соціального служіння: організацію благодійних обідів для нужденних, опіку над пенітенціарними установами та інші ініціативи, що належать до компетенції окремих єпархій. Таким чином, благодійна діяльність УГКЦ постає як комплексне служіння, що поєднує духовну опіку, матеріальну допомогу та активну взаємодію з громадою, формуючи цілісну систему милосердя, солідарності та суспільної відповідальності.

З початком російсько-української війни в зоні проведення Антитерористичної операції (АТО) фокус українських користувачів соціальних мереж змістився на волонтерство. Після повномасштабного вторгнення у 2022 році соціальні мережі стали ефективною платформою для координації допомоги передовій, організації евакуації та підтримки цивільного населення. Завдяки їм українці змогли продемонструвати високий рівень соціальної мобілізації, згуртованості та патріотизму. УГКЦ України не залишилася осторонь. Окрім поминальних заходів, серед населення проводяться благодійні акції на підтримку армії. Збираються добровільні пожертви на потреби поранених та хворих солдатів. Волонтери та релігійні громади ініціюють збір коштів для придбання дронів та транспортних засобів для Збройних Сил⁷⁹.

Українська Греко-Католицька Церква активно включилася у цей процес. Окрім традиційних поминальних заходів, Церква ініціює та координує благодійні акції на підтримку Збройних Сил України, збираючи добровільні

⁷⁸ Офіційний телеграм-канал Синодального відділу УПЦ з соціально-гуманітарних питань. URL: https://t.me/s/blago_church_ua

⁷⁹ Kondratiuk Y., Mosienko O., Zaiko L., Yablonska N. Coverage of charity in the PR activities of Ukraine of charity in the PR activities of Ukrainian church ainian churches. OCCASIONAL PAPERS ON RELIGION IN EASTERN EUROPE (JUNE 2024) XLIV, 5, c. 50-63.

пожертви на потреби поранених і хворих військовослужбовців. Волонтери та релігійні громади також організовують збір коштів для придбання дронів, транспортних засобів та іншого необхідного обладнання для військових. Таким чином, соціальні мережі стають важливим інструментом для покращення організації благодійної діяльності УГКЦ, дозволяючи швидко інформувати громаду, залучати ресурси та ефективно координувати соціальні ініціативи в умовах надзвичайних викликів. Першочерговим пріоритетом у благодійності є допомога тяжкохворим пацієнтам. Інші сфери діяльності включають допомогу армії та соціально вразливим групам.

В Додатку Б представлено інтерв'ю з координаторкою руху «Українська молодь - Христові» Лілією Соха, яке підтверджує, що молодь активно включилася у ці благодійні ініціативи, поєднуючи волонтерство з духовним життям. За її словами, війна стала для молоді часом усвідомлення тісного зв'язку між духовним та світським життям, коли допомога іншим і активна участь у громадських ініціативах сприймаються як природне продовження віри. Молоді члени громади прагнуть бути корисними, беруть участь у зборі продуктів, ліків, коштів для армії та внутрішньо переміщених осіб, організовують благодійні ярмарки та акції для збору необхідних ресурсів, а також підтримують ініціативи за кордоном у співпраці з українськими діаспорними спільнотами.

Лілія Соха наголошує, що активна участь молоді у благодійності не лише допомагає постраждалим, а й сприяє духовному зростанню самих волонтерів. За її спостереженням, віра без конкретних дій ризикує залишитися «сухою» і формальною, тоді як допомога іншим стає її живим проявом. Молодь, долучаючись до церковних ініціатив, вчиться поєднувати молитву та практичну допомогу, а також розвиває почуття соціальної та національної відповідальності. Таким чином, благодійна діяльність УГКЦ, підтримана молодіжними рухами, постає як цілісне служіння, що об'єднує духовну опіку, матеріальну допомогу та виховання громадянської свідомості, формуючи в

молоді активну позицію і патріотичне ставлення до суспільства навіть в умовах надзвичайних викликів.

Практична діяльність Церкви у надзвичайних ситуаціях є безпосереднім продовженням описаних благодійних ініціатив та волонтерської активності молоді. Так, у рамках цієї діяльності варто згадати недавні трагічні події в Тернополі – приліт ракети 19 листопада і знищення кількох поверхів будівель. Внаслідок атаки на багатоповерхівки загинуло щонайменше 38 людей, включаючи дітей, 94 особи постраждали, а рятувальні роботи тривали багато днів. Росіяни цілилися в житлові райони, спричиняючи масові руйнування та пожежі, що є актами тероризму, як підкреслив Президент Зеленський. В час розбору завалів священники УГКЦ Тернополя та області були на місці трагедії, надавали духовну підтримку постраждалим та їх родичам (рис. 3.1, 3.2). Церква одразу оголосила про збір необхідного для постраждалих і миттєво перетворилася на гуманітарний хаб. Містяни безперервним потоком несли пакунки з харчами, одягом, постільною білизною та засобами гігієни⁸⁰.

У Telegram-каналах УГКЦ є посилання на онлайн-катехитичні школи, які навчають дітей основам християнської віри. Учні шкіл також організовують благодійні акції для надання натуральної допомоги армії: підтримуючі малюнки та листи подяки для захисників. Відповідаючи на вимоги часу, щоб залучити молодь, гурти музикантів, поетів, журналістів та блогерів запрошуються на безкоштовні вечори поезії, пісень та молитви⁸¹.

Рахунки для внесення пожертв розміщені в Telegram-каналах. Також надаються адреси поштових скриньок для зворотного зв'язку. Підписники можуть перейти за посиланням з Telegram-каналу на офіційні веб-сайти церков, Facebook та YouTube. Благодійні акції ініціюються священиками, громадськістю (волонтерами та громадськими фондами) та членами церкви.

⁸⁰ Павук С. «Бути серед них і молитися»: священники в Тернополі прийшли на руїни та перетворили храм на гуманітарний хаб. *ТСН*. 21.11.2025. URL: <https://tsn.ua/exclusive/buty-sered-nykh-ta-molytysia-sviashchennyky-u-ternopoli-pryshly-na-ruyny-i-peretvoryly-khram-na-humanitarnyy-khab-2961977.html>

⁸¹ Трансляції. Події в соборі. Нагадування про онлайн-трансляції та події в Патріаршому Соборі Воскресіння Христового в Києві – головному соборі УГКЦ. URL: https://t.me/s/sobor_voskresinna

Аналогічно, Facebook – популярна соціальна мережа серед українців. Вона має сторінки парафій, храмів, церков, релігійних громад церков, капеланівських місій за кордоном тощо⁸².

Таким чином, аналізуючи різні способи комунікації та популяризації діяльності Церкви у соціальних мережах, можна побачити, що благодійність є лише одним із багатьох напрямків служіння, яким займається УГКЦ. Ще один важливий напрямок служіння Церкви у сфері духовної опіки та підтримки – військове капеланство, яке в УГКЦ вийшло на рівень професійного. Війна між російською федерацією та Україною продемонструвала, що потреба у військових капеланах для Збройних Сил України була дуже нагальною. Тому важливим є також релігійний аналіз організації капеланства для українських військових у різних церквах та релігійних організаціях. До 2014 року духовенство УГКЦ служило у Збройних Силах України, а з початком збройної агресії російської федерації їхня кількість збільшилася. Спочатку священники служили серед військових як добровольці, але з 2016 року військові капелани стали штатними працівниками у військових формуваннях, навчальних закладах та медичних закладах⁸³.

Для виконання місії військових капеланів, яка є особливо відповідальною та складною у воєнний час, необхідно готуватися та опановувати знання в різних галузях. Тому з 2014 року УГКЦ займається підготовкою військових капеланів. Ця церква брала участь у спеціальних курсах, започаткованих Всеукраїнським християнсько-релігійним міжконфесійним військовим братством для духовенства різних конфесій, що проходять військову службу. Відповідна підготовка священників відбувається на щорічних зустрічах військових капеланів УГКЦ⁸⁴.

⁸² Kondratiuk Y., Mosienko O., Zaiko L., Yablonska N. Coverage of charity in the PR activities of Ukraine of charity in the PR activities of Ukrainian churchian churches. OCCASIONAL PAPERS ON RELIGION IN EASTERN EUROPE (JUNE 2024) XLIV, 5, с. 50-63.

⁸³ Офіційне повідомлення про статус військового капелана в УГКЦ. Департамент військового капеланства Патріаршої курії УГКЦ. 2017. URL: <https://www.kapelanstvo.ugcc.ua/ofitsijne-povidomlennya-pro-status-vijskovogo-kapelana-v-ugkts/>

⁸⁴ Священник-військовослужбовець: потреба й обґрунтування. *Патріархат*. 2021. URL: <https://www.patriyarkhat.org.ua/statti-zhurnalu/svyaschennyk-vijskovosluzhbovets-potreba-jobhruntuvannya/>

В Додатку В представлено інтерв'ю з військовим капеланом Національної Гвардії України отцем Петром Євчуком. Його шлях до військового капеланства будувався кілька років: «Перші мої зустрічі з військовими відбулися, коли я ще був студентом, і саме тоді я побачив, наскільки війську потрібні священники. Десь поступово, із другого-третього курсу, я, будучи головою братства, яке займалося душпастирською роботою з військовими, формував у собі це бажання бути капеланом. Коли почалося повномасштабне вторгнення, переді мною був вибір. Я зрозумів, що хочу бути з військом».

Ці зустрічі проводяться з ініціативи Департаменту військового капеланства УГКЦ з 2007 року, а у грудні 2024 року відбулися вісімнадцяті зустрічі. Військові капелани УГКЦ вивчають цілий ряд курсів у різних галузях, від правових та історико-освітніх до соціально-психологічних питань, а також проходять різні навчальні курси для набуття практичних навичок у воєнний час. У грудні 2015 року, під час 9-го Всеукраїнського з'їзду військових капеланів УГКЦ, його учасники вивчали основи тактичної медицини на «Курсі бійця-рятувальника»⁸⁵.

Згодом було організовано навчання військових капеланів різних церков на базі військових вищих навчальних закладів. У лютому 2017 року курси для військових капеланів відбулися в Національній академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного (Львів)⁸⁶. У серпні 2018 року в Одесі, у Військовій академії сухопутних військ та на військовому полігоні було проведено «Базовий курс для військових священників (капеланів) Збройних Сил України»⁸⁷.

Після початку повномасштабного вторгнення російських військ у 2022 році організація підготовки військових капеланів перейшла на національний

⁸⁵ Військові капелани отримали сертифікати про проходження курсу з тактичної медицини. Капеланство.info. Львівська архієпархія Українська Греко-Католицька Церква. 2016. URL : <https://kapelanstvo.info/viiskove-kapelanstvo/viiskovi-kapelany-otrymaly-sertyfikatypro-prohodzhennya-kursu-z-taktychnoyi-medytsyny/>

⁸⁶ До Гарнізонного храму завітали учасники навчання військових капеланів. Капеланство.info. Львівська архієпархія Українська Греко-Католицька Церква. 2017. URL: <https://kapelanstvo.info/viiskove-kapelanstvo/dogarnizonnogo-hramu-zavitaly-uchasnykynavchannya-viiskovyh-kapelaniv/>

⁸⁷ Капеланські навчання в Одесі. Капеланство.info. Львівська архієпархія Українська Греко-Католицька Церква. 2018. URL : <https://kapelanstvo.info/viiskove-kapelanstvo/kapelanski-navchannya-v-odesi/>

рівень і почала базуватися на базі Військового інституту Національного університету імені Тараса Шевченка в Києві. Перша група з 30 військових капеланів від п'яти релігійних організацій (включаючи УГКЦ) розпочала навчання 20 лютого 2023 року, а в лютому 2025 року було завершено дев'ятий двомісячний курс підвищення кваліфікації⁸⁸.

Настанови та поради військових капеланів УГКЦ для солдатів були відображені в «Катехизисі християнського воїна» УГКЦ, опублікованому у 2022 році⁸⁹. Він містить різні молитви та іспити совісті, а також низку відповідей на питання життя і смерті, бою та обов'язку, які є надзвичайно важливими для адресатів.

Тривала війна ставить нові виклики перед військовими та цивільним населенням, і УГКЦ реагує на це, шукаючи шляхи покращення служіння військових капеланів. Церква присвятила 98-му сесію (у листопаді 2024 року) Синоду єпископів розвитку військового капеланства, під час якої було вирішено розробити Стратегію розвитку військового капеланства УГКЦ до 2030 року.

Можемо процитувати Єпископа-помічника Стрийської єпархії та керівника Департаменту військового капеланства УГКЦ – Владику Богдан Манишин в його інтерв'ю (Додаток Д). В опитуванні він дає відповіді на багато питань про капеланство під час війни. Головна його думка, на наш погляд, така: «Місія Церкви в нас завжди залишалася одна й та сама – Церква має свідчити правду. І зараз Церква каже, що наша війна є законною. Святий Іван Павло II казав, що не існує «справедливих війн»; є лише законна війна – війна за оборону. Ми ведемо оборону, є явний агресор, який нападає. І місія Церкви сьогодні – також дипломатична місія. Це руйнування стереотипів і

⁸⁸ У Києві відкрили 9-ий набір курсів підвищення кваліфікації з питань військового капеланства. *Департамент військового капеланства Патріаршої курії УГКЦ*. 2025. URL: <https://www.kapelanstvo.ugcc.ua/u-kyievi-vidkryly-9-yy-nabir-kursiv-pidvyshchennia-kvalifikatsii-zpytan-viyskovoho-kapelanstva/>

⁸⁹ «Катехизм християнського воїна» – збірник засад християнського вчення стосовно моральних аспектів військової служби в умовах війни. (2022). Патріарша катехитична комісія. *Українська Греко-Католицька Церква*. URL: <https://ct.ugcc.ua/catechism/catechism-books/40217>

проголошення правди про війну.... Найважче на війні – залишитися людиною. Це місія капелана і це місія Церкви».

На завершення можна виділити такі особливості військового капеланства в Українській Греко-Католицькій Церкві:

- В Українській Греко-Католицькій Церкві військовим капеланством займається специфічна структура: Департамент військового капеланства, який має досвід роботи, як і військові капелани цієї Церкви, з 2022 року, або навіть раніше 2014 року;

- Військові капелани Української Греко-Католицької Церкви готуються до своєї місії через навчання, організоване як Церквою, так і державою – у навчальних центрах при військових академіях;

- Настанови військових капеланів Української Греко-Католицької Церкви, звернені до захисників Вітчизни, містяться в катехизичному виданні «Катехизис християнського воїна» та мають традиційно патріотичний характер. Тому військове служіння Української Греко-Католицької Церкви відповідає сучасним потребам Збройних Сил України та актуальним національним і державним інтересам. Його розвиток продовжується та демонструє позитивний потенціал участі цієї Церкви у відбитті російських агресорів.

Отже, благодійницька, волонтерська та капеланська діяльність – це ті три кити, на яких зараз тримається внутрішня підтримка українських людей греко-католицької віри.

3.2. Міжнародна дипломатія Української Греко-Католицької Церкви у питаннях війни в Україні

У 2020-х роках світова політика вступила в нову фазу посилення інтенсивності міждержавної взаємодії агресивними засобами. Відповідно, заяви щодо міжнародної політики робляться як Ватиканом, так і, фактично, Католицькою Церквою. Католики мають довгу історію участі в міжнародних та політичних процесах. Католицька Церква була як елементом, так і інструментом політичного управління та безпосереднім актором, тобто суб'єктом політичного життя як на міжнародному, так і на внутрішньому рівнях⁹⁰.

В даний час російсько-українська війна порушила питання захисту українського духовного та релігійного простору від агресії, руйнування, втручання, нав'язування, примусу, корекції тощо з боку неукраїнських утворень, у кращому випадку ворожих до України, оскільки вони захищені інтересами Кремля — структур, організацій та окремих осіб. Їхні дії, завуальовані релігійною риторикою, прямо чи опосередковано спрямовані на знищення та знищення українського світу, зниження його стійкості до ворожого втручання. Ми також стали свідками негативного впливу деяких релігійних організацій, що досі діють в Україні, на її релігійну безпеку, пропагуючи ворожі наративи у свідомості українців під виглядом релігійної проповіді з елементами захисту прав і свобод людини⁹¹.

Довгий час безпека в Європі помилково сприймалася як незмінна. Сьогодні ми маємо справу з турбулентним світом, сповненим загроз, які з

⁹⁰ Kostiuk O. THE DILEMMA OF PEACE AND JUSTICE: FOREIGN POLICY OF VATICAN IN THE CONTEXT OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR. *Політологічний вісник*. 2024. № 93. С. 36-53.

⁹¹ Филипович Л., Горкуша О. Релігійна безпека як складова національної безпеки України: актуалізація проблеми в часи війни. Релігійно-філософський дискурс гуманітарної безпеки в контексті трансформацій цифрової доби. *СХІД*. 2024. Том 6(2). С. 73-81.

різних напрямків посилюються під тиском популістських рухів та відновлення імперських амбіцій. За таких обставин Європа, тривалий час заспокоєна ідеями толерантності та гаслом «Ніколи знову», виглядає дестабілізованою, втраченою та беззахисною перед обличчям російської загрози, особливо коли парасолька підтримки та безпеки Сполучених Штатів сьогодні здається досить хиткою. На це звертає увагу Володимир Турчинський, зазначаючи: «Час, який Україна фактично виборює для всього світу, не є безмежним, адже щоденно стримування Росії відбувається надзвичайно дорогою ціною — через численні втрати серед українських військових і цивільного населення впродовж останнього десятиліття. На наше переконання, одним із симптомів сучасної західної цивілізації є руйнування її етичних підвалин і нехтування релігійним виміром, що й становить глибинну основу нинішньої глобальної кризи». «Тому одним із аспектів спасіння є розуміння та відбудова цих моральних та духовних основ на майбутнє. Тільки розуміючи моральні та духовні перспективи, ми можемо якісно мислити про побудову безпеки»⁹².

Греко-католицькій церкві важливо постійно тримати світ в увазі до війни в Україні і подавати реалії геноцидного знищення українського народу так, як це є насправді. Комунікація з міжнародною спільнотою відбувається в різних формах. По-перше, УГКЦ активно спілкується із своїми вірними за кордоном, які є своєрідними народними дипломатами, інформуючи мешканців країни, де вони проживають, про ситуацію в нашій країні. Позиція, яку зайняла українська греко-католицька діаспора є глибоко християнська і патріотична. По-друге, візити предстоятеля і членів синоду УГКЦ в різні країни на різноманітні суспільно-важливі і релігійні події (конференції, вшанування окремих особистостей, святкування загальнохристиянських свят, виступи в законодавчих органах влади, зустрічі з керівниками інших держав тощо). По-третє, УГКЦ є активним членом Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій і в межах цієї структури церква проводить значну адвокаційну

⁹² Виклики війни Росії проти України й етичні принципи сталого миру в Європі – у Мюнхені відбудеться міжнародний симпозіум. УКУ. 06.02.2025. URL: <https://ucu.edu.ua/news/vyklyky-vijny-rosiyi-proty-ukrayiny-i-etychni-pryntsypy-stalogo-myr-u-yevropi-u-myunheni-vidbudetsya-mizhnarodnyj-sympozium/>

політику, представляючи Україну в межах цієї організації. Так, церква комунікує з Європейською Конференцією церков, Всесвітньою радою церков. По-четверте, непересічне значення мають персональні контакти предстоятеля Церкви з папами Римськими, з вселенським патріархом, іншими релігійними лідерами.

Спілкуючись на різних рівнях, представники УГКЦ несуть правду про війну в Україні, консультуються щодо допомоги стражденним і потребуючим цивільним та військовим людям, просять про молитви за зцілення і тіла, і душі в час скорботи.

Так, наразі стає відомим глобальний рух «Червоний листопад». Його Преосвященство Микола Бичок, архієпископ Мельбурна Української Греко-Католицької Церкви та перший офіційний посол руху «Червоний Листопад» в Австралії, закликав усіх католиків молитися за тих, хто сьогодні страждає від переслідувань, наголосивши на важливості зміцнення їхньої духовної рішучості та вшанування пам'яті сучасних мучеників.

«Червоний Листопад» – це глобальний рух, започаткований католицькою благодійною організацією «Допомога Церкві в потребі» (ACN), який закликає вірян пам'ятати тих, хто зазнає насильства, переслідувань та дискримінації через свої християнські переконання. За радянської влади Українська Греко-Католицька Церква була заборонена понад чотири десятиліття. Наших єпископів та священиків заарештовували; наші церкви конфіскували; наших вірних змушували ховатися в підпіллі. Покоління моїх бабусь і дідусів мусило молитися таємно, часто в тиші своїх домівок, не знаючи, чи хтось на них повідомить. Вони жили в постійному страху, але їхня віра витримала. Ось чому «Червоний Листопад» важливий. Це не лише згадування далеких земель. У своєму зверненні про підтримку глобального руху «Червоний Листопад», який очолює католицька благодійна організація «Допомога Церкві в потребі»,

кардинал зазначив, що «допомога переслідуваній Церкві близька його серцю та відображає історію його власної країни»⁹³.

Отже, міжнародна греко-католицька спільнота повинна робити паралелі між переслідуваннями греко-католиків-українців століття тому і зараз, тому що вони відбуваються тим самим режимом, тими ж нащадками комуністів, але в новому столітті та з новими сучасними можливостями.

На даний час міжнародна вірянська спільнота повинна розуміти шкідливість та загрозу діяльності московської церкви, так як остання стала прибічником терору і джерелом політизованих проповідей, які суперечать божим заповідям та християнським канонам.

Вже другий рік поспіль за згодою отців греко-католицької віри відбувається міжнародний симпозіум, що об'єднує провідних науковців для обговорення релігійних, моральних та зокрема етичного виміру протидії світовій агресії Росії, а також нове осмислення безпекових викликів для Європи й усього світу. Саме цим питанням був присвячений цьогорічний захід під назвою «Безпека в Європі: релігійні виміри війни та моральна відповідальність за мир», який знову відбувся в Мюнхенському університеті та вперше був включений до програми Мюнхенської конференції з безпеки.

Проректор зі стратегічного розвитку та директор Інституту історії Церкви Українського католицького університету Олег Турій підкреслив, що симпозіум зосереджується на глибшому аналізі процесів інструментального використання релігії, зокрема активної ролі Московського патріархату у заохоченні та легітимації війни проти України, представленої як складова так званого «метафізичного протистояння із Заходом». Він наголосив: «Важливо усвідомлювати, що шкода, завдана РПЦ через її участь у російській агресії, виходить далеко за межі самої церковної інституції. Політизація та мілітаризація цієї церкви підриває довіру до релігії загалом. Одним із наших

⁹³ Український кардинал закликає католиків молитися за переслідуваних християн та розмірковує про радянські репресії проти Української греко-католицької церкви. *RISU*. 17.11.2025. URL: https://risu.ua/en/ukrainian-cardinal-urges-catholics-to-pray-for-persecuted-christians-and-reflects-on-soviet-repression-of-ukrainian-greek-catholic-church_n160282

ключових завдань є показати, що віра здатна виконувати конструктивну моральну, етичну й миротворчу функцію, а духовенство несе безпосередню відповідальність за збереження та відновлення миру»⁹⁴.

«Активна фаза бойових дій, що нині триває в Україні, є лише складовою значно ширшої системи гібридної війни, яку Росія веде протягом багатьох десятиліть. Саме тому одним із завдань симпозиуму стало перенесення акцентів і уточнення того, що війна не обмежується виключно зоною безпосередніх бойових зіткнень. Вона охоплює різні виміри суспільного життя, адже Росія намагається не тільки захоплювати території, але й підкорювати свідомість і духовний простір людей у різних частинах світу. Тому ми повинні протистояти російській агресії нашою єдністю та солідарністю, що дуже складно. Такі заходи, як Мюнхенська конференція, спрямовані на поступове будування цієї солідарності, що ґрунтується на моральній та етичній відповідальності всіх демократичних країн за їхню спільну безпеку. Якщо нам вдасться досягти успіху в цих надзвичайних зусиллях, ми зробимо величезні інвестиції в демократію, і це надасть нового поштовху розвитку Європи. Одним із питань, яке ми обговоримо на симпозиумі, є пошук простору для солідарних інвестицій у перемогу». Більше того, за словами декана факультету соціальних наук УКУ, нам слід уникати поспішних рішень, які на перший погляд здаються дуже спокусливими: «Нас змушують вірити, що варто здійснити лише символічний крок або жест — і війна завершиться за одну добу, фронт затихне, а суспільство повернеться до мирного життя, є небезпечним самообманом. Віра в подібне «просте рішення» означає втрату пильності та піддатливість маніпуляціям. Існують серйозні підстави припускати, що Росія може погодитися на формальне «примирення», однак такий крок стане лише черговим елементом її тривалої гібридної стратегії. Тому католицькі вчені та лідери повинні зробити все можливе, щоб світові політики не потрапили в цю нову пастку.

⁹⁴ Виклики війни Росії проти України й етичні принципи сталого миру в Європі – у Мюнхені відбудеться міжнародний симпозиум. УКУ. 06.02.2025. URL: <https://ucu.edu.ua/news/vyklyky-vijny-rosiyi-proty-ukrayiny-i-etychni-pryntsypy-stalogo-myr-u-yevropi-u-myunheni-vidbudetsya-mizhnarodnyi-symposium/>

За підсумками торішнього симпозіуму «Виклики війни Росії проти України та етичні засади справедливого миру в Європі» його учасники підготували й підписали спільне звернення до Мюнхенської конференції з безпеки 2024 року, яка об'єднала ключових політичних діячів і експертів у сфері оборони та безпеки. У ситуації, коли Україна перебуває перед екзистенційною загрозою, спричиненою війною з російським агресором, католицькі мислителі активно долучаються до суспільно важливих дискусій, пов'язаних із соціально-політичними та безпековими викликами, пропонуючи змістовні рекомендації щодо їх подолання.

Міжнародна діяльність релігійних громад України є надзвичайно важливою для протистояння агресії російської федерації та подолання її негативних наслідків. Адже у своїй міжнародній діяльності релігійні організації здійснюють міжнародну інформацію про вторгнення російської федерації в Україну, зокрема про її злочини в Україні та загрози з її боку демократичному світу, мобілізують міжнародну гуманітарну допомогу Україні, надають духовну допомогу українцям, які перебувають за кордоном внаслідок збройної агресії росії.

Варто зазначити, що релігійні громади, які залишаються активними в межах задоволення духовних та соціальних потреб і не вдаються до політизації, володіють всебічним соціальним та культурним капіталом і можуть об'єднувати громаду навколо себе завдяки високій довірі та доступу до різних груп населення. Окремі харизматичні представники релігійних громад, завдяки своїм контактам та репутації, можуть значно посилити ініціативи щодо об'єднання або обговорення актуальних для громади питань ⁹⁵.

Отже, можемо підсумувати, що робота УГКЦ по підтримці України в час російсько-української війни знаходить своє вираження на усіх напрямках, в яких можна досягнути людського розуміння і емпатії до жертви нападу. Завданням духовенства ГКЦ в Україні та за її межами є постійна робота з

⁹⁵ Релігійний фактор у конфлікті: Дослідження миробудівничого потенціалу релігійних громад України. (2021, 15 червня). ВПУ. URL: <https://oou.org.ua/2021/06/15/religijnyj-faktor-u-konflikti-doslidzhennyamyrobudivnychogo-potenczialu-religijnyh-gromad-ukrayiny/>

людьми для людей від Папи до найменшої страждаючої від війни особи з різними цілями. Наданий духовенству УГКЦ кредит довіри в підтримці України на всіх рівнях дозволяє йому діяти за власними відчуттями, але не всупереч вченню про війну, її причини та наслідки, шукати нові можливості для підтримки страждених в умовах гібридної війни.

Висновки з даного розділу можна визначити такі.

На сьогоднішній день місія УГКЦ всередині країни полягає у благодійництві, волонтерстві та капеланстві. Це – «три кита», які тримаються на силі віри та молитви святих отців Церкви. Вдосконалення їх тлумачень причин війни, справедливого миру та відповідальності за злочини росії мають йти саме через призму роботи з кожним окремо прихожанином чи солдатом, який шукає прості відповіді на складні питання. Відповіді однозначно є в Святому Письмі. Завдання духовництва – знайти їх і донести.

Міжнародна місія Глави УГКЦ полягає у сприянні встановленню справедливого миру, наданні духовної підтримки та зміцненні моральної та соціальної стабільності для людей, територій і кордонів України. У цьому контексті звернення спрямовуються, зокрема, до Папи Лева XIV, який поділяє позицію вітчизняних високопоставлених осіб щодо ситуації в Україні та ролі московського патріархату, підтримуючи прагнення українців до духовного, соціального і гуманітарного розвитку.

ВИСНОВКИ

Християнство сформувало Заповіді Божі, яких має дотримуватись кожен, хто є християнином. Одна з них гласить «Не убий!». Але, тим не менше, у світі з далеких років саме в християнському світі з різних причин відбувалися війни: через завоювання територій і їх підконтрольність, через битву між вірами. Війна ХХІ століття, яку розв'язала російська федерація проти незалежної суверенної України – це щось на порядок вище, ніж просто підкорення територій і нав'язування віри. Це – суцільне зло, яке нищить все живе навколо і вже вважається екзистенційною боротьбою між тоталітарним режимом та демократією та свободою.

Греко-католицьке вчення в минулому отримало багато пояснень війн. Але те, з чим доводиться стикатись в нинішній війні (жорстокість, повна безупинність ворога навіть перед знищенням дітей, жінок та стариків кривавими методами, з тортурами та запуском нищівної зброї в тил), потребує глибшого занурення в тлумачення Законів Божих та ширшого пояснення складних і важких речей простими словами, діями, молитвою.

Перед духовенством та людьми постають питання справедливого миру, справедливої війни, прощення ворога, молитва за ворога, який робить жахливі речі, здійснює військові злочини, не кається і не зупиняється.

Війна в Україні в 21 столітті розкрила ті невирішені питання щодо злочинів тоталітарного режиму СРСР і стала можливою, на нашу думку, через відсутність вчасного покарання винних в II Світовій війні міжнародною спільнотою.

Класична греко-католицька ідеологія молитви за навернення свого ворога та прощення його жертвою не може стосуватися загарбницької війни з ознаками геноциду української нації. Саме на цьому базується нова парадигма католицького вчення, яка враховує не лише духовні настанови Отців Церкви, а й реагує на страждання від наслідків війни українського народу. Тому ідеологія «справедливої війни», яка існує в греко-католицькій вірі, перетинається з

оновленою ідеологією «справедливого миру» та «справедливої відповідальності» військових злочинців на міжнародному трибуналі. Лише суспільна ганьба може призвести до суспільного покаяння винної у війні нації, яка ступила на шлях вбивства своїх сусідів і єдиновірців. Лише щире прохання про прощення гріхів і злочинів може відкрити шлях до суспільного прощення нації на основі молитви. Лише індивідуальне прощення можливе повністю кожним окремим вірянину окремо залежно від сили його віри та духу, але горе-католицьке вчення тепер до цього не примушує, а також вимагає покарання винних.

Війна може вважатися морально допустимою лише за умови наявності справедливого наміру — досягнення справедливого миру для всіх сторін конфлікту; мотиви реваншу, територіального захоплення, економічної вигоди чи тотального підкорення є неприйнятними. Водночас ідеологія рашизму передбачає знищення України як держави, оскільки заперечує саме існування українців як окремої нації. Більше того, всі дії агресора спрямовані на насильницьку зміну політичного устрою України шляхом руйнування її інфраструктури та повного підпорядкування країни. Пізнання реалій війни між росією та Україною змінює підхід християнських чинників до оцінки дій усіх її учасників та прагнення зрозуміти потреби модернізації відповідно до цих реалій відповідних доктрин, якими керуються християни.

Не всі релігійні кола мали хибне наївне уявлення про напад росії на Україну і від початку повномасштабного вторгнення намагалися донести думку про справедливий захист останньої від неоголошеного безпричинного насилля. І саме після відомих подій Бучі, Бородянки, Маріуполя, Ватикан скромно змінив своє уявлення про догми, які пропагував щодо росії, її нападу і реакції України, щоправда, жодного разу не назвавши росію агресоркою.

Тим часом, заява новообраного у червні 2025 року Папи Римського Лева XIV щодо миру та війни в Україні важлива не тільки за змістом, а й за контекстом. Він чітко окреслив дві головні речі: Спершу припинення вогню – і тільки потім переговори. Жодних кулуарних угод – потрібне посередництво

широкої міжнародної спільноти, а не окремих «миротворців». Це прямо суперечить логіці, яку просувають в. путін та Д. Трамп: вони хочуть прямої зустрічі – без припинення вогню, без посередників, без фіксації домовленостей. І найцікавіше: позиція Папи Лева XIV повністю збігається з позицією Європи.

Опрацьоване нами авторське дослідження через опитування 46 респондентів-греко-католиків «Російсько-українська війна в греко-католицькому розумінні» дало такі загальні результати: віряни вимагають від духовенства більшої участі в житті скривджених не лише молитвою та постом, а в духовному відродженні, відновленні психічного здоров'я засобами медичної реабілітації, проведенні волонтерської роботи та гуманітарних місій. Це в Україні. На рівні міждержавних дій від духовенства очікується постійна молитва за мир в Україні, постійне доведення до лідерів країн та духовенства країн-союзниць України про страждання українців і сприяння припинення війни, досягненні «справедливого миру». Також важливо представляти позицію «справедливого захисту» в контексті концепції «справедливої війни» з боку українців.

Як наслідок, можемо відмітити позитивні зрушення в позиції новообраного Папи Римського, який бачить злочини росії проти України, бачить, хто знаходиться в позиції жертви, а хто – в позиції агресора і чинить геноцид. Також позитивні зрушення відбуваються при нарощенні духівництвом Української греко-католицької церкви потенціалу щодо вищого рівня навчання богословів, розвитку богословської та філософської періодики, яка б вчила духовенство адекватно і широко трактувати католицьке вчення і давати відповіді на нові важкі питання про війну в Україні, її причини, її допущення Богом, її наслідки та роль кожного в цій війні.

Масштабна гуманітарна місія: УГКЦ здійснює масштабну та багатогранну інформаційно-комунікаційну діяльність, спрямовану на гуманізацію та гармонізацію відносин у суспільстві. Інформаційно-комунікаційна діяльність УГКЦ відіграє важливу роль в інтеграції українського

суспільства, яке характеризується мультикультуралізмом та плюралізмом, та сприяє формуванню громадянського суспільства.

На сьогоднішній день місія УГКЦ всередині країни полягає у благодійництві, волонтерстві та капеланстві. Це – «три кита», які тримаються на силі віри та молитви святих отців Церкви. Вдосконалення їх тлумачень причин війни, справедливого миру та відповідальності за злочини росії мають йти саме через призму роботи з кожним окремо прихожанином чи солдатом, який шукає прості відповіді на складні питання. Відповіді однозначно є в Святому Письмі. Завдання духовництва – знайти їх і донести.

Міжнародна місія Глави УГКЦ полягає у сприянні встановленню справедливого миру, наданні духовної підтримки та зміцненні моральної та соціальної стабільності для людей, територій і кордонів України. У цьому контексті звернення спрямовуються, зокрема, до Папи Лева XIV, який поділяє позицію вітчизняних високопоставлених осіб щодо ситуації в Україні та ролі московського патріархату, підтримуючи прагнення українців до духовного, соціального і гуманітарного розвитку.

Отже, у грі, де всі хочуть стати посередниками в досягненні і справедливого миру і справедливої війни Папа вказує на спільну рамку. Мир – це не шоу для двох. Це процес, який має бути публічним, зафіксованим, і підконтрольним усьому світу. Загалом, на нашу думку, наведені вище роздуми українського католицького духовенства про війну є прикладом того, як її можна (і потрібно) застосовувати, виходячи з усієї сукупності католицького віровчення, до практичних питань, які постають у конкретних ситуаціях війни між росією та Україною – на фронті та в тилу. Тому роздуми українських католиків про те, як оцінювати дії агресора та тих, хто проти нього захищається, перспективи християнського вчення загалом і соціальної доктрини Католицької Церкви зокрема щодо способу дій релігійно-моральних авторитетів можуть у майбутньому належним чином доповнювати та уточнювати настанови Католицької Церкви з цього питання, а також слугувати відповідними орієнтирами на сучасні військові події.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архиєрейський Синод в Україні щодо війни та справедливого миру в контексті нових ідеологій. URL: <https://docs.ugcc.ua/1723/>
2. Баловсяк Н. «Як Telegram став одним з основних діджитал-інструментів цієї війни». *Тиждень*. 30.05.2022. URL : <https://tyzhden.ua/iak-telegram-stav-odnym-z-osnovnykhdidzhytal-instrumentiv-tsiiei-vijny/>
3. Балог П. Ватикан, витоки східної політики та війни в Україні. *Історична правда*. 2022. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2022/06/16/161451>
4. Балог П. Справедлива війна. Християнська служба порятунку. 2022. Retrieved from URL: <http://crs-center.org/spravedlyva-vijna>.
5. Блаженніший Святослав про Рим, Папу Лева XIV, посередництво Ватикану в переговорах щодо війни в Україні, справедливий мир і Ювілейну прощу. *Греко-католицька церква*. 02.06.2025. URL: <https://ugcc.ua/data/blazhennishyy-svyatoslav-pro-rym-papu-leva-xiv-poserednytstvo-vatykanu-v-peregovorah-shchodo-viyny-v-ukrayni-spravedlyvyy-myr-i-yuvileynu-proshchu-6975/>
6. Блаженніший Святослав: «Якщо хтось розпалює національний егоїзм, то працює на користь російської пропаганди. *Греко-католицька церква*. 03.07.2025. URL: <https://ugcc.ua/data/blazhennishyy-svyatoslav-yakshcho-htos-rozpalyue-natsionalnyy-egoyzm-to-pratsyue-na-koryst-rosiyskoy-propagandy-7152/>
7. Богослов'я в час війни має дарувати надію – ректори духовних семінарій та академії УГКЦ про зміни, які відбулися за 30 років. *Українська греко-католицька церква*. 19.09.2025. URL: <https://ugcc.ua/data/bogoslov-ya-v-chas-viyny-mae-daruvaty-nadiyu-rektory-duhovnyh-seminariy-ta-akademiyy-ugkts-pro-zminy-yaki-vidbulysya-za-30-rokiv-7517/>
8. Бондар Т. І. Софістика в інформаційних війнах. ФіП. *Філософія*. 2017. № 1. С. 12–19.

9. Важкі питання. Яка позиція церкви щодо військової служби? URL: <http://catholicnews.org.ua/vazhki-pitannya-yakapoziciya-cerkvi-shchodo-viyskovoyi-sluzhbi>
10. Виклики війни Росії проти України й етичні принципи сталого миру в Європі – у Мюнхені відбудеться міжнародний симпозіум. *УКУ*. 06.02.2025. URL: <https://ucu.edu.ua/news/vyklyky-vijny-rosiyi-proty-ukrayiny-j-etychni-pryntsypy-stalogo-myr-u-v-evropi-u-myunheni-vidbudetsya-mizhnarodnyj-sympozium/>
11. Відбувся XI Всеукраїнський з'їзд військових капеланів УГКЦ – Повідомлення про статус військового капелана в УГКЦ. URL: <http://osbm.info/?p=19689>
12. Військові капелани отримали сертифікати про проходження курсу з тактичної медицини. Капеланство.info. Львівська архієпархія *Українська Греко-Католицька Церква*. 2016. URL : <https://kapelanstvo.info/vijskove-kapelanstvo/vijskovi-kapelany-otrymaly-sertyfikatypro-prohodzhennya-kursu-z-taktychnoyi-medytsyny/>
13. Волковський В. Криза ідентичності українських церков. Історія релігій в Україні: наук. щорічн. Львів, 2016. С. 160.
14. Галюк А. Будьте великими. *Збруч*. 27.07.2022. URL: <https://zbruc.eu/node/112645>
15. Глава УГКЦ Блажейніший Святослав про нового Папу Лева XIV: «Він чітко заявив, що Росія є агресором». *Греко-католицька церква*. 12.05.2025. URL: <https://ugcc.ua/data/glava-ugkts-blazhennishyy-svyatoslav-pro-novogo-papu-leva-xiv-vin-chitko-zayavyv-shcho-rosiya-e-agresorom-6854/>
16. Глава УГКЦ про виклики війни і духовну боротьбу. *Патріархат*. URL: <https://www.patriyarkhat.org.ua/statti-zhurnalu/hlava-uhkts-pro-vyklyky-vijny-i-duhovnu-borotbu/>
17. Глава УГКЦ у 189-й тиждень війни: Церква ніколи не благословляє війни, але вона молиться за воїнів світла і миру. *Синод єпископів УГКЦ*. 29.09.2025. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/glava-ugkts-u-189-y-tyzhden->

[viyny-tserkva-nikoly-ne-blagoslovlyae-viyny-ale-vona-molytsya-za-voyniv-svitla-i-myru-18054/](https://www.viyny-tserkva-nikoly-ne-blagoslovlyae-viyny-ale-vona-molytsya-za-voyniv-svitla-i-myru-18054/)

18. Голова римо-католицького єпископату в Україні спричинив новий конфлікт заявою про «гріх української нації» перед поляками. URL: <https://www.religion.in.ua/news/vazhливо/36691-golova-rimo-katolickogoyepiskopatu-v-ukrayini-sprichiniv-novij-konflikt-zayavoyu-pro-grixukrayinskij-naciyi-perd-polyakami.html>
19. Головков А. Формування соціальної доктрини в Православній Церкві. URL: <http://www.katedral.org.ua/news/270.html>
20. Голубева О. Війна церков: Чому в Україні церковний розкол і навіщо державі підпорядковувати релігію. URL: <https://ua.112.ua/statji/viina-tserkov-chomu-v-ukraini-tserkovnyi-rozkol-i-navishcho-derzhavipidporiadkovuvaty-relihiu-392041.html>
21. Гоцур О. Соціальні мережі і політичний PR в українських та закордонних кампаніях. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка": журналістика*. 2021. № 2 (2). С. 53-57.
22. Декларація православних богословів світу про «руський мір», 13 березня 2022 року.
23. До Гарнізонного храму завітали учасники навчання військових капеланів. Капеланство.info. Львівська архієпархія *Українська Греко-Католицька Церква*. 2017. URL: <https://kapelanstvo.info/vijskove-kapelanstvo/do-garnizonnogo-hramu-zavitaly-uchasnykynavchannya-vijskovyh-kapelaniv/>
24. Дзюба, Д. (2019, 11 березня). *Про польський геноцид українців*. Porokhivnytsya. URL: <https://porokhivnytsya.com.ua/2019/03/11/pro-polskyi-genocyd-ukrainciv/>
25. Єленський В. Лекція в Українському Католицькому Університеті 23 вересня 2009 року. URL: <http://credo.pro/2009/10/6356>
26. Заклик єпископа Богдана Дзюраха до усильної молитви за справедливий і тривалий мир для України і за навернення Росії. *Синод єпископів УГКЦ*. 28.09.2025. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/zaklyk-epyskopa-bogdana->

dzyuraha-do-usylnoy-molytvy-za-spravedlyvyy-i-tryvalyy-myr-dlya-ukrayny-i-za-navernennya-rosiy-18045/

27. Звернення з нагоди Дня миру, 1 січня 1981 року, п. 80
28. Звіт керуючого справами Української Православної Церкви за 2017 рік.
URL: <http://news.church.ua/2017/12/27/zvit-keruyuchogo-spravami-ukrajinskoji-pravoslavnoji-cerkvi-za-2017-rik/>
29. Зелінський А. Сенси під час війни: як не втратити, як знайти. *OBOZ.UA*. 29.09.2025. URL: <https://www.obozrevatel.com/ukr/novosti-obschestvo/sensi-pid-chas-vijni-yak-ne-vtratiti-yak-znajti.htm>
30. Капелани УГКЦ пояснили, що військовий капелан – це той, хто сьогодні виконує своє служіння для військовослужбовців. URL: http://news.ugcc.ua/news/kapelani_ugkts...%D1%96v_81324.html
31. Капеланські навчання в Одесі. Капеланство.info. Львівська архієпархія Українська Греко-Католицька Церква. 2018. URL : <https://kapelanstvo.info/vijskove-kapelanstvo/kapelanski-navchannya-v-odesi/>
32. Катехизм Української Греко-Католицької Церкви: Христос – наша Пасха. Львів, 2011. 336 с., 64 іл.
33. “Катехизм християнського воїна” – збірник засад християнського вчення стосовно моральних аспектів військової служби в умовах війни. (2022). Патріарша катехитична комісія. *Українська Греко-Католицька Церква*. URL: <https://ct.ugcc.ua/catechism/catechism-books/40217>
34. Кібукевич О. Соціальна доктрина Української Православної Церкви Київського Патріархату. URL: https://risu.org.ua/article_print.php?id=44362&name=ukrainian_history&lang=ua&
35. Компендіум, С. 303-315.
36. Корабльова В. М. Сучасна війна: віртуальна гра чи травма реального? *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2012. № 51. С. 149–156.

37. Кондратюк, Ю., Мосієнко, О., Заїко, Л., & Яблонська, Н. (2024). Coverage of charity in the PR activities of Ukrainian churches. *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*, 44(5), 50–63.
38. Костюк, О. (2024). Дилема миру і справедливості: зовнішня політика Ватикану в контексті російсько-української війни. *Політологічний вісник*, 93, 36–53.
39. Котилько, Ю., & Рачинський, А. (2023). Діяльність релігійних організацій на території України в умовах воєнної агресії Російської Федерації проти України. *Державне управління*, 2, 57–63
40. Лист 138, До Марцелліна, п. 15.
41. Макаренко Н. Філософсько-концептуальний вимір категорії «війна» в історії філософсько-політичної думки. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/.Makarenko.pdf>
42. Ми бачили забагато чудес, щоб в них не вірити, – владика Борис Гудзяк. УГКЦ. 22.09.2025. URL: <https://ucu.edu.ua/news/my-bachyly-zabagato-chudes-shhoby-ne-viryty-vladyka-borys-gudzyak/>
43. «Ми дозріли як богослови – час мислити про помісну Київську Церкву», - Глава УГКЦ до учасників богословського форуму. УГКЦ. 26.09.2025. URL: <https://ugcc.ua/data/my-dozrily-yak-bogoslovy-chas-myslyty-pro-pomisnu-kyyvsku-tserkvu-glava-ugkts-do-uchasnykiv-bogoslovskogo-forumu-7539/>
44. «Молитва – це наша найуспішніша зброя», - єпископ Степан Сус про українців у період війни. Релігійно-інформаційна служба України. 19.03.2025. URL: https://risu.ua/molitva--ce-nasha-najuspishnisha-zbroya--yepiskop-stepan-sus-pro-ukrayinciv-u-period-vijni_n154877
45. Недавня О. Культура пам'яті героїв Збройних сил України: діяльність Римсько-Католицької Церкви в Україні. *Виклики соціокультурних трансформацій в контексті сучасної культурології: матеріали конференції*. К.: Кафедра культурології НаУКМА, 2025. 20 с.
46. о. Тимотей Т. Коцур. Святий Престол в ООН: українські діти повинні повернутися до своїх родин. *VaticanNews*. 04.12.2025. URL:

<https://www.vaticannews.va/uk/world/news/2025-12/svyatyj-prestol-v-oon-pro-povernennya-ucrajinskykh-ditej.html>

47. Онищук С. В. Порівняльний аналіз соціальної доктрини традиційних християнських церков в Україні в питаннях взаємодії держави і церкви. *Розвиток системи державного управління в Україні*. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2014-4/doc/1/07.pdf>
48. Опитування USAID-Internews щодо споживання медіа: Українські медіа, ставлення та довіра у 2022 р. *Листопад 2022*. URL : <https://internews.in.ua/wp-content/uploads/2022/11/Ukrainski-media-stavlennia-ta-dovira-2022.pdf>
49. Офіційне повідомлення про статус військового капелана в УГКЦ. Департамент військового капеланства Патріаршої курії УГКЦ. 2017. URL: <https://www.kapelanstvo.ugcc.ua/ofitsijne-povidomlennya-pro-status-vijskovogo-kapelana-v-ugkts/>
50. Офіційний телеграм-канал Синодального відділу УПЦ з соціально-гуманітарних питань. URL: https://t.me/s/blago_church_ua
51. Павленко І. О. Світоглядні характеристики суб'єктів миру та війни. *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2015. № 60. С 114–126.
52. Павук С. «Бути серед них і молитися»: священники в Тернополі прийшли на руїни та перетворили храм на гуманітарний хаб. *ТСН*. 21.11.2025. URL: <https://tsn.ua/exclusive/buty-sered-nykh-ta-molytysia-sviashchennyky-u-ternopoli-pryyshly-na-ruyny-i-peretvoryly-khram-na-humanitarnyy-khab-2961977.html>
53. Пастирське послання «До Української молоді», Львів, 1932 рік.
54. Пастирське послання до духовенства та вірних «Про покаєння і про часте святе Причастя», Львів, 5 лютого 1939 року
55. Патріарх Філарет: Перемога буде за нами, бо Господь завжди на стороні правди. URL: <https://glavcom.ua/interviews/127869-patriarh-filaretperemoga-bude-za-nami-bo-gospod-zavzhdi-na-storoni-pravdi.html>

56. Після візиту до США Патріарх убачає дві важливі складові для миру в Україні. *УГКЦ*. 03.04.2025. URL: <https://ugcc.ua/data/pislya-vizytu-do-ssha-patriarh-ubachae-dvi-vazhlyvi-skladovi-dlya-myr-u-v-ukrayni-6631/>
57. Пор. Тома Аквінський, Сума теології, 1а 2ае, q. 92, art. 1, ob. 4; q. 105, art. 1; 2а 2ае, q. 50, art. 1, ob. 2
58. Послання Архиєрейського Синоду УГКЦ в Україні щодо війни та справедливого миру в контексті нових ідеологій. URL: <https://docs.ugcc.ua/1723/>
59. Постанови Дев'яносто восьмої сесії Архиєрейського Синоду УГКЦ в Україні. Офіційні документи Української Греко-Католицької Церкви. 2024. URL: <https://docs.ugcc.ua/1784/>
60. Про прощення та примирення під час війни. *Блог о. Петра Балого*. LB.UA. 29.05.2024. URL: https://lb.ua/blog/petro_baloh/615878_pro_proshchennya_i_primirennya_pid_c_has.html
61. Проповіді Патріарха Філарета. Неділі з 13 по 17 по Трійці. Свята Різдва та Введення Пресвятої Богородиці, Воздвиження Чесного Хреста. URL: https://parafiya.io.ua/s81766/propovid_i_patriarha_filareta
62. Проповідь на Святій Месі, Дрогода, 29 вересня 1979 року, п. 8.
63. «Пророцтво митрополита Шептицького про Київ здійснюється на наших очах», - Блаженніший Святослав. *Українська Греко-католицька церква*. 18.08.2025. URL: <https://ugcc.ua/data/prorotstvo-mytropolita-sheptytskogo-pro-kyyv-zdiysnyuetsya-na-nashyh-ochah-blazhennishyy-svyatoslav-7345/>
64. Рев'юк Ю. Релігійно-філософські концепти війни і миру в католицизмі та православ'ї. Вісник Прикарпатського університету. *Філософські і психологічні науки*. 2016. Вип. 20. С. 161—164.
65. Релігія і війна: сучасний український контекст: Колективна монографія. За заг. ред. Г.Кулагіної-Стадніченко, О.Недавної. Київ: Інститут філософії імені Г.С. Сковороди НАН України, 2024. 94 с. URL:

<https://drive.google.com/file/d/1HWBmRyjevHdezrNThlcywyQYA8Cqge7D/view>

66. Релігійний фактор у конфлікті: Дослідження миробудівничого потенціалу релігійних громад України. (2021, 15 червня). *ВІУ*. URL: <https://oou.org.ua/2021/06/15/religijnyj-faktor-u-konflikti-doslidzhennyamyrobudivnychogo-potenczialu-religijnyh-gromad-ukrayiny/>
67. Різдвяне Послання Патріарха Київського і Всієї Руси-України Філарета Преосвященним Архіпастирям, Боголюбивим Пастирям, Чесному Чернецтву та Всім Вірним Української Православної Церкви Київського Патріархату. URL: <https://www.cerkva.info/patriarch/rizdvyane-poslannya-2016-2017-r>
68. Руденко А. Соціальні мережі як ефективний засіб громадської самоорганізації в сучасній Україні. *Аналітична записка*. 23.05.2018. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2018-05/Rudenko-52ea7.pdf>
69. «Рятуйте пригнобленого з руки гнобителя» (Єр.22,3). Послання Архирерійського Синоду УГКЦ в Україні щодо війни та справедливого миру в контексті нових ідеологій. *УГКЦ*. 16.02.2024. URL: <https://ugcc.ua/data/ryatuyte-prygnoblenogo-z-ruky-gnobytylya-er-22-3-poslannya-arhyereyskogo-synodu-ugkts-v-ukrayni-shchodo-viyny-ta-spravedlyvogo-myru-v-konteksti-novyh-ideologiy-4393/>
70. Священник-військовослужбовець: потреба й обґрунтування. *Патріархат*. 2021. URL: <https://www.patriyarkhat.org.ua/statti-zhurnalu/svyaschennyk-vijskovosluzhbovets-potreba-jobhruntuvannya/>
71. Семенов С. С., Гегечкорі О. В., Желаго А. М. Релігія та військова служба (соціально-філософський аналіз взаємовідносин): Гуманітарні та правові аспекти безпеки. *Чесць і закон*. 2014. № 4(51). С 82–87.
72. Соціальна доктрина католицької церкви. URL: https://risu.ua/socialna-doktrina-katolickoji-cerkvi_n50263

73. Слюсар В., Маршевський М. PR-діяльність у релігійній сфері як складова соціальної діяльності: досвід України та Польщі. *Українська полоністика*. 2019. № 16. С. 84–92.
74. Трансляції. Події в соборі. Нагадування про онлайн-трансляції та події в Патріаршому Соборі Воскресіння Христового в Києві – головному соборі УГКЦ. URL: https://t.me/s/sobor_voskresinna
75. Токман В.В. Соціально значуща діяльність релігійних організацій України в сучасних суспільно-політичних умовах. Відділ гуманітарної безпеки, Національний інститут стратегічних досліджень, вересень 2017 р. URL : https://niss.gov.ua/sites/default/files/2017-09/relig_org_Ukr-953c2.pdf?utm_source=chatgpt.com
76. У вересні у УГКЦ стартує сертифікована програма для духовенства «Зцілення ран війни». УГКЦ. 24.05.2023. URL: https://risu.ua/u-veresni-v-ugkc-startuye-sertifikovana-programa-dlya-duhovenstva-zcilennya-ran-vijni_n139650
77. У Києві відкрили 9-ий набір курсів підвищення кваліфікації з питань військового капеланства. *Департамент військового капеланства Патріаршої курії УГКЦ*. 2025. URL: <https://www.kapelanstvo.ugcc.ua/u-kyievi-vidkryly-9-yy-nabir-kursiv-pidvyshchennia-kvalifikatsii-zpytan-viyskovoho-kapelanstva/>
78. Україна та Святіший Престол – крок до миру та духовної підтримки. 09.12.2025.
79. Український кардинал закликає католиків молитися за переслідуваних християн та розмірковує про радянські репресії проти Української греко-католицької церкви. *RISU*. 17.11.2025. URL: https://risu.ua/en/ukrainian-cardinal-urges-catholics-to-pray-for-persecuted-christians-and-reflects-on-soviet-repression-of-ukrainian-greek-catholic-church_n160282
80. Филипович Л., Горкуша О. Релігійна безпека як складова національної безпеки України: актуалізація проблеми в часи війни. Релігійно-

філософський дискурс гуманітарної безпеки в контексті трансформацій цифрової доби. *СХІД*. 2024. Том 6(2). С. 73-81.

81. Филипович Л., Горкуша О. “Соціально-релігійні відносини в оптиці російсько-української війни: корекція методологічних підходів”. *Філософська думка*, вип. 2, червень 2025 р., стор. 7–34, DOI:10.15407/fd2025.02.007
82. Филипович, Л., Титаренко, В., & Горкуша, О. (2023). Контекстуалізація як один з основних методологічних підходів досліджень релігіології періодів російсько-української війни. *Філософська думка*, (1), 7–25. URL: <https://doi.org/10.15407/fd2023.01.007>
83. Христос рождається там, де болить, - Борис Гудзяк. *Радіо Культура*. 25.12.2023. URL: <https://ukr.radio/news.html?newsID=103068>
84. Християни світу і війна Росії з Україною: Інтерв'ю з Юрієм Підлісним. (2022). *Патріярхат*, 4(491). URL: <http://www.patriyarkhat.org.ua/stattizhurnalu/hrystyyany-svitu-i-vijna-rosiji-z-ukrajinoyu>
85. Черенков М. Виклик релігійній свободі та духовно-конфесійному плюралізму України: ідеологія та екстремізм «руського міра». Східноукраїнський конфлікт в контексті глобальних трансформацій. Український інститут стратегій глобального розвитку і адаптації; Український культурологічний центр; ТОВ “Східний видавничий дім”. Донецьк, 2015. 364 с.
86. Щурко, Ю. (2022). *Наївність пацифізму та принципи ведення справедливої війни*. CREDO. URL: <https://credo.pro/2022/05/319079>
87. Яцишин, А. (2023). «Звідки між вами війни...?»: контекстуальне прочитання та актуалізація: Як. 4:1-3. *Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія*, (18), 106–114. <https://doi.org/10.52761/2522-1558.2023.18.9>

88. <https://www.facebook.com/share/p/15bd46vs1S/>

Джерела ворогів, на які реагує вчення УГКЦ

89. Кремень В. О Виновности и политической ответственности. *Філософія соціального управління*. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/18093>
90. Куманьков А. Д. Теория справедливой войны: причины актуализации концепции. URL: http://www.sofia.sfks.org.pl/08_Sofia_nr13_Kumankow.pdf
91. Постановления Освященного Архиерейского Собора Русской Православной Церкви (29 ноября – 2 декабря 2017 года). URL: <http://sobor.patriarchia.ru/db/text/5076149.html>
92. Русская православная церковь. Отдел внешних церковных связей. Основы социальной концепции Русской Православной Церкви. URL: <https://mospat.ru/ru/documents/social-concepts/>
93. Церковь и территория. Церковная диаспора. Автокефальные и автономные церкви. Протоиерей Владислав Цыпин. *Церковное право*. URL: <https://www.sedmitza.ru/lib/text/432404/>

ДОДАТКИ

Російсько-українська війна в греко-католицькому розумінні: питальник

Питання №1 «Ваш вік».

Питання №2 «Ваша статъ».

Питання №3 «Чи належите Ви до Української греко-католицької церкви».

Питання №4 «Чи маєте Ви фахову богословську освіту, або є фахівцем у сфері богослов'я?».

Питання №5 «Чи змінилось Ваше ставлення до релігії після 24 лютого 2022 року?»

Питання №6 «Як часто Ви відвідуєте богослужіння».

Питання №7 «Як Ви тлумачите війну?»

Питання №8 «Ваші особисті міркування щодо ролі Бога під час війни?».

Питання №9 «Як, на Вашу думку, повинна діяти Церква під час війни?».

Питання №10 «Як Ви ставитесь до християнської концепції «справедливої війни?»

Питання №12 «Чи стикалися Ви з капеланським служінням під час війни?».

Питання №13 «Чи відчуваєте Ви духовну підтримку під час війни (через молитву, Церкву, спільноту)?».

Питання №14 «Чи допомогла Вам Церква пережити трагічні та кризові моменти, пов'язані з війною?».

Питання №15 «Як Ви вважаєте, чи має Церква активно залучатись до підтримки військових, поранених, родин загиблих?».

Питання №16 «Чи звертались Ви до духовенства по пораду, допомогу або молитву під час війни?».

Додаток Б

Інтерв'ю з координаторкою руху УМХ Лілією Соха

Дата проведення: 17.11.2025р.

Формат проведення: дистанційно

Спосіб фіксації даних: письмове інтерв'ю (онлайн-переписка)

Місце зберігання: приватний архів Інни Черепахи.

- ***Як, на вашу думку, війна вплинула на розуміння віри серед молоді УГКЦ? Чи стали духовні цінності ближчими, глибшими після початку повномасштабного вторгнення?***

Я думаю, що в цей час молодь глибоко зрозуміла, що світське і духовне життя не можуть існувати окремо, вони тісно переплітаються між собою. Молодь точно помітила, як близько є Бог, коли йде війна. Спілкуючись з молодими людьми розумію, що той, хто є свідомим християнином, є також і свідомим патріотом. Ці люди розуміють, до чого варто прикладати більше зусиль в часі війни, а чого слід уникати. Духовні цінності однозначно стали ближчими, можу це сказати зі свого досвіду, а також з досвіду людей, які є довкола мене.

- ***Що для вас особисто означає бути християнином у час війни?***

Для мене бути християнкою в часі війни означає бути чуттєвою, але водночас стійкою, вразливою, але водночас відважною, жити із серцем, відкритим на потреби інших. Бути християнкою означає бути свідомою в першу чергу: відмовитись від споживання російського та російськомовного контенту, вшановувати полеглих Героїв та усіх жертв війни, але не лише хвилиною мовчання, а й молитвою, плекати в собі правильні цінності, фільтрувати інформацію, яка ллється з усіх сторін, молитись за Україну та усіх, хто нас береже. Бути християнкою не означає для мене бути нудною або ж іншою від усіх - для мене це спосіб бути Світлом, і нагода власним прикладом вести молодь.

- ***Як молодь сприймає своє покликання у цих обставинах?***

Молодь прагне бути потрібною, корисною, робити щось добре для цього світу і людей, які в ньому живуть. Молодь - це дуже особлива категорія, бо має ще досить багато вільного часу і попри це - багато бажання до чогось спричинитись. Тому покликання молоді під час війни - робити це, що кожен зокрема вміє робити найкраще: воювати, молитись, допомагати фізично, займатись творчістю, яка приносить користь і багато всього, що в межах сил і навичок.

- ***Як організація “Українська молодь — Христові” відреагувала на початок повномасштабного вторгнення? Які були перші ініціативи або волонтерські кроки?***

Неодноразово на спільних заходах ми обговорювали це питання - за яких обставин кожен із нас зустрів той ранок 24 лютого. І єдиної відповіді, насправді, немає: хтось подумав, що це жарт чи сон і знову ліг спати, хтось панічно налякався, хтось виїхав в село чи закордон і ще безліч варіантів розвитку подій. Стосовно того, як відреагував на початок повномасштабного вторгнення наш рух "Українська молодь - Христові", то, мабуть, в більшості усі кинулись у волонтерство: збирали продукти, ліки, інші необхідні речі для військових та внутрішньо переміщених осіб. Також різні осередки часто організовували заходи, зокрема благодійні ярмарки, а виручені кошти передавали для потреб ЗСУ або ж купували те, що необхідно було нашим воїнам. Досі намагаємось долучатись до всесторонньої допомоги армії. За останній час у двох єпархіях УГКЦ (Самбірсько-Дрогобицькій та Тернопільсько-Зборівській) відбулись великі благодійні акції, на яких сукупно представники молодіжного руху "Українська молодь - Христові" змогли зібрати понад 545 тисяч гривень і придбати для українського війська дуже багато важливих речей. Також активно волонтерять і збирають кошти для захисників представники УМХ в осередках, які знаходяться за кордоном (Словаччина, Іспанія, Польща). Також варто згадати, що серед уемхівців є молодь, яка із перших днів війни почала підготовку, а згодом долучилась до лав Збройних Сил України. І у більшості це саме дівчата.

- ***Як молодь поєднує волонтерство та духовне життя? Чи відчуваєте, що допомагаючи іншим, ви одночасно зростаєте у вірі?***

Ми є частинкою цього великого світу, частинкою нашої держави, тому не можемо існувати окремо. І якраз таки духовне життя допомагає бути чутливим, і як наслідок - активно займатись волонтерством та допомагати тим, хто цього потребує. Церква є чудовим простором для добрих справ, адже туди приходять люди за схожими цінностями. Церква має авторитет і ми це добре розуміємо, тому свої дії робимо чесно, щоб цей авторитет не зіпсувати. Однозначно, допомога іншим допомагає зростати у вірі? Бо чим тоді є сама віра, якщо вона не супроводжується жодними діями? Тоді віра має загрозу стати "сухою" і залишитись просто словами, теорією. І Святе Письмо нам чітко про це каже: віра без діл мертва.

- ***Чи можете пригадати особливу історію волонтерства з перших місяців війни — можливо, якусь подію чи людину, що стала символом віри, мужності або жертвності для вашої спільноти?***

Особисто для мене особливі історії від початку повномасштабного вторгнення траплялись ледь не щодня. Серед тих, які найбільше запам'ятались - маленький хлопчик, який розповідав про те, як втікав під обстрілами від війни і літня пані, яка у волонтерському штабі серед багатьох продуктів і речей захотіла взяти

додому плюшевого ведмедя, бо дуже схожого вона мала вдома - в тому дому, якого більше немає. А ще один дуже теплий спогад - із початку роботи волонтерського штабу у нашому місті. За перші кілька днів різного року продуктів, закуток, одягу, ліків тощо було так багато, що ми цілими днями (а то ж зима надворі) сиділи з відчиненими дверима, бо машини із сіл приїжджали одна за одною і привозили все, що зібрали люди в громаді. То був приємніший холод в моєму житті.

- *З якими викликами стикається сьогодні християнська молодь — духовними, психологічними, соціальними?*

Напевно, один із найбільших викликів у тому, що молодь не може знайти свого місця. Саме тому багато хто виїжджає закордон у пошуках кращих умов життя, освіти і т. д. Це породжує тут, на місці, кризу спільнотності, бо часто виїжджає найактивніша молодь. Як Церква може допомогти долати ці труднощі? Напевно, найважливіше, що може зробити Церква у цьому випадку - допомогти молоді зрозуміти, що вона є важливою і потрібною саме тут, долучати молодь до розробки та прийняття рішень і закликати повертатись додому, де молоду людину завжди чекають. А якщо вже і сталось так, що молодь виїхала закордон, то Церква є гарним інструментом для того, щоб допомогти юній особі знайти частинку України далеко за межами дому - наприклад, за допомогою участі особи в житті УГКЦ чи спільноти при церкві закордоном.

- *Коли ви думаєте про майбутнє — якою бачите роль молоді у відбудові України після війни?*

Насправді, я не думаю про майбутнє, як про щось далеке та невідоме. Відбудовувати Україну можна починати вже сьогодні. І окрім фізичної відбудови їй не менше потрібна відбудова нації. Україна дуже багато втратила, тому зараз їй потрібно не менше здобути. Як хворий пацієнт потребує нової крові, так потребує і Україна свіжих, молодих людей, в головах яких немає установок минулого і які думають зовсім по-іншому. І от виховувати таких людей треба вже сьогодні, що ми і намагаємось робити у русі "Українська молодь - Христові". Ми виховуємо в першу чергу себе, а тоді і молодші покоління, які беруть участь у наших заходах (наприклад, на таборах "Веселі канікули з Богом"). Намагаємось вкладати сенс навіть у ігри та пісні і робити національно-патріотичне виховання цікавим і наповненим. І, насправді, я думаю, що відбудова країни без відбудови людей є неможливою, а навіть якщо і можливою, то для чого тоді ця відбудова?

- *Які духовні риси потрібно зберегти, щоб не втратити християнську ідентичність у мирний час?*

Жагу до Свободи, бо саме Свобода є одним із найбільшим Божих дарів для людини. Відповідальність, бо вона завжди йде вслід за Свободою і цілісно її доповнює. Відвагу - бо часто доводиться йти проти всіх, ламати систему.

Правду - щоб бути чистим в думках. І Любов - щоб відчувати потреби світу і бути провідником між Богом і людьми.

Додаток В

Інтерв'ю з о. Петром Євчуком – капеланом Національної Гвардії України

Дата проведення: 27.11.2025р.

Формат проведення: дистанційно (телефонне інтерв'ю).

Спосіб фіксації даних: аудіозапис розмови.

Місце зберігання: приватний архів Інни Черепахи.

- ***Яким був початок вашого капеланського шляху? Як ви зрозуміли, що Бог кличе вас до цього служіння?***

Мені завжди подобалося військове формування. Ще зі школи. Але Бог кликав мене до священства, і я це чітко розумів. У семінарії я дізнався, що є священники-капелани. Перші мої зустрічі з військовими відбулися, коли я ще був студентом, і саме тоді я побачив, наскільки війську потрібні священники. Десь поступово, із другого-третього курсу, я, будучи головою братства, яке займалося душпастирською роботою з військовими, формував у собі це бажання бути капеланом. Коли почалося повномасштабне вторгнення, переді мною був вибір. Я зрозумів, що хочу бути з військом.

- ***Як родина сприйняла ваше рішення стати капеланом?***

Моя дружина, як і будь-яка жінка на її місці, спершу переживала й плакала. Але з часом вона зрозуміла, що свого вибору я не зміню і все одно піду. І що найважливіше — вона почала мене підтримувати, допомагати і навіть десь підштовхувати. Коли я тільки починав цей шлях, її підтримка була передусім моральною. Уже під час моєї служби вона зрозуміла, наскільки священник потрібен на війні. Вона бачила мою роботу, її результат. Після певних моментів, як і кожен чоловік, я хотів виговоритися — поділитися тим, що пережив. І вона завжди слухала, підтримувала, інколи підказувала. Найважливіше те, що дружина завжди готова вислухати мої історії. Є речі, якими я не можу поділитися ні з ким, окрім неї. Вона — людина, яка тримає мене «на плаву».

- ***Чи можете поділитися особливою історією вашого служіння — моментом або подією, яка найбільше вас вразила чи стала знаком Божої присутності серед війни?***

Так, пригадую одну історію. Якось телефонує мені один із наших військових і ділиться випадком, пов'язаним із шевроном Пресвятої Богородиці. Каже: коли вони виходили з позиції, то раптом з правого боку почувся свист — щось змусило їх збочити з дороги й піти іншою стежкою. Майже одразу почався артобстріл. І артилерія накрила саме ту стежку, якою вони мали йти за планом.

І він говорить: “Отче, що б мені хто не казав — у той момент я побачив і відчув Божу присутність. Я вірю, що цей шеврон нас врятував”.

- *Які виклики та переживання супроводжують вас у служінні серед військових?*

Насправді в роботі капелана є складні моменти. Коли я перебував серед військових, то іноді відчував, що щось іде не так — було видно, що вони мене остерігаються. Це стало для мене викликом, бо довіру потрібно було заслжити. Я мав показати, що моє спілкування з командуванням — не для того, щоб на когось скаржитися чи когось “здавати”. З часом, коли я ставав на їхній бік у певних ситуаціях, вони почали це бачити й розуміти. Так поступово я й здобув їхню довіру, і для нас усіх почався новий етап взаємності та відкритості. Для мене, як для молодого священника, який щойно закінчив семінарію, це спершу було незвично. Але згодом я зрозумів: авторитет не приходить автоматично. Його треба спочатку заслжити, а вже тоді — мати право ним користуватися.

- *Як відновлюєтесь після великих навантажень в роботі з військовими капіланстві?*

На першому місці для мене завжди була і є молитва. Бували моменти, коли було дуже важко, і я просто говорив: “Боже, допоможи, дай сили, допоможи це завершити,” — інколи навіть крізь сльози. І Бог чув, я відчував Його підтримку. Пізніше, коли повертався додому, я просив лише про дві речі: дайте мені виспатися і дайте поговорити. Сон і можливість виговоритися — це те, що мене відновлює.

- *Якою є головна місія капелана в умовах війни — у духовному, людському та суспільному вимірі?*

Найперше обов’язок капелана — дбати про релігійне забезпечення військовослужбовців, про те, щоб вони розуміли: вони не самі, є Бог, який підтримує й скеровує. І з досвіду можу сказати, що одна з головних функцій капелана — просто бути поруч. Бути тією присутністю, яку вони відчують, тим, до кого можна звернутися з будь-якою проблемою. Важливо, щоб військові знали: капелан — це священник, який тримає довіреність розмов у таємниці й ніколи не передає почуте іншим. Буває, що солдат може заплакати, але не дозволяє собі цього перед побратимами, бо він “мужчина”. Але у розмові з капеланом він може бути справжнім — і це нормально. Якщо говорити про людський вимір, роль капелана неможливо звужити до одного напрямку. Капелан робить усе, що може, інколи те, що не може, те, що хоче і навіть те, чого не хоче, але мусить. Він стає всебічною опорою — допомагає матеріально, фізично й духовно, наскільки це можливо.

Додаток Д

Інтерв'ю з Владикою Богданом Манишином

Єпископ-помічник Стрийської єпархії та керівник Департаменту військового капеланства УГКЦ - Владика Богдан Манишин

Дата проведення: 02.12.2025р.

Формат проведення: дистанційно (телефонне інтерв'ю).

Спосіб фіксації даних: аудіозапис розмови.

Місце зберігання: приватний архів Інни Черепахи.

- *Чи могли б Ви розповісти про свій шлях до служіння у сфері військового капеланства: як довго Ви займаєтеся цією працею, коли саме відчувли покликання до неї?*

Як я знайшов своє покликання? Чесно кажучи, не можу пояснити цього до кінця. Воно якось народилося саме собою. Мій батько був військовим і педагогом, і, мабуть, той світ був мені близький від дитинства. Після вступу до семінарії я особливо цікавився військовим капеланством. Мабуть, тому, що до армії я ніколи не був байдужим: сам служив, мав свої маленькі, але теплі спогади. З 1991 до 1993 року проходив службу у Збройних силах України: спершу в Сторожинці на кордоні з Румунією, у складний період розпаду Союзу, а згодом — у Стрию. Частини розформовували, багато друзів служили на Кавказі, дехто потрапляв у полон. Але військова служба — це завжди про людей і про колектив, а не лише про місце. Саме цей досвід став для мене фундаментом, на якому пізніше виросло капеланство.

У семінарії очолював групу семінаристів, які першими відгукнулися на прохання Національної академії сухопутних військ опікуватися храмом святого Архистратига Михаїла та курсантами. Після закінчення семінарії став священником, продовжив навчання в Польщі. На початку 2000-их виконував обов'язки військового капелана в Національній академії сухопутних військ. Ми з іншими капеланами служили автентично, з тим духом, який нам дала Львівська духовна семінарія. Ми зростали в атмосфері національного піднесення, і цей запал переносили у своє священство. Та варто розуміти: армія — консервативна структура, і впроваджувати капеланство було непросто. Кожна зустріч, молитва, поїздка, навіть проста спроба вивести когось за межі Гарнізону — усе вимагало зусиль.

Ми працювали з молодечим максималізмом, часом навіть із претензією на винятковість. Але саме так ми прокладали стежку, якою ніхто до нас не ходив. Попри помилки, ми творили той зразок капеланства, який могли в тих умовах. А покликання... Це дар, який важко пояснити. Його просто приймаєш і йдеш далі. І Господь веде.

- ***Як повномасштабне вторгнення вплинуло на готовність священників УГКЦ долучатися до військового капеланства? Чи спостерігаєте Ви зростання зацікавлення та поклику до цього служіння?***

Війна вона взагалі виявляє, хто є хто, як з ким бути. Оце є війна. Скажімо так, багато є речей, які люди самі відчували з війною. Хто мав покликання — вони пішли туди. Я би сказав, що великого аншлагу нема. Тому що не кожен священник може бути військовим капеланом, тому що це цілком інше середовище. Це інші люди, це відречення, це життя без сім'ї, це бути подібним у всьому до наших військовослужбовців. Крім того, військовослужбовець має зброю, а капелан не має. Ти маєш вервичку, маєш молитву, маєш їх по-іншому натихати. Священник має «голу» зарплату — найменшу у Збройних силах. Ну, це посвята. Зацікавленість постійно зростає, і цього року ми радіємо значній кількості капеланів, які стали на штатні посади.

- ***Як, на Ваш погляд, у контексті війни змінилося розуміння віри, ролі Церкви та самого покликання капелана ?***

2021 року вступив у дію закон про військове капеланство. Згідно з цим законом священники стають офіцерами (окрім єпископів). Тобто це модель ближча до англійсько-американської. Відповідно до закону, потихесеньку, скажімо так, відходить у минуле «партизанський» вид діяльності, який існував до того часу.

Але зараз без капеланів-волонтерів, знову ж таки, не обійтися. І потреба в них дуже велика. Це ті священники, які є на парафіях, обіймають свій уряд у Церкві, але здійснюють душпастирські поїздки до своїх парафіян. Тим самим вони можуть допомагати тим священикам, які є на місці, охопити більшу кількість людей.

Що можна сказати про те, як це вплинуло на військовослужбовців? Хтось став сильніше вірити. Я зараз не про священиків, а про військових. А хтось, не отримавши задоволення своїх релігійних потреб у перші дні війни, не отримавши відповіді, — не поспішає ні до сповіді, ні до причастя.

Найперше — це приходити до Бога через Святе Письмо. Бо якщо ти не приймав Бога у Святому Письмі, то «їсти Ісуса», умовно кажучи, немає сенсу — мало дає користі.

Тому війна оголила людей. Вона виявила, хто є хто, яким ти є насправді. Хтось сміливий, хтось почав боятися атаків, а хтось, навпаки, виривається в гущу подій, іде добровольцем. Очевидно, що світ тримається на одиницях. Тому сказати щось однозначно — не просто.

- ***З якими головними духовними, моральними та психологічними викликами стикаються військовослужбовці? Як капелани УГКЦ відповідають на ці виклики у щоденному служінні?***

Військовослужбовці щодня зустрічаються з важкими духовними та моральними дилемами, які загострилися особливо на початку війни. Багато хто йшов на фронт без належного досвіду, з високою совісністю та небажанням убивати ворога, бо розуміли: по той бік — теж люди, у яких є діти й родини. Українське суспільство було немілітаризоване, і більшість військових мусили заново вчитися не лише військової справи, а й того, як поєднати необхідність оборони з моральними принципами.

Психологічно війна стискає людину страхом, який має здатність опановувати, і щоб вижити тобі потрібно дати згоду на смерть, бо по-іншому ти не виживеш. Для багатьох це стає найважчим внутрішнім випробуванням.

У цих умовах капелани УГКЦ стають поруч із військовими як ті, хто тримає духовний і моральний фронт. На війні найважче — залишитися людиною, і саме капелан допомагає зберегти людяність у тих умовах, у яких перебувають військові. Він не замінить психолога, але мусить вміти надати першу психологічну допомогу, підтримати словом і присутністю.

- ***З богословської точки зору, як би Ви могли пояснити російсько-українську війну та місію Церкви у цих обставинах?***

Війна має кілька складових. Ми маємо технологічну складову, яка змінюється дуже швидко. Якщо у 2022–2023 роках це була війна важкої артилерії, яка плавно перейшла у війну дронів та в інформаційно-психологічну операцію. І це також важливий аспект, у якому всі ми є учасниками.

Місія Церкви в нас завжди залишалася одна й та сама — Церква має свідчити правду. І зараз Церква каже, що наша війна є законною. Святий Іван Павло II казав, що не існує «справедливих війн»; є лише законна війна — війна за оборону. Ми ведемо оборону, є явний агресор, який нападає. І місія Церкви сьогодні — також дипломатична місія. Це руйнування стереотипів і проголошення правди про війну.

І коли у 2022 році всі шукали відповіді, як діяти далі — Маріуполь у кільці, пів мільйона населення, ми пам'ятаємо ті події, — Святіший Отець Папа Франциск надсилав прямі послання до Москви дипломатичними каналами та залучав Патріархію для сприяння створенню гуманітарного коридору до міста, про що

свідчать дані, оприлюднені італійським виданням *Il Messaggero* та передані LB.ua. Наша офіційна влада оголосила, що їм вдалося домовитися про коридор, і десятки тисяч людей змогли вийти.

І бачите: Воскреслий Христос приходить до апостолів і каже: «Мир вам». Він приходить до них із аду. Коли двері замкнені, коли люди закриваються у війні, люди грубішають, люди перестають бути собою. Найважче на війні — залишитися людиною. Це місія капелана і це місія Церкви.

- ***Чи могли б Ви поділитися конкретним випадком із фронту, коли військовий особливо пережив Божу присутність або духовну підтримку? Яке значення мають такі свідчення для розуміння місії капеланства?***

Насправді таких випадків є стільки, що вже ніхто не рахує. Усе це — Божа присутність. 24 лютого 2022 року шість тисяч російських десантників очікували висадки в повітрі. За їхнім планом, один батальйон мав захопити міст, інші — військові аеродроми, щоб туди могли сісти російські літаки. На вісім годин зник зв'язок. Київ не був захищений, практично ніде не було оборони. Лише одна Білоцерківська бригада думала висуватися.

Спецпризначенців, які планували взяти аеродром, просто накрили — зв'язку з ними не було. Було збито два ІЛі з російським десантом, решта розвернулася. «Хіба це не чудо?» — кажуть воїни. Такими малими зусиллями, таким мізерним озброєнням 70-х років воювати проти ворога, що чисельно переважає... Хіба не чудо, що ми досі тримаємося? Те, що українці та всі люди доброї волі консолідувалися, що всі плани ворога плутались, — хіба це не чудо? Випадків дуже багато.

Один із відносно недавніх випадків. Ми їхали й при в'їзді в зону бойових дій Харківської області нам залили літнє пальне взимку — ще й із водою. Ми заправилися на звичайній заправці, заплатили гроші, машина була чужа. Це була диверсія, бо не лише ми мали такі проблеми. Інші потім вчилися на нашому досвіді. Ми ледве їхали, а потім залишили ту машину в Дніпрі. Через це ми вибули з графіка на два дні та залишилися з бригадою. І провели два дуже гарні спільні вечори. Завдяки поламаній машині.

Ми поговорили з хлопцями, посповідали їх, навчили молитися вервицю. Минув тиждень-два-три — і російські танки пішли в наступ. Вони не пам'ятали нічого, як молилися — тільки «Отче наш» і «Богородице Діво». Молилися — і танки не пройшли. Ось так вони боролися, давали відсіч.

Той рік був рекордним по морозах. Люди страшенно мерзли. Було більше відморожених, ніж поранених. Але вони вистояли. А коли ми приїхали на Паску і знову зупинилися у тих самих бійців на Боровій, один із них підійшов до мого колеги. Він мені цього тоді не казав. Каже: «Якби ви тоді не приїхали до нас, я б із жінкою розвівся. Я хотів із нею розлучитися — життя не

складалося. Але коли поговорив із вами, тобто з отцями, я подивився по-іншому на своє життя. Подивився на свої помилки, на добрі сторони моєї дружини. Я не розвівся. Якби ви тоді не приїхали — у мене б не було сім'ї». Минув якийсь короткий час — і він отримав важке поранення. І хто, як ви думаєте, за ним доглядає? Його дружина.

Говорячи про священника-військового капелана, насамперед слід сказати: він як мама. Батька можна знайти, а от маму — значно важче. За словами Івана Золотоустого, священник має виконувати роль матері: бачити, відчувати, вникати. Він служить у площині стосунків, будує їх і плекатиме особисту взаємність людини з Богом. Це також підготовка до переходу у вічність. Як казав Омелян Ковч: «Тут я бачу Бога». Не кожен здатний помічати Бога там, де пекло. Навчити ж людину бачити Бога саме в таких місцях — це покликання священника.

Слід згадати ще одну важливу складову служіння капелана. Вирушаючи на лінію бойових дій, необхідно усвідомити й прийняти ризик загибелі. Якщо цього не зробити, страх може паралізувати настільки, що людина втратить здатність діяти й допомагати. Тому капелан має зберігати внутрішню витримку, яка дозволяє вистояти.. А потім — ще важче — повернутися додому. Людина привозить війну із собою. Священник має зробити все, щоб війна залишилась війною, а мир — миром. Це дві паралельні лінії, які не перетинаються. А між ними — «шпали»: волонтери, сім'я (найперше сім'я), лікарі, психотерапевти, психологи, священники. Усі небайдужі люди. Це і є простір служіння священника.

Рис. 3.1. Священник УГКЦ Роман Демуш молиться над жертвою російського терору (м. Тернопіль, 19.11.2025 рік)

Рис. 3.2. Священники різних конфесій на місці ракетного удару (м. Тернопіль, 19.11.2025 рік)